

“Information and communication support of project management processes and enterprise value”

AUTHORS	Inna Aleksieienko https://orcid.org/0000-0002-8803-1615 Svitlana Leliuk https://orcid.org/0000-0001-5264-7998 http://www.researcherid.com/rid/M-3038-2017 Olga Poltinina https://orcid.org/0000-0002-4035-022X
ARTICLE INFO	Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk and Olga Poltinina (2020). Information and communication support of project management processes and enterprise value. <i>Development Management</i> , 18(3), 1-13. doi: 10.21511/dm.18(3).2020.01
DOI	http://dx.doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.01
RELEASED ON	Tuesday, 06 October 2020
RECEIVED ON	Friday, 15 May 2020
ACCEPTED ON	Friday, 03 July 2020
LICENSE	 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
JOURNAL	"Development Management"
ISSN PRINT	2413-9610
ISSN ONLINE	2663-2365
FOUNDER	Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

19

NUMBER OF FIGURES

9

NUMBER OF TABLES

0

© The author(s) 2021. This publication is an open access article.

Inna Aleksieienko (Ukraine), Svitlana Leliuk (Ukraine), Olga Poltinina (Ukraine)

INFORMATION AND COMMUNICATION SUPPORT OF PROJECT MANAGEMENT PROCESSES AND ENTERPRISE VALUE

Abstract

The primary task for Ukrainian business at the present stage of its development is the development and implementation of effective mechanisms to improve the welfare of owners, which can be achieved through the management of investment projects. The realization of the outlined tasks depends on the investments that owners and investors are ready to invest in the development of business entities. The urgency of the issue of information and communication support of project management processes and the value of the enterprise is amplified in the context of the spread of information technology in all areas of enterprise activity. The place of information and communication support in the process of managing the value of the enterprise and projects is specified. Modeling of the business process of enterprise value management is carried out. The tools for improving the efficiency of enterprise project management taking into account project constraints are systematized. The expediency of using information and communication support of project and project management processes for the development and implementation of enterprise cost management strategy is proved. The study results allow combining the approaches to enterprise value and project management based on the use of modern information and communication software, which satisfies the requirements of modern times and modern market economy, oriented towards implementing the innovative instruments of business entities' financial management.

Keywords

information and communication support, project, enterprise value, investment attractiveness, owners' welfare, risks, enterprise management strategies

JEL Classification

G14, G32, G39

I. I. Алексєєнко (Україна), С. В. Лелюк (Україна), О. П. Полтїніна (Україна)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ТА ВАРТІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

Першочерговим завданням для українських підприємств на сучасному етапі їх розвитку є розробка та реалізація дієвих механізмів підвищення добробуту власників, що може бути досягнуто через управління інвестиційними проектами. Реалізація окреслених завдань залежить від інвестицій, які власники й інвестори готові вкладати у розвиток суб'єктів господарювання. Актуальність проблематики інформаційно-комунікаційного забезпечення процесів управління проектами та вартістю підприємства посилюється в умовах розповсюдження інформаційних технологій на всі напрями діяльності суб'єктів господарювання. В роботі конкретизовано місце інформаційно-комунікаційного забезпечення в процесі управління вартістю підприємства та проектами. Проведено моделювання бізнес-процесу управління вартістю підприємства. Систематизовано інструментарій підвищення ефективності управління проектами підприємства із урахуванням проектних обмежень. Доведено доцільність використання інформаційно-комунікаційного забезпечення процесів управління проектами та вартістю підприємства для розробки та реалізації стратегії управління вартістю підприємства. Результати дослідження дають змогу поєднувати підходи до управління вартістю підприємства та управління проектами на основі використання сучасного інформаційно-комунікаційного забезпечення, що відповідає вимогам сьогодення та сучасної ринкової економіки, яка орієнтована на впровадження новітніх інструментів фінансового управління суб'єктами господарювання.

Ключові слова

інформаційно-комунікаційне забезпечення, проект, вартість підприємства, інвестиційна привабливість, добробут власників, ризики, стратегія управління підприємством

Класифікація JEL

G14, G32, G39

S. KUZNETS KHNUE

Founder

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine
<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 15th of May, 2020
 Accepted on: 03rd of July, 2020
 Published on: 06 of October, 2020

© Inna Aleksieienko,
 Svitlana Leliuk,
 Olga Poltinina, 2020

Inna Aleksieienko, Ph.D., Associate Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine.

Svitlana Leliuk, Ph.D., Associate Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine.

Olga Poltinina, Ph.D., Associate Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine.

This is an Open Access article, distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ВСТУП

Динамічність середовища функціонування вітчизняних підприємств в період цифрових трансформацій збільшує обсяги інформаційних потоків та різноманіття комунікаційних інструментів, що мають бути враховані та використані при реалізації інвестиційних проектів на всіх етапах їх провадження. Сьогодні базовим критерієм для визначення ефективності функціонування підприємства стає його здатність до підвищення добробуту власників через максимізацію ринкової вартості, одним із інструментів досягнення цієї мети може бути здійснення інвестиційної діяльності.

Для забезпечення ефективності інвестиційної діяльності актуальним є використання сучасних інструментів інформаційно-комунікаційного забезпечення менеджменту, до яких відносяться автоматизовані системи бізнес-планування та оцінки інвестиційних проектів, які на основі фінансового моделювання та оцінки майбутнього фінансового стану компанії з урахуванням ризиків, стійкості і ліквідності бізнесу дають відповідь на питання про те, що дозволить підтримати розвиток компанії в умовах кризи.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Визначенню змісту явища інформаційно-комунікаційного забезпечення в менеджменті присвячені роботи Чумаченка (2001), Денисенко (2006) та Колос (2006), Згурської (2017), Босак (2007) і Палиги (2007), Козак (2005), Череп (2005), Васюренка (2006) та Волохатої (2006), Іванової (2008), Титаренка (2011), Маслак (2015), Ясенової (2017) та Підгорної (2017) та ін. Проблеми оцінювання й управління вартістю підприємства знайшли відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких окремо слід виділити таких, як: Аскарров (2004), Васюк (2015), Коллер (2017), Коупленд (2005), Мендрул (2016), Малишко (2016). Такі науковці, як: Козаченко (2018), Турло (2004), Морозов (2011), Балан (2018), Вілфрід (2013) та ін. задавалися проблемою дослідження та створення сучасних інформаційних технологій. Науковці мали за мету: проаналізувати особливості управління проектами підприємства; поглибити теоретичні положення щодо ефективності управління проектами; виявити чинники підвищення ефективності управління проектами; дослідити особливості розробки інформаційних технологій; розробити інформаційну технологію управління мультипроектами підприємства.

Першим кроком доцільно з'ясувати, що в сучасній науці розуміють під інформаційним забезпеченням фінансових процесів. Інформаційним забезпеченням управління з точки зору Титаренка (2011) [17] є дані, які отримуються, обробляються, аналізуються, зберігаються та накопичуються, а також система надання результативної інформації для прийняття управлінських рішень за допомогою правильно організованої інформаційної політики. Загалом, з позиції науковців, що займалися дослідженням даної категорії, інформаційне забезпечення є або сукупністю інформації (наявної на даний момент часу) чи інформаційною базою, або системою, утвореною складовими (програмною, технічною, технологічною тощо) [16]. Серед складових системи інформаційного забезпечення на думку Денисенка (2006) та Колос (2006) можна визначити інформаційні ресурси, інформаційні технології, технічні засоби та програмне забезпечення [2]. Комунікаційне забезпечення дозволяє реалізувати управлінську діяльність та супроводжує її на всіх етапах реалізації інвестиційних проектів. Головним завданням інформаційно-комунікативного механізму з позиції Згурської (2017) є забезпечити користувача необхідною інформацією і послугами [18].

2. МЕТА ДОСЛІЖЕННЯ

Метою роботи є розвиток теоретико-методичних аспектів реалізації процесу управління проектами на підприємстві та максимізації його ринкової вартості з використанням сучасного інформаційно-комунікаційного забезпечення, що формує основу для прийняття рішень.

3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В дослідженні використано методи аналізу, синтезу та узагальнення – для визначення змісту основних понять, графічний метод – для візуалізації аспектів інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу управління проектами, метод моделювання бізнес-процесів – для деталізації етапів управління проектами, метод SADT-моделювання.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування рішень в перебігу управління проектами є багатограним процесом, що залежить від повноти, достовірності і оперативності інформації щодо результатів та середовища функціонування підприємства. Саме за цих умов актуалізується роль інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу управління проектами, що визначатиме ефективність реалізації інновацій на підґрунті наявних інформаційних ресурсів. Наприклад, науковці Шурпенкова та Демко акцентують увагу на тому, що «інформаційне забезпечення діяльності підприємства залежить не тільки від наявності інформаційних ресурсів, а й від можливості впровадження інформаційних інновацій, впорядкування інформаційних потоків, від вирішення проблем їх ефективної інформаційної взаємодії із суб'єктами ринку [13]». Тоді як Титаренко вказує, що «управління комунікаціями забезпечує підтримку системи зв'язку (взаємодії) між учасниками проекту, передачу управлінської та звітної інформації, спрямованої на забезпечення досягнення цілей проекту. Кожен учасник проекту повинен бути підготовлений до взаємодії в рамках проекту відповідно до його функціональних обов'язків [17]». Загалом, інформаційно-комунікаційне забезпечення системи управління проектами сприяє реалізації інформаційно-аналітичної діяльності підприємства, з огляду на це, воно стає основою для прийняття обґрунтованих рішень та має на меті створення вторинної інформації за результатами обробки інформаційних ресурсів з використанням актуальних підходів та інструментів. У деяких роботах [12] наголошується, що інформаційно-комунікаційне забезпечення передбачає наявність нормативно-правової і наукової складової. Так, нормативно-правове забезпечення процесу управління проектами сформовано нормативно-правовими актами («Про інвестиційну діяльність», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Господарським кодексом України тощо). Перелік науково-дослідних матеріалів, що стосуються процесу управління проектами, утворює його наукове забезпечення.

Структура інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу управління проектами наведена на Рисунку 1.

Інформаційний обмін, створення інформаційних ресурсів та координація інформаційно-аналітичної діяльності здійснюється менеджментом проекту. Інформаційне забезпечення формує узагальнене уявлення про стан підприємства та результати впровадження проекту на окремих етапах. Обмін інформаційними потоками здійснюється відповідно до організаційної структури проектної групи зокрема, та всього підприємства загалом, з використанням інструментів і методів комунікації.

Потоки інформації залежать від цілей рішень, що приймаються, та показників результативності імплементації проекту.

Таким чином, інформаційно-комунікаційне забезпечення процесу управління проектами формує взаємопов'язана сукупність знань про вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на всіх етапах його реалізації.

Процес управління проектами є вагомим складовою частиною процесу управління вартістю підприємства, наочно представити який доцільно у вигляді моделі бізнес-процесів (Рисунок 2). Представлена діаграма у нотації IDEF0 визначає структуру та послідовність реалізації означеного процесу, інформаційні потоки та потреби осіб, що приймають рішення, в системі управління вартістю підприємства загалом та

Джерело: Складено авторами за [5, 16, 17].

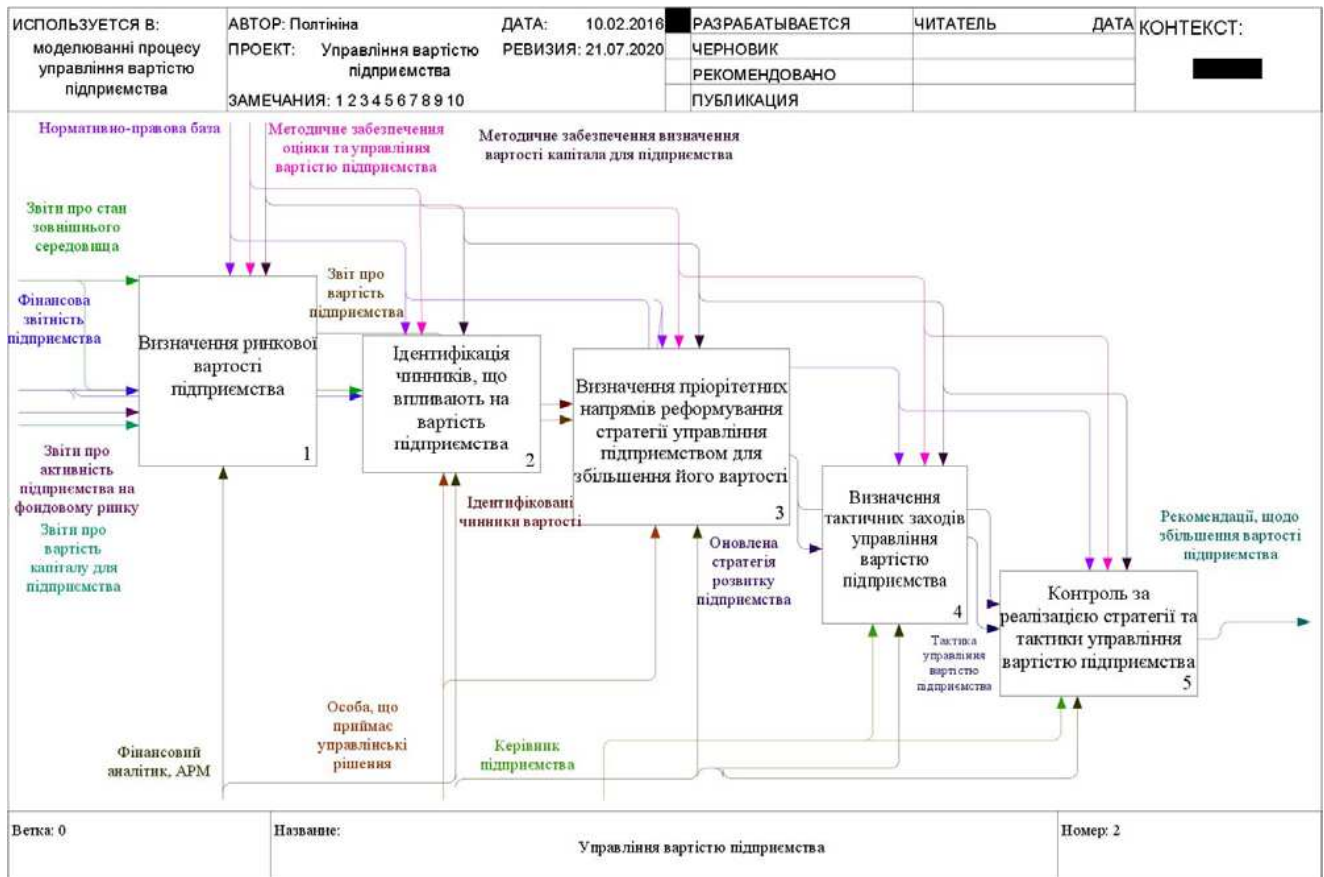
Рисунок 1. Структура інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу управління проектами

проектів зокрема. Таким чином, наведена модель декомпозиції відображає особливості інформаційно-комунікаційного забезпечення у стратегічній і тактичній площині.

Загалом, процес управління вартістю складається з таких етапів: визначення ринкової вартості підприємства; ідентифікація чинників, що впливають на вартість підприємства; визначення пріоритетних напрямів реформування стратегії управління підприємством для збільшення його ринкової вартості; визначення тактичних заходів управління вартістю підприємства; контроль за реалізацією стратегії та тактики управління нею.

В свою чергу, блок «Визначення ринкової вартості підприємства» також потребує деталізації (Рисунок 3).

При оцінюванні ринкової вартості підприємства враховують вартість капіталу для підприємства, що прямо впливає на вартість майбутнього грошового потоку. Крім того, для отримання максимально об'єктивної оцінки вартості використовуються процедури одразу трьох підходів: доходного, витратного та порівняльного. Важливим наступним етапом означеного процесу є інтерпретація отриманих кількісних показників оцінки вартості підприємства в динаміці та визначення чинників, що позитивно чи негативно вплинули на зміну вартості підприємства.

Джерело: Складено авторами.

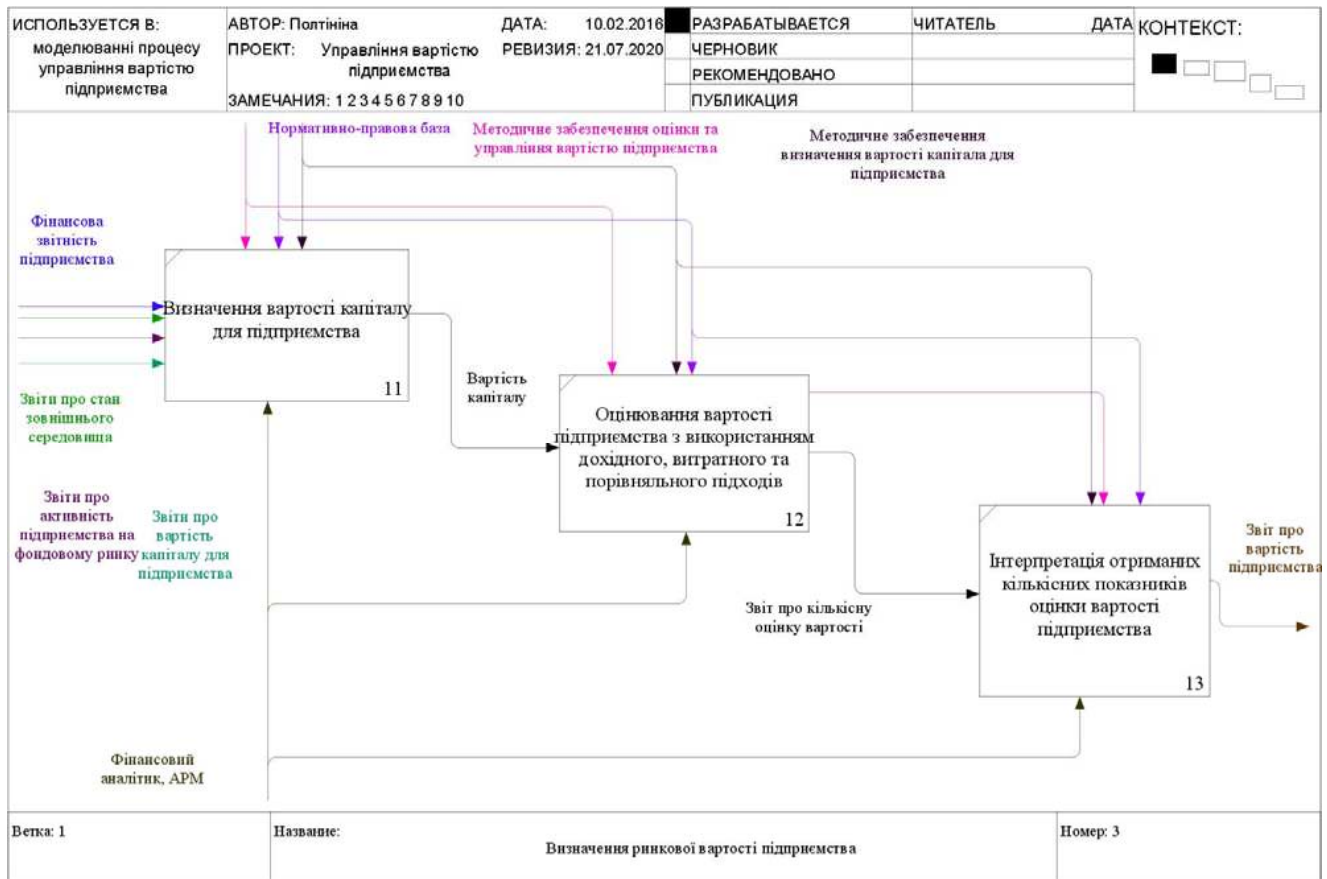
Рисунок 2. Декомпозиція контекстної діаграми процесу управління вартістю підприємства

Окремої уваги заслуговує блок «Ідентифікація чинників, що впливають на вартість підприємства», оскільки в умовах швидкоплинної та нестабільної ситуації в економіці України, визначення чинників впливу на вартість підприємства є важливим аспектом розвитку всієї економіки. Так, заслуговує на увагу думка Бабій, яка визначає внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) фактори вартості підприємства. До факторів, які пов'язані з діяльністю підприємства (ендогенні фактори), автор відносить: якість і стан факторів виробництва; рівень застосовуваних технологій; вартість зобов'язань підприємства; інвестиції в основний і оборотний капітал; обсяги виробництва; вартість активів підприємства; якість продукції; цінову політику підприємства; ділову активність; імідж підприємства; стан корпоративного управління; якість внутрішньогосподарського управління. До факторів, які не пов'язані з діяльністю підприємства, Бабій відносить: політичні, ринкові, екологічні та соціальні фактори; розвиток підприємства в період загальної кризи та спадів [3].

Систематизувавши погляди провідних вчених, можна визначити базові фактори, що впливають на формування ринкової вартості підприємства в сучасних економічних умовах (Рисунок 4). Збільшувати вартість підприємства лише в результаті поєднання механізмів управління як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, що впливають на вартість підприємства.

Відзначимо, що суттєво впливати на зовнішні фактори керівництво підприємства не має змоги, однак їх можна та необхідно ідентифікувати, оцінювати, використовувати для подальшого розвитку, або мінімізувати їх негативний вплив.

Загалом, можна відзначити, що реалізація процесу управління вартістю підприємства передбачає вирішення трьох основних задач: визначення напрямів мінімізації вартості капіталу, виявлення резервів збільшення економічної доданої вартості та визначення напрямів збільшення інвестиційної привабливості підприємства.

Джерело: Складено авторами.

Рисунок 3. Декомпозиція діаграми процесу «Визначення ринкової вартості підприємства»

Чистий фінансовий результат, серед іншого, залежить також від розміру фінансових витрат, до яких належать і витрати за використання капіталу – фінансові витрати, виплачувані дивіденди, тощо. Таким чином, для управління вартістю підприємства, управління вартістю капіталу відіграє дуже суттєве значення. Тому, паралельно з управлінням вартістю капіталу, необхідно також вживати заходів для збільшення економічної доданої вартості підприємства (EVA – Economic Value Added) (Рисунок 5). Цей показник прямо відображає ефективність потенційних інвестицій в підприємство та використання залученого капіталу.

Показник економічної доданої вартості відображає економічний ефект від використання капіталу підприємства, а розраховується як різниця між чистим фінансовим результатом від операційної діяльності та витратами на обслуговування всіх видів капіталу.

Найбільш доцільно в якості індикатора ефективності управління інвестиційними ресурсами організації використовувати таку формулу розрахунку даного показника (1) [14]:

$$EVA = IK \times (R_I - W_{SK}), \quad (1)$$

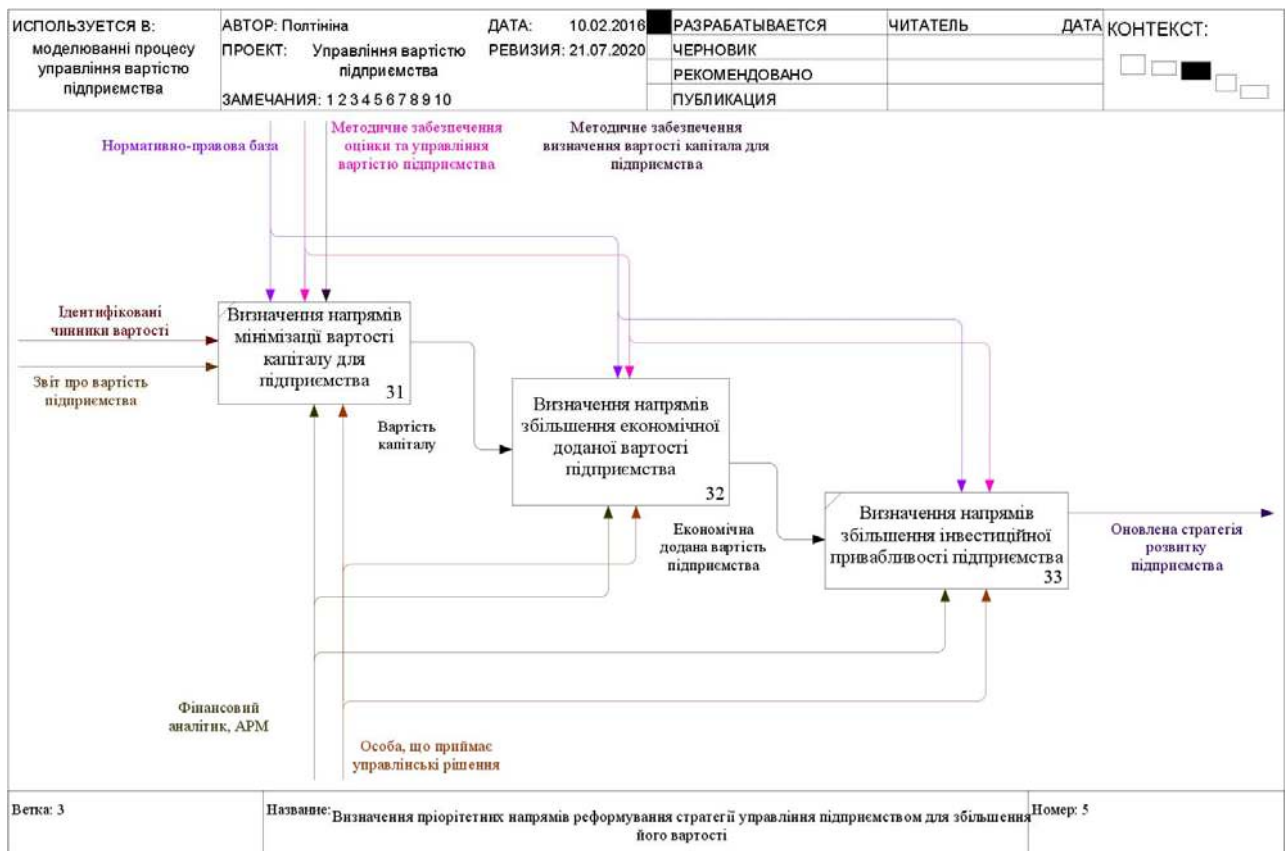
де IK – інвестиційні ресурси, сформовані з власних і позикових фінансових джерел організації, R_I – рентабельність інвестованих в розширене відтворення фінансових ресурсів, W_{SK} – середньозважена вартість інвестиційних коштів.

Застосування на практиці саме такої формули розрахунку економічної доданої вартості можна обґрунтувати тим, що потенційні інвестори зацікавлені в розумінні реальної віддачі від інвестованих ресурсів, тобто в отриманні значення ефекту інвестування в певний проект. Проте, потребують також уваги інші методи оцінювання доцільності інвестування в певний проект чи підприємство.

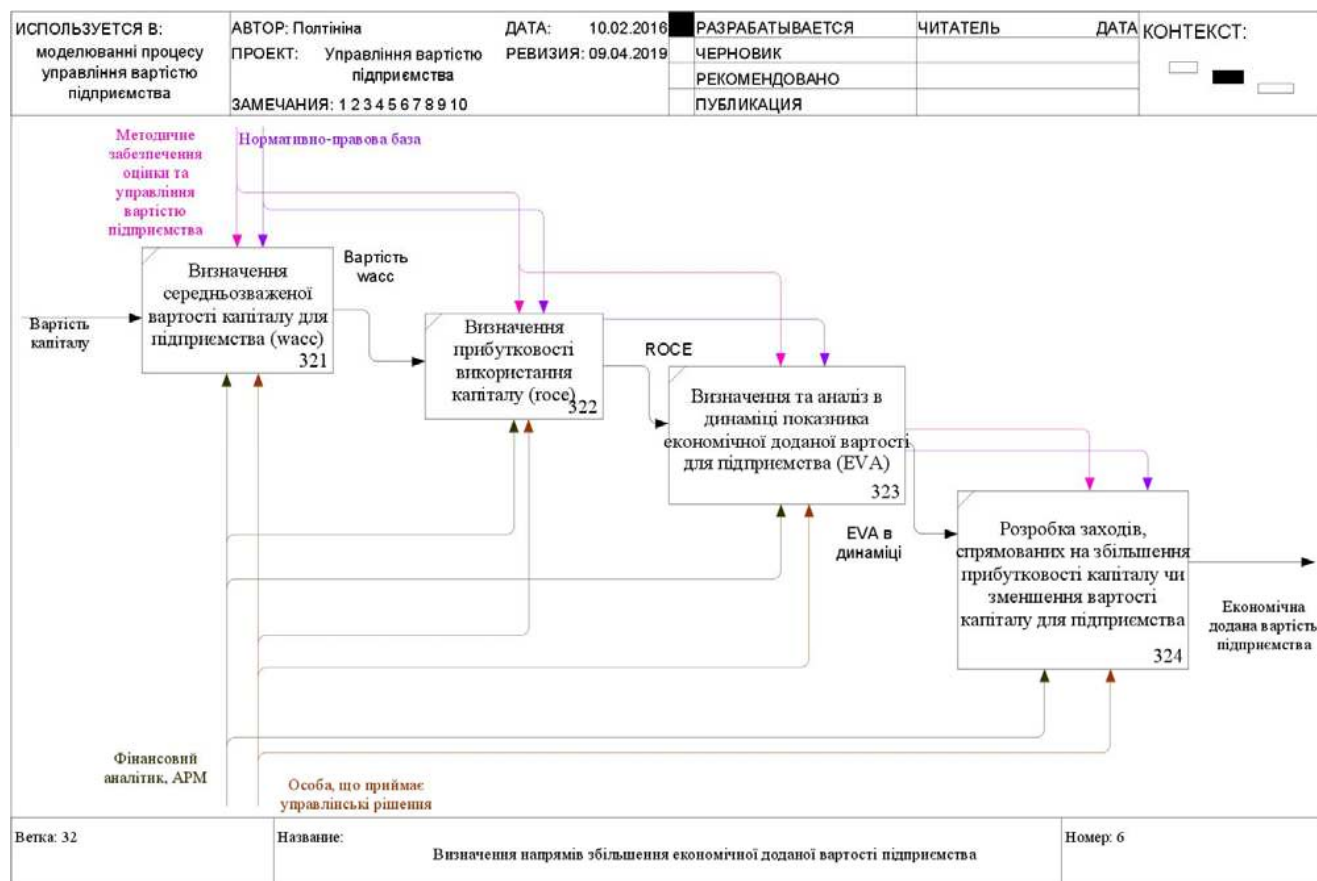
Джерело: Складено авторами.

Рисунок 4. Систематизація зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на формування ринкової вартості підприємства в сучасних економічних умовах

Джерело: Складено авторами.

Рисунок 5. Декомпозиція діаграми процесу «Визначення пріоритетних напрямів реформування стратегії управління підприємством для збільшення його ринкової вартості»

Джерело: Складено авторами.

Рисунок 6. Декомпозиція діаграми процесу «Визначення напрямів збільшення економічної доданої вартості»

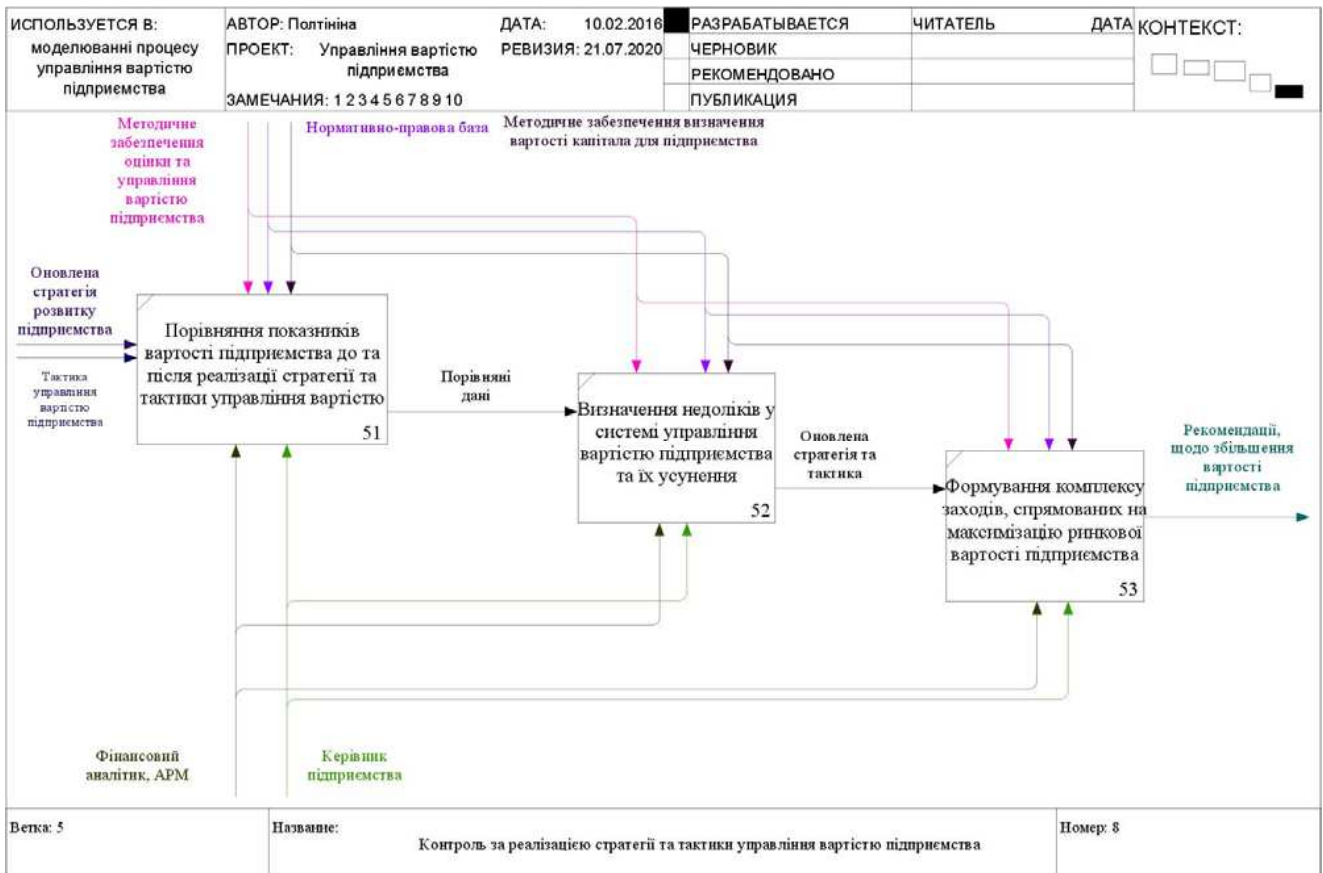
Складові процесу максимізації економічної доданої вартості представлено на Рисунок 6.

За наведеними на Рисунку 6 етапами процесу збільшення економічної доданої вартості можемо констатувати, що процеси максимізації економічної доданої вартості та мінімізації вартості капіталу для підприємства мають тісний зв'язок, само тому не можуть бути реалізовані відокремлено, в процесі управління вартістю підприємства їх необхідно реалізовувати паралельно.

Далі на увагу заслугоує розробка конкретних тактичних заходів, спрямованих на збільшення грошових потоків від різних видів діяльності, на збільшення ринкової вартості цінних паперів підприємства на фондовому ринку, на реалізацію фінансового потенціалу. Етапи процесу контролю за реалізацією стратегії і тактики управління вартістю підприємства представлена на Рисунку 7.

Після розробки стратегії управління вартістю підприємства здійснюється її безпосередня реалізація, яка передбачає здійснення поточного контролю за правильністю та результативністю реалізованих заходів, що дозволить здійснювати корегування тактичних заходів, реалізовуваних в межах стратегічного управління. За результатами такого контролю керівництво підприємства робить висновки про те, яким чином ті чи інші заходи вплинули на зростання грошового потоку, зміну чистого фінансового результату, зростання економічної доданої вартості тощо.

Реалізація стратегії відбувається в межах еволюції організацій через усвідомлення та закріплення елементів «де ми є та куди ми йдемо». На практиці, цей процес часто співпадає з (або спричинюється) бажанням власників та топ-менеджерів бізнесу підвищити безпеку свого бізнесу через введення єдиних «правил гри» – актуальними стають питання формалізації бізнес-процесів, процедур, порядку

Джерело: Складено авторами.

Рисунок 7. Декомпозиція діаграми процесу «Контроль за реалізацією стратегії і тактики управління вартістю підприємства»

вироблення рішень тощо. Це саме стосується і стратегій, які могли б гарантувати подальший успіх та зростання бізнесу [14]. В цьому контексті всі елементи стратегічного управління підприємством та його вартістю будуть розглядатися, як проект.

Проект – це діяльність, комплекс цілеспрямованих і взаємозалежних робіт, направлених на досягнення чітко визначених і вимірюваних результатів за певний проміжок часу, що вимагає залучення та використання відповідної кількості необхідних ресурсів. Процес управління проектом, починаючи від етапу передпроектних досліджень (генерації, аналізу та відбору ідей) до етапу закриття проекту, представляє собою застосування методології системного аналізу до діяльності, спрямованої на досягнення реальних змін на краще. В умовах тимчасових, фінансових та інших ресурсних обмежень, процеси управління проектами потребують запровадження сучасного аналітичного інструментарію, який забезпечить їх раціоналізацію.

Проектне управління має певні риси та переваги над традиційними системами управління, а саме:

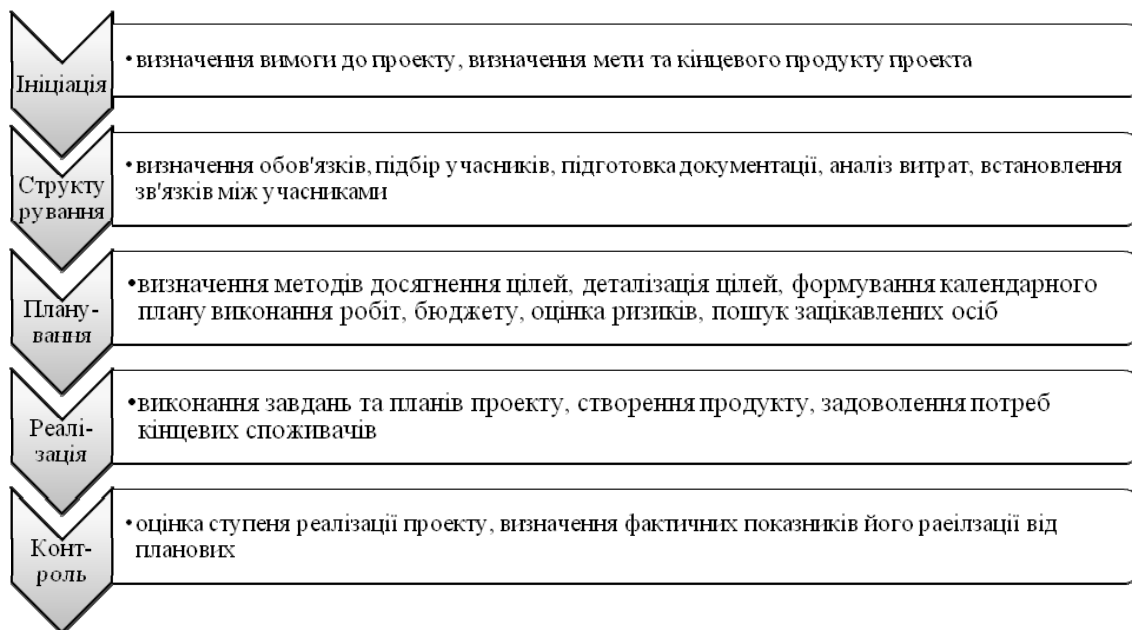
- характеризується унікальністю ідей та їх інноваційністю;
- спрямоване на досягнення конкретної заданої цілі (зрозумілість цілей);
- орієнтоване на кінцевий результат;
- має абсолютну чіткість термінів виконання;
- ґрунтується на ретельному плануванні витрат часу та ресурсів. Повнота та послідовність планування та виконання усіх робіт визначають успіх проекту;
- характеризується передбаченням та прогнозами.

Проектний менеджмент – це складний процес, який характеризується комплексністю дій, складністю взаємозв'язків, ризикованістю та стресовістю для учасників.

За визначенням видатного економіста, одного із найбільш впливових теоретиків менеджменту ХХ століття Друкера: «Складність та мистецтво проектного менеджменту полягає у тому, що необхідно весь час організовувати та навчати учасників проектної команди. Необхідно створити однакове бачення процесу виконання проекту у всіх його учасників, незалежно від посад та рівня їх професійних компетенцій! І звичайно необхідно створювати нові інструменти ефективного вирішення проектних задач!» [8]. Саме проектне управління вже є сучасним, ефективним інструментом вирішення завдань забезпечення стратегічного розвитку суб'єктів господарювання. Появу і широке застосування проектної ідеології в управлінні змінами обумовила необхідність концентрації зусиль на досягненні певних результатів розвитку. Тому управління розвитком шляхом реалізації проектів знайшло втілення у підході, за допомогою якого організації виконують свої бізнес-плани та досягають стратегічних орієнтирів своєї діяльності [10, 19].

Комплекс інструментів проектного управління можна умовно розділити на дві групи – інструменти оточення і внутрішні інструменти. Внутрішні інструменти проектного управління забезпечують процес управління реалізацією проекту ресурсами, якістю проекту й іншими компонентами. Інструменти оточення тією чи іншою мірою використовуються менеджерами проектів на етапах підготовки і супроводу проектів і належать до: проектного аналізу (включаючи елементи мікро- і макроекономіки); маркетингу і стратегічному менеджменту; інвестиційному менеджменту; оцінці бізнесу; санації (реструктуризації) підприємств; екологічному супроводу проектів [2]. Використання того чи іншого інструменту проектного управління та ефективність його застосування залежить від виду проекту, фази його протікання та спроможностей самої проектної команди до їх запровадження.

Проблема управління проектами полягає в їх різноманітності. Неможливо виділити ідеальний інструмент управління проектом, що підходить для будь-якого виду проектів і для будь-якої проектної команди. Класичний проектний менеджмент є основоположним напрямом розвитку гнучких моделей управління проектами. Він передбачає чіткий поділ процесу на етапи (фази) з визначенням обсягу ресурсів та дотриманням термінів необхідних для їх виконання. Традиційно виокремлюють п'ять етапів проектного менеджменту (Рисунок 8). Важливим фактором при управлінні проектом є час його реакції на незаплановані ситуації. Для зменшення цього часу використовують прикладне програмне забезпечення.

Джерело: Складено авторами за [7, 10, 11].

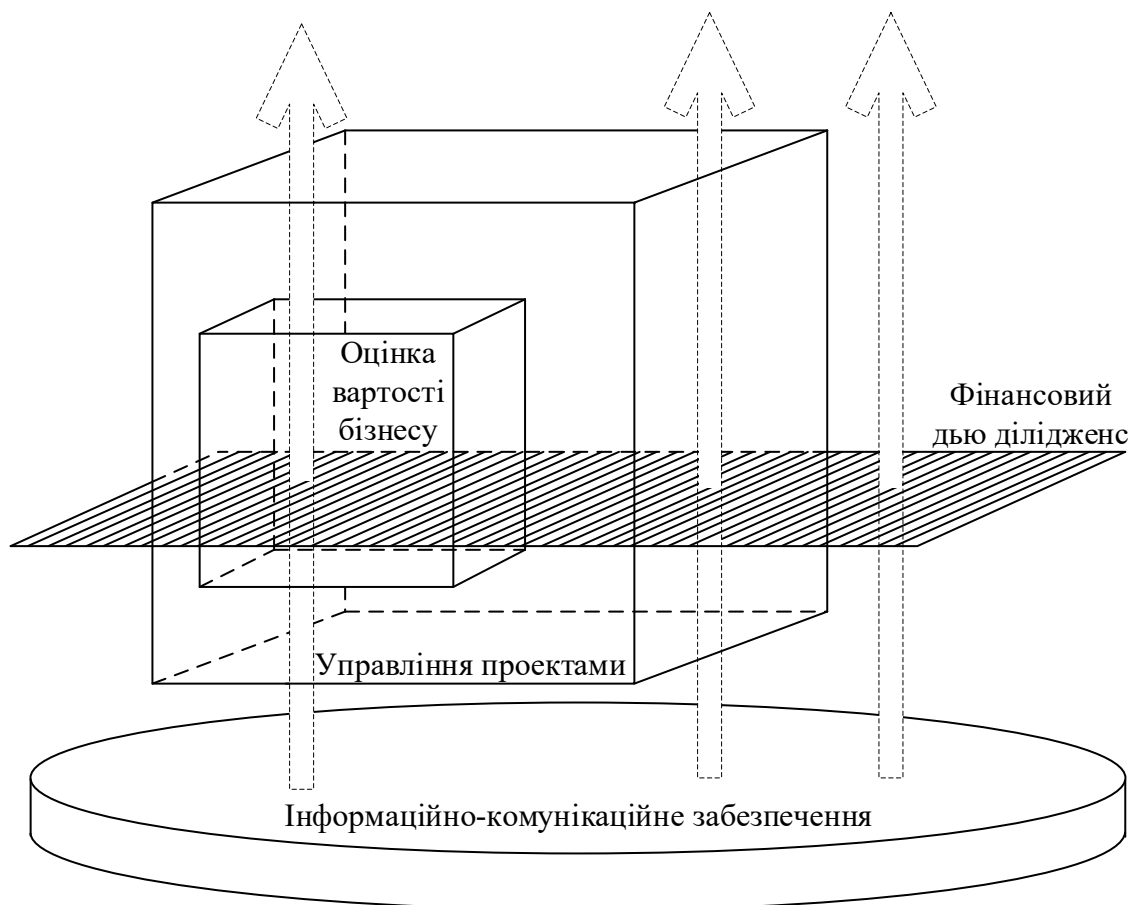
Рисунок 8. Етапи проектного менеджменту

Специфічність класичного проектного менеджменту проявляється у його чіткому розмежуванні термінів виконання кожного із етапів реалізації проекту, які визначається ще при плануванні. На практиці, часові обмеження на виконання етапів проекту, встановлюються за допомогою інструментів календарно-мережного планування, виконуючи роль своєрідного тайм-треккєру. Найбільшого розповсюдження з них, набула діаграма Ганта, що будується як з використанням простих таблиць в програмних середовищах Excel і Smartsheet, так і за допомогою професійний програм, а саме: Microsoft Project, Primavera, GanttPRO, bitrix24 тощо.

Традиційний проектний менеджмент додатково характеризується ще одним привілеєм для ініціаторів проекту – це чітко визначений результат, кінцевий продукт, який прагнуть отримати, стає відомим ще на початкових стадіях реалізації проекту. Таким чином, участь замовника або керівника компанії у процес реалізації проекту ще на початкових етапах, дозволяє стабілізувати його виконання за умови своєчасного усунення помилок. Постійний моніторинг, контролінг і тестування ключових показників оцінювання ефективності реалізації проекту – є невід’ємними етапами процесу реалізації проектного менеджменту, які його супроводжують. Недоліком використання проектного менеджменту слід назвати його слабку гнучкість, тобто складність у запровадженні змін в процесі його реалізації.

5. РЕЗУЛЬТАТИ

Отже, застосування якісного інформаційно-комунікаційного забезпечення в процесі управління проектами полягає у створенні та застосуванні розширеного переліку інформаційних джерел для дослідження вартості бізнесу (Рисунок 9).

Джерело: Складено авторами.

Рисунок 9. Структурне подання інтеграції інформаційно-комунікаційного забезпечення в систему управління проектами

Вірогідність реалізації або участі в інвестиційному проекті обґрунтовується результатами проведення процедур «Дью Ділідженс» (від англ. «Due Diligence»; скор. – Due Dil, DueD, DDG). Дью Ділідженс – глибокий і комплексний аналіз усіх аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства [15].

ВИСНОВКИ

Таким чином, доведено, що процеси управління проектами та вартістю підприємства об'єднуються та збагачуються за рахунок застосування сучасного інструментарію інформаційно-комунікаційного забезпечення. Розглянуті аспекти інформаційно-комунікаційного забезпечення (інформаційні потоки, обліково-аналітичні інструменти та засоби їх візуалізації) створюють передумови для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, є невід'ємними складовими реалізації аналітичної діяльності суб'єкта господарювання в сфері управління проектами, які орієнтовані на підвищення його вартості. Здійснено моделювання бізнес процесу управління вартістю підприємства, який передбачає реалізацію низки взаємопов'язаних етапів, спрямованих на формування та імплементацію стратегії вартісноорієнтованого та проектного управління підприємствами.

AUTHORS CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Olga Poltinina, Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Formal Analysis: Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Funding acquisition: Olga Poltinina, Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Investigation: Olga Poltinina, Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Project administration: Olga Poltinina.

Resources: Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Visualization: Olga Poltinina, Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Writing – original draft: Olga Poltinina, Inna Aleksieienko, Svitlana Leliuk.

Writing – review & editing: Olga Poltinina.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Apalkova, V. (2015). Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Yevrosoiuzi ta perspektyvy v Ukraini [The concept of digital economy development in the European Union and prospects in Ukraine]. *European Journal of Management Issues*, 4, 9-18. (In Ukrainian). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumi_2015_23_4_4
2. Averina, O., & Gudkova, D. (2016). Analiz i otsenka ustoychivogo razvitiya predpriyatiya [Analysis and assessment of sustainable development of the enterprise]. *Actual problems of the humanities and natural sciences*, 3, 10-19. (In Russian)
3. Babii, O., Malyshko, V., & Pudycheva, H. (2016). *Upravlinnia vartistiiu pidpriemstva [Enterprise value management]* (207 p.). Odesa: ONEU. (In Ukrainian). Retrieved from <https://cutt.ly/GfGQqkp>
4. Berest, M., & Merenkova, L. (2019). Evaluation and analysis of factors influencing the financial sustainability of engineering enterprises. *Economics of Development*, 18(3), 1-11. (In Ukrainian). [http://dx.doi.org/10.21511/ed.18\(3\).2019.01](http://dx.doi.org/10.21511/ed.18(3).2019.01)
5. Bosak, A. O. (2007). Komunikatsiine zabezpechennia planuvannia vyrobnytstva [Communication support of production planning]. *Visnyk of Lviv Polytechnic National University*, 606, 16-20. (In Ukrainian). Retrieved from <http://ena.lp.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/ntb/263/03.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Denysenko, M., & Kolos, I. (2006). Informatsiine zabezpechennia efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom [Information support of effective enterprise management]. *Ekonomika ta derzhava - Economy and state*, 7, 19-24. (In Ukrainian). Retrieved from <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/22141>
7. Dovhan, L., Mokhonko, H., & Malyk, I. (2017). *Upravlinnia proektamy [Project management]* (420 p.). Kyiv: KPI Im. Ihoria Sikorskoho. (In Ukrainian). Retrieved from <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/21517>
8. Drucker, P. (2007). *Zadachi menedzhmenta v XXI veke [Management tasks in the XXI century]* (272 p.). Moscow: Izdatelskii dom «Viliams». (In Russian)
9. Kasyh, A., & Yakovenko, Ya. (2015). Due Diligence as Key Instrument of Investment Expediency Analysis. *Accounting and Finance*, 4(70), 92-97. (In Ukrainian). Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/17443>
10. Kazakov, K., & Nosachevskaya, E. (2014). Informatizatsiya kak instrument stimulirovaniya razvitiya processov nauchnogo obespecheniya ekonomiki regiona: mezhdunarodnyy opyt [Information as a tool to stimulate the development of scientific support for the regional economy: international experience]. *International scientific and practical conference "Economics and modern management: theory and practice"* (pp. 92-98). Novosibirsk: SibAK. (In Russian)

11. Kryzhanovskiy, Ye., Yashcholt, A., Zhukov, S., & Kozachko, O. (2018). *Modeliuvannia biznes-protsesiv ta upravlinnia IT-proektamy [Business process modeling and IT project management]* (91 p.). Vinnytsia: VNTU. (In Ukrainian). Retrieved from <https://cutt.ly/QfGOjoH>
12. Larina, N., & Rudenko, O. (2013). *Informatsiino-komunikatsiine zabezpechennia efektyvnoi diialnosti vlady [Information and communication support of effective government activity]* (52 p.). Kyiv: NADU. (In Ukrainian). Retrieved from <https://cutt.ly/wfGOQc5>
13. Lavruk, L., & Lavruk, O. (2011). Informatsiine zabezpechennia system upravlinnia pidpriemstvom [Information support of enterprise management systems]. *Podilian state agrarian and engineering university collection*, 19, 171-176. (In Ukrainian). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2011_19_43
14. Shurpenkova, R., & Demko, I. (2007). Deiaki pidkhody do otsinky vartosti biznesu [Some approaches to business valuation]. *Visnyk of Lviv Polytechnic National University*, 576, 324-329. (In Ukrainian). Retrieved from http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33926/1/61_324-330.pdf
15. Tereshchenko, O. (2006). *Upravlinnia finansovoiu sanatsiieiu pidpriemstv [Financial sanatio management of enterprises]* (552 p.). Kyiv: KNEU. (In Ukrainian)
16. Tytarenko, I. (2011). Improvement of the information support process as a tool of effective company management. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 1(19), 349-353. (In Ukrainian). Retrieved from <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/43314>
17. Yaseneva, I., & Pidhorna, A. (2011). Upravlinnia komunikatsiinyi proektu [Project communications management]. *XIII International Scientific and Technical Conference "Avia-2011"* (pp. 19-21). Kyiv: NAU. (In Ukrainian)
18. Zghurska, O. (2017). Information and communication support of the pharmaceutical industry enterprises. *Economy. Management. Business*, 4, 132-139. (In Ukrainian). Retrieved from <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1672>
19. Zhuravlyova, I., Berest, M., Poltinina, O., & Lelyuk, S. (2017) Detection of financial risks at macro, mezo- and microlevels of economy. *Economic Annals-XXI*, 165(5-6), 31-35. <https://doi.org/10.21003/ea.V165-07>

“Features of image formation of higher education institutions to increase the rating in the market of educational services”

AUTHORS	Olga Maystrenko Iryna Kinas https://orcid.org/0000-0002-1790-3746
ARTICLE INFO	Olga Maystrenko and Iryna Kinas (2020). Features of image formation of higher education institutions to increase the rating in the market of educational services. <i>Development Management</i> , 18(3), 14-27. doi: 10.21511/dm.18(3).2020.02
DOI	http://dx.doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.02
RELEASED ON	Thursday, 15 October 2020
RECEIVED ON	Wednesday, 20 May 2020
ACCEPTED ON	Thursday, 18 June 2020
LICENSE	 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
JOURNAL	"Development Management"
ISSN PRINT	2413-9610
ISSN ONLINE	2663-2365
FOUNDER	Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

27

NUMBER OF FIGURES

3

NUMBER OF TABLES

4

Olga Maystrenko (Ukraine), Iryna Kinas (Ukraine)

FEATURES OF IMAGE FORMATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS TO INCREASE THE RATING IN THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

Abstract

The article identifies a significant deformation of education, which led to the opening of new educational institutions. The authors noted the change of priorities in the state regarding the image of knowledge and education. This article examines the problem of creating a positive image for higher education institutions; orientation of modern educational institutions on search, development, and application of managerial cognitive and artistic means of creating a positive image of educational institution, reflection in this image of internal, essential meanings, maintenance and tasks, features of its activity.

The authors investigated certain shifts in the market of educational services, namely: increasing society's requirements for the quality of vocational education, constant updates of teaching technology, rapidly changing economic conditions of universities, intensification of competition in the market of educational services.

All this causes the urgent problem of finding new sources of increasing the competitiveness of higher education, the basic indicator of which is the image.

The authors consider approaches to rating higher education institutions. The most famous international university rankings are analyzed. The theoretical and methodological approaches and the basic principles of university rankings are compared. Using cluster analysis to enhance the competitiveness of higher education institutions, expand their capabilities and take them to the next level. The cluster analysis was conducted to determine the activity of students, graduates, employees, employers in the life of the university, their awareness of the symbolism of the university. As the students are not part of the university, their answers were not taken into account. The technological chain of formation of public attitude to the HEA through event measures was also formed.

Keywords

image, higher education institutions, rating, activity ratings, evaluation criteria

JEL Classification

M31, M39

О. М. Майстренко (Україна), І. О. Кінас (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕЙТИНГУ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Анотація

В даній статті авторами представлено дослідження трансформаційних процесів в системі навчання. Обґрунтовано необхідність застосування новітніх напрямів щодо популяризації та пізнаваності бренду закладів вищої освіти на сучасному ринку освітніх послуг. У статті представлено дослідження щодо процесу формування іміджу закладів вищої освіти для створення позитивного образу навчального закладу. Визначена необхідність орієнтування сучасних навчальних закладів на пошук, розробку та використання інструментарію для створення певного позитивного образу навчального закладу з відображенням змісту, завдань та особливостей його діяльності.

Авторами досліджено певні трансформації на ринку освітніх послуг, а саме: підвищення вимог суспільства до якості професійної освіти, постійні оновлення технології навчання, швидкозмінні економічні умови діяльності вишів, загострення конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг.

Усе це зумовлює актуальну проблему пошуку нових джерел підвищення конкурентоспроможності закладу вищої освіти, базовим показником якого є імідж.

S. KUZNETS KHNUUE

Founder

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine

<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 20th of May, 2020

Accepted on: 18th of June, 2020

Published on: 15th of October, 2020

© Olga Maystrenko, Iryna Kinas, 2020

Olga Maystrenko, Ph.D. in Economics, Associated Professor, Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic, Ukraine.

Iryna Kinas, Ph.D. in Economics, Associated Professor, Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic, Ukraine.

This is an Open Access article, distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Авторами обґрунтовано необхідність застосування методичних підходів щодо формування рейтингів вищих навчальних закладів. Проаналізовано найбільш відомі міжнародні університетські рейтинги. Було застосовано порівняльний аналіз характеристик теоретико-методологічних підходів та основних принципів складання університетських рейтингів. За допомогою кластерного аналізу досліджено розширення можливостей закладів вищої освіти щодо виведення їх на новий рівень та підвищення конкурентоздатності. Кластерний аналіз проведено з метою визначення оцінки активності участі студентів, випускників, працівників, роботодавців в житті університету, їх обізнаності в символіці університету. Також було сформовано технологічний ланцюжок формування громадського ставлення до ЗВО за допомогою event-заходів.

Ключові слова імідж, заклади вищої освіти, рейтинг, оцінка активності, критерії оцінювання

Класифікація JEL M31, M39

ВСТУП

На сьогодні якість освітньої послуги і відповідність результату цілям і завданням освітньої організації є суспільно значимою проблемою.

Заклади вищої освіти в умовах обмеженості ресурсів – економічних, кадрових, демографічних – вимушені вступати в конкурентну боротьбу за кращих абітурієнтів і викладачів, бюджетне фінансування, спонсорські засоби, престижні науково-дослідні проекти і так далі.

В сучасних умовах відбуваються трансформаційні процеси у системі навчання. Саме тому виникає необхідність створення та відкриття навчальних закладів із принципово новою стратегією розвитку, яка враховує значення позитивного іміджу в цілому освіті. Зокрема, імідж складається або в наслідок цілеспрямованої роботи, або формується стихійно, неконтрольовано. Основне завдання сучасних навчальних закладів – це пошук, розробка та використання інструментарію для створення певного позитивного образу навчального закладу з відображенням змісту, завдань та особливостей його діяльності.

У загальному розумінні, імідж – це кількість сталих якостей, які створюють певний образ у свідомості цільової аудиторії. Досить часто процес формування іміджу зводиться до реклами або PR-заходів (конференції, день відкритих дверей, ярмарки вакансій тощо). Але сьогодні вимагає застосовувати більшу кількість напрямів щодо формування іміджу закладу вищої освіти та його популяризації, що в майбутньому дасть змогу підвищити його конкурентоспроможність на міжнародному ринку освітніх послуг.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

В науці поняття іміджу було введено англійськими вченими Гарденером і Леві (1955), які визначили його як сукупність знань, уявлень і передбачень людини про об'єкт з його оточення. Відомий дослідник реклами Огілві (1960) першим звернувся до практичних розробок іміджу і визначив поняття привабливого іміджу.

Сучасні теоретичні та практичні дослідження в області формування іміджу підрозділяються на два основних напрямки: імідж особистості і імідж організації. Найбільш значущими зарубіжними авторами, що проводять дослідження в області формування іміджу особистості політиків, бізнесменів, менеджерів і т.д. є Браун (1978), Брунер (1977), Вейл (2010), Джуді (1997), Девіс (1998), Спиллейн (1992), Ягер (2006). Поряд з цим, авторитетними дослідниками в формуванні іміджу організації є Бодуан (2001), Джі (2000), Даулінг (2003), Котлер (2006), Мерсер (1994), Роджерс (1996), Яккока (1980).

В Україні певні дослідження іміджу вищих навчальних закладів зустрічаються у роботах таких науковців, як Королько [9], Панасюк [14], Пантелейчук [16], Галумов [5], Шепель [24] та деяких інших, які визначили освіту, яка представляє собою потребу, що повинна задовольняти потреби суспільства. Сприятливий імідж є основним джерелом конкурентної привабливості і популярності ЗВО, в очах потенційних абітурієнтів. Разом з тим, проблеми дослідження щодо створення позитивного іміджу та формування його складових на ринку освітніх послуг в умовах реформування освіти розглянуті недостатньо. У більшості публікацій механізм формування іміджу розглядається з точки зору корпоративного іміджу та проведення паблік рілейшнз.

2. МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Обґрунтування та розробка напрямів щодо формування іміджу закладу вищої освіти та його популяризації, що дасть змогу підвищити його конкурентоспроможність на міжнародному ринку освітніх послуг.

3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методичною основою дослідження стали фундаментальні сучасні економічні теорії, наукові концепції, теоретичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених щодо особливості формування іміджу закладів вищої освіти для підвищення рейтингу на ринку освітніх послуг. Для досягнення поставленої мети використано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: теоретичне узагальнення, абстрактно-логічний аналіз, системний аналіз та синтез, морфологічний аналіз – для виділення вагомих ознак іміджу; порівняльний – для характеристики та визначення загальних властивостей рейтингових даних; метод анкетного опитування – для зібрання інформації серед зацікавлених сторін: студентів, випускників, працівників ЗВО та роботодавців стосовно того, що їм відомо про особливості бренду; кластерний аналіз проведено з метою визначення оцінки активності участі студентів, випускників, працівників, роботодавців в житті університету, їх обізнаності в символіці університету.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний ринок вищої освіти відрізняється високим рівнем конкуренції. Університети конкурують за отримання бюджетних місць, за абітурієнтів на платні форми навчання, залучення та утримання висококваліфікованих кадрів, залучення додаткових коштів з різних джерел. Університети зацікавлені в пошуку додаткових конкурентних переваг. В якості такої конкурентної переваги розглянуто імідж університету [8].

Імідж є певною емоцією, яка виникає у окремих людей або груп в результаті будь-якої діяльності особистості або організацій. Тому найважливіші аспекти управління іміджем ґрунтуються на вивченні перелумов сприйняття відомостей про особистість, організацію певною групою людей.

Для виділення найбільш вагомих ознак іміджу доцільно провести морфологічний аналіз (Таблиця 1).

Таблиця 1. Морфологічний аналіз визначення поняття «імідж»

Джерело: Узагальнено авторами на основі 12 визначень із різних джерел.

Визначення	Автор, джерело	Сутність визначення
Імідж – це зовнішній образ, створюваний суб'єктом, з метою викликати певне враження, думка, ставлення у інших; сукупність властивостей, приписуваних рекламою, пропагандою, модою, забобонами, традицією і т. д. об'єкту з метою викликати певні реакції по відношенню до нього.	Американська маркетингова асоціація [2]	Викликати певні реакції по відношенню до нього
Імідж – це трансляція корпоративної культури в зовнішнє середовище. У сучасному світі конкурують не товари і ціни, а відносини, якість обслуговування і репутація – найважливіші фактори, які утворюють імідж. Корпоративний імідж вважається одним з них. Ефективний корпоративний імідж може будуватися тільки на основі цілісної мікрокультури, існуючої в компанії.	Харітонова [26]	Трансляція корпоративної культури
Імідж – це більше, ніж реклама або маркетинг. Це все те, що надходить до голови людини відносно продукту, коли він бачить його логотип або чує назву.	Аакер [1]	Більше, ніж реклама або маркетинг
Імідж – це нематеріальний, але критичний для організації компонент, яким вона володіє, є свого роду контрактом зі споживачем про рівень отриманих споживачем якості і цінності, притаманних товару або послугі цієї організації. Споживач не може мати взаємодію з товаром або послугою, а з брендом може.	Дрорі [4]	Нематеріальний, але критичний для організації компонент
Імідж – це індивідуальний вигляд або ореол, створюваний засобами масової інформації, соціальною групою або власними зусиллями особистості з метою залучення до себе уваги.	Хьель [7, с. 532]	Залучення до себе уваги
Імідж – це візуальний образ об'єкта, який надає емоційний вплив на людей.	Капферер [24]	Візуальний образ
Імідж – це набір значень, завдяки яким будь-який об'єкт стає відомим і, за допомогою яких люди певним чином описують його, запам'ятовують, ставляться до нього.	Роттер [22]	Як система уявлень людей про який-небудь об'єкт
Імідж – це обов'язок продавця надати покупцеві певний набір властивостей товару, переваг та послуг, а також гарантії якості.	Котлер [21]	Обов'язок продавця надати покупцеві певний набір властивостей товару
Імідж – це оцінне судження, що виникає на основі цілісного сприйняття образу продукту соціокультурної діяльності людей, що визначає ціннісне ставлення до нього і різний за спрямованістю взаємодія з ним. Імідж наповнений інформацією, яка розкриває значимість його носія для різних соціальних суб'єктів, які є реальними або потенційними споживачами продуктів цієї діяльності, якою він займається.	Федорченко, Ярошенко [24, с.53]	Цілісне сприйняття образу продукту соціокультурної діяльності
Імідж – це цілісне сприйняття продукту, що включає в себе емоційну та інформаційну сторону людського сприйняття, стихійно що з'явилося або створене за допомогою певний дій, що визначає напрямок сприйняття об'єкта, для якого створюється імідж.	Перелигіна [19, с. 237]	Цілісне сприйняття продукту, що включає в себе емоційну та інформаційну сторону людського сприйняття
Імідж – це результат і конкретна форма відображення предметів і явищ у світосприйнятті людини, тобто відчуття, уявлення, поняття, які на основі цього формуються, і висновки, що робляться.	Петрова [20, с. 207]	Результат і конкретна форма відображення предметів і явищ у світосприйнятті людини
Імідж – це багатофакторний феномен, який постає таким завдяки тому що, з одного боку вплив на людину здійснюється одночасно за деякими каналами, а з іншого боку – людина звикла оперувати багаторівневими структурами, кожна із яких може і обробляється окремо, і реалізовуватись у людському сприйнятті на своїй полиці.	Почепцов [21, с. 72]	Багатофакторний феномен

У результаті проведення морфологічного аналізу можна зробити висновок, що найбільш доцільне наступне визначення, яке найбільш повно описує зміст [19, с. 237]: «Імідж – це цілісне сприйняття продукту, що включає в себе емоційну та інформаційну сторону людського сприйняття, стихійно що з'явилося або створене за допомогою певний дій, що визначає напрямок сприйняття об'єкта, для якого створюється імідж».

На початку 50-х років минулого сторіччя в США вперше було застосовано поняття «імідж». Ця дефініція спочатку використовувалася в рекламній практиці. В результаті розвитку теорії та практики науки маркетинг в 60-х роках того ж сторіччя, цей термін почав використовуватись у соціально-економічній сфері, як основний засіб впливу на емоцію споживача та його готовність до прийняття рішення щодо компанії. Надалі, таке економічне явище, як імідж, стало базовою компонентою теорії і практики публік релейшнз, увійшовши до соціально-економічного та політичного життя [3].

Ефективне управління іміджем має враховувати фактори впливу (поведінка, комунікація, символіка) та рівні іміджу (продукція – послуги, марка, країна, споживачі) [15]. Важливо при цьому врахування психологічної особливості індивіда, що полягає у його здібності усвідомлювати цінність товару чи послуги. Організація (фірма) стає символом товару в тому випадку, коли товар стає для споживача єдиним та необхідним символом, задля чого він готовий сприймати певну його вартість. Отже, відбувається сполучення іміджу товару й іміджу фірми завдяки впровадженню фірмового знаку, марки.

В університетах виділяються три тенденції брендингу. По-перше, за останні 20 років багато університетів змінили свою символіку чи репрезентативний символ: традиційна емблема із знаком професії стала логотипом, який легко плутати з товарним знаком. Зауважуючи, що є зміна естетики університетської символіки: тексти, наповнені метафорами (книги, джерела світла, такі як факели, які вказують на національну мету ясності та поклоніння) і мають певне значення від незмінних символів (ім'я університету і рік його заснування), створює образ, що відображає лише історію університету (батьки-засновники), місію (робочі інструменти чи отвори) тощо. Книги) або характер (оточення, студентське життя, спорт тощо). Міцний, мінімально прикрашений, модернізований логотип – це ознака університету, який нещодавно створив або пережив кампанію стратегічного планування. Прийняття стилю торговельної марки говорить про те, що сучасна, законна форма візуального представлення університету повинна нагадувати корпоративний логотип. Зображення, які легко ідентифікуються та вимагають ринок окремої організації.

Друга тенденція полягає в тому, що університети коригують існуючі елементи, а не вносять зміни до традиційних логотипів. Через цю тенденцію нові зображення використовуються для самих різних цілей. Наприклад, він все ще використовується в офіційних університетських документах, таких як дипломи. Логотип використовується для банерів та кнопок розмітки на веб-сторінках, а торгова марка з текстом (спрощене зображення логотипу університету в поєднанні з назвою університету) використовується для заголовків та візиток. Це візуальне представлення ідентичності за допомогою цільової аудиторії та функції. Наприклад, університети часто довіряють логотипу, щоб звернутися до молодших студентів та майбутніх студентів, тоді як традиційні символи використовуються у формальних заходах, таких як випускний.

Третя полягає в тому, щоб університети захищали свої зображення та гасла / лозунги як інтелектуальну власність та реєстрували їх як торгові марки або знаки обслуговування. Зареєстрований як такий, символом університету є футболка, відома університетом, або футболка з логотипом університету. Цей акт збереження власності символіки ґрунтується на цінностях: образ університету вже не є простим маркером ідентичності університету як академічної спільноти, а натомість продуктом, який працює на репутацію університету.

Для більш детального подальшого дослідження – місця іміджу у забезпеченні конкурентоспроможності університету, проаналізуємо та розглянемо рейтинги ЗВО.

За останнє десятиріччя в освітньому просторі почали формуватися так звані таблиці ліг. Таким чином у різних країнах світу проводяться дослідження різних методів та підходів до визначення рейтингів університетів. Ці здобутки вже виходять за межі національних кордонів і набувають регіонального та міжнародного характеру [17].

Роль глобального координатора у розробці та застосуванні цих методів та процедур взяли: Європейський центр ЮНЕСКО у сфері вищої освіти (ЮНЕСКО – СЕПЕС, Румунія) та Інститут стратегії вищої освіти (Institute for Higher Education Policy, США) і. Вони розглянули та узагальнили різні напрацювання в цій галузі для різних країн та регіонів світу та розпочали проведення міжнародних конференцій, круглих столів та конференцій з цих питань.

Зрозуміло, що високий ступінь у рейтингу є ефективним інструментом для маркетингу та просування університетів чи освітніх програми. Але є ще один важливий аспект – це інституційне застосування академічних рейтингів, оскільки на нього часто посилаються у рекламних матеріалах, політичних документах та порівняльних аналізах різних видів культурного та економічного потенціалу міст, регіонів та країн в цілому [17].

Шанхайський академічний рейтинг світових університетів (Academic Ranking of World Universities) та рейтинг Таймс (THEQS World University Rankings) являються найпрестижнішими міжнародний рейтинг на ринку освітніх послуг.

Основні критерії оцінювання рейтингів – кількість випускників та викладачів, нагороджених Нобелівською і Філдською грамотами, покажчики та публікації великих наукових журналів, включаючи Nature і Science, загальна навчальна ефективність.

У 2003 році вперше був складений Шанхайський рейтинг - світовий рейтинг університетів. Він був складений Інститутом вищої освіти Шанхайського університету (Китай), так званий, «Рейтинг університетів світового класу» («Ranking of World Class Universities»). Головна мета створення такого рейтингу полягала в дослідженні статусу китайських університетів та порівняльному аналізі з великими світовими університетами [10].

Проте існують певні недоліки цього рейтингу. По-перше, Шанхайський рейтинг базується на формулі, яка враховує в університетах кількість випускників-лауреатів та викладачів – лауреатів Нобелівської та Філдівської премії, розміри університетів, індекс цитування тощо. Ця формула офіційно задекларована. По-друге, група вчених з Франції і Бельгії в результаті аналізу рейтингів 2009 року дійшла висновку, що критерії відбору, які застосовуються в цьому рейтингу, не є релевантними з огляду на його цілі, а його загальна методологія містить значні помилки і страждає відсутністю уваги до фундаментальних питань структурування та Обробка даних.

Рейтинг Таймс, або THES – QS World University Rankings – це наступний визнаний рейтинг світових університетів. Вперше він був опублікований у 2004 р. і постійно складається із 200 університетів [27].

Рейтинг кращих університетів світу (THE World University Rankings) – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг кращих вищих навчальних закладів світового значення. Розрахований за методикою британського видання Times Higher Education (THE) за участю інформаційної групи Thomson Reuters. Вважається одним з найбільш впливових глобальних рейтингів університетів [6].

При складанні рейтингу THE World University Rankings використовуються паралельно з об'єктивними індикаторами ще й суб'єктивні, а саме - оцінку колег по академічному середовищу та оцінку роботодавців. Саме таким підходом щодо розробки Шанхайський рейтингу відрізняється від описаного вище рейтингу кращих вищих навчальних закладів світового значення.

На думку авторів, метод оцінки Times вивчає управління маркетингом коледжів та їх статус-кво. Ефективне та яскраве позиціонування в інформаційному просторі, ефективні стратегії щодо каналів просування, позитивні образи, що призводять до сприйняття однолітків, справжня інтеграція у навчальний процес – ці параметри визначають успіх як в особистому, так і в організаційному середовищі [10].

Вчені Великої Британії зазначають наступні критерії для іміджу вищих навчальних закладів [27]:

- імідж внутрішнього середовища закладу, тобто, оцінка університету з боку представників адміністрації інших навчальних закладів, науковців та викладачів – 40%;
- оцінка якості освіти випускників роботодавцями – 10%;
- індекс цитування наукових праць співробітників – 20%;
- частка іноземних студентів – 5%;
- частка іноземних викладачів – 5%;
- співвідношення кількості студентів до кількості викладачів – 20%.

В основу розробки зазначених вище рейтингів приймалися досить різні методології. Але, дивлячись на основні відмінності в застосуванні індикаторів для рейтингів, основні принципи їх побудови досить схожі. Отже, німецький дослідник Gero Federcail в результаті порівняльного аналізу рейтингу Times та Шанхайського рейтингу визначає, що незважаючи на відмінності у запропонованих показниках, ці огляди застосовували загальний підхід.

У Таблиці 2 представлені університети світу, які були представлені за версією Times Higher Education: THE World University Rankings 2016–2017 pp. [6].

Третім рейтингом університетів у світі, який часто цитується у науковій літературі, є оцінка Webometrics, розрахована спеціалізованою лабораторією Іспанської національної ради (Spanish National Research Council – SNRC) з 2004 року. На відміну від попереднього, має відносно специфічний характер, оскільки він ґрунтується на ступені присутності установи у глобальному Інтернеті.

Рейтинги складаються з 2004 року і публікуються двічі на рік (з червня по липень та січень). До його складу входить Лабораторія кіберметрії («Cybermetrics Lab») Іспанської національної ради («Spanish National Research Council», CSIC), яка працює при Міністерстві науки та інновацій Іспанії. Рейтинг починається з огляду 6000 університетів у 2004 році. Зараз він оцінює понад 20.000 вищих навчальних закладів і використовує власний метод оцінювання для визначення місця розташування відповідно до рівня розкриття інформації про діяльність в Інтернеті [18].

Диплом про вищу освіту у сучасному світі є не тільки конкурентоспроможним на ринку праці, але й має авторитетний соціальний статус. Особливо, якщо мова йде про економічних експертів. Більше того, у фінансовій сфері питання походження дипломів є серйозним як для наймаючих компаній (вищий рейтинг навчальних закладів за рангом свідчить про кваліфікацію кандидата), так і для кандидатів (дипломи старших університетів). Це дає можливість вибрати кращі фінансові установи світу). В Таблиці 2 представлено зведений рейтинг університетів-лідерів, які пропонують економічну освіту в 2018-му р.

Таблиця 2. Рейтинг кращих економічних університетів

Джерело: Узагальнено авторами на основі [6, 10, 18, 27].

Назва	Рейтинг					
	Times Higher Education: The World University Rankings	ARWU	QS World University Rankings	Best Global Universities	AVG	Шанхайського рейтингу
Гарвардський університет (США) Harvard University	6	1	2	1	1.3	1
Чиказький університет (США) University of Chicago	9	2	5	2	3	9
Массачусетський технологічний інститут (США) Massachusetts Institute of Technology (MIT)	5	3	1	5	3	4
Стенфордський університет (США) Stanford University	3	7	3	3	4.3	3
Каліфорнійський університет в Берклі (США) University of California, Berkeley	2	4	7	6	5.7	2
Колумбійський університет (США) Columbia University	12	5	11	8	8	8
Пенсильванський університет (США) University of Pennsylvania	14	8	12	4	8	11
Лондонська школа економіки та політичних наук (Великобританія) London School of Economics and Political Science	8	13	4	9	8.7	10
Принстонський університет (США) Princeton University	7	6	6	15	9	7
Нью-Йоркський університет (США) New York University	13	9	13	7	9.7	15
Північно-Західний університет (США) Northwestern University	15	10	15	10	11.7	14
Ельський університет (США) Yale University	11	14	10	12	12	12
Оксфордський університет (Велика Британія) University of Oxford	1	20	8	16	14.7	6
Кембриджський університет (Велика Британія) University of Cambridge	4	18	9	21	16	5

У рейтингу університетів «Webometrics» найкращий результат серед українських вищих навчальних закладів показав Львівський національний університет імені Івана Франка, який зайняв 1.443 рядок рейтингу, на 1.502 позиції розташувався Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, на 1608 – Національний університет «Києво-Могилянська академія» [18].

На сьогоднішній день у ТОП-50 ЗВО рейтингу Webometrics входять 42 університети США, 2 – Великобританії, 2 – Канади, по 1 – Австралії, Швейцарії, Фінляндії та Норвегії. У першій трійці – Масачусетський технологічний інститут, Стенфорд та Гарвард. Зазначимо, що перші 24 місця займають виключно університети США, на 25-му місці університет м. Торонто (Канада). Серед європейських університетів найвища позиція в Оксфордського університету (37-е рейтингове місце) [18].

У 2015 р. журнал «Кореспондент» [18] опублікував рейтинг ЗВО України. До першої десятки увійшли Київський національний університет імені Тараса Шевченка (53 бали); Національний університет «Києво-Могилянська академія» (46 балів); Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (40 балів); Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (28 балів); Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (15 балів); Львівський національний університет імені Івана Франка (13 балів); Національний університет «Львівська політехніка» (10 балів); Донецький національний технічний університет (8 балів); Національний авіаційний університет (8 балів); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (8 балів); Київський національний лінгвістичний університет (8 балів); Київський національний торговельно-економічний університет (6 балів); Донецький національний університет (4 бали). Рейтинг було складено на основі опитування найкращих роботодавців України: «Райффайзен Банк Аваль»; «Ерсте Банк», «САН ІнБев Україна», «Nemiroff», «Deloitte», «DTEK», «Ernst&Young», «Google Україна» та ін.

Цей огляд частково відображає ситуацію та позиціонування вільної економічної зони України. По-перше, університети, які мають сучасні основи та технічну освіту, кваліфіковані наукові та освітні кадри та хороший науковий потенціал, кращі, ніж університети, у яких відсутні всі ці елементи. Він займає низьке становище. По-друге, ці університети є міждисциплінарними і їх роботодавці невеликі, що робить неможливим об'єктивну оцінку.

У 2016 році одноосібним лідером рейтингу «ТОП-200 Україна» став Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», який з істотним відривом від інших вузів України вийшов вперед за критерієм «Інноваційна діяльність університетів».

Друге місце в рейтингу здобув Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Бюджет науки університету склав близько 85 млн грн для випускників високо затребуваний державними установами, університет є одним із 500 найкращих у світі за рейтингом QS, а Scopus має найвищий рейтинг будь-якого університету в Україні [18].

Третє і четверте місця зайняли харківські вузи: Національний університет ім. В. Каразіна та Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» відповідно. На п'яте місце вийшов Національний університет «Львівська політехніка».

За версією британського видання Times Higher Education чотири українських університети опинилися в рейтингу найкращих вишів 2016–2017 рр. Так, НУ «Львівська політехніка», НТУ «Київський політехнічний інститут», КНУ ім. Т. Шевченка і ХНУ ім. В. Каразіна посіли місця після 800 позиції.

Рейтинг складала за тринадцятьма критеріями: рівень викладання, дослідницька діяльність, участь у міжнародних проектах, цитованість наукових статей, рівень доходів у галузі та інші [6].

ХНЕУ ім. С. Кузнеця має потужний науковий потенціал і вагомими науковими здобутками. Творчі наукові колективи під керівництвом провідних учених університету плідно працюють над розв'язанням актуальних наукових проблем економіки України. Наукова діяльність університету характеризується вагомими результатами, динамізмом, спрямованістю на вирішення актуальних економічних проблем промисловості України. Ці позитивні зрушення спираються на традиції університету і широке використання нових підходів щодо організації науки [12].

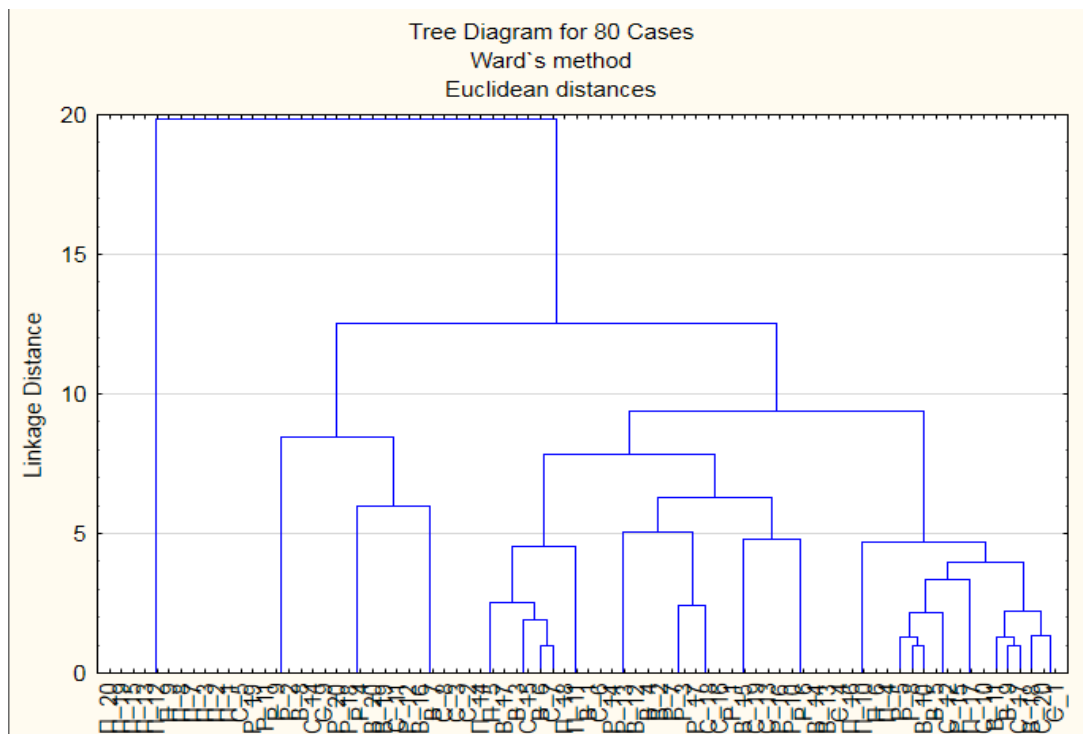
У результаті детального вивчення багаторічної історії та особливостей бренду ХНЕУ ім. С. Кузнеця було прийняте рішення провести анкетування студентів, випускників, працівників ЗВО та роботодавців стосовно того, що їм відомо про особливості бренду. Анкета складається з 15 запитань, в яких йдеться мова про те, що опитуваним відомо про рекламну кампанію університету, його символіку та основні атрибути. В анкетуванні взяло участь по 20 представників кожної з чотирьох цільових груп. Після проведення анкетування був проведений кластерний аналіз і були запропоновані заходи щодо поліпшення впізнаваності бренду університету.

В сучасних умовах господарювання одним з напрямків економічного розвитку, зростання конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому є об'єднання господарюючих суб'єктів у спеціальні комплекси – кластери. Вища освіта визнана одним із пріоритетних напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Досвід країн Європи, де кластерний підхід набув широкого розповсюдження, показав, що функціонування кластерів є ефективним інструментом підвищення конкурентоздатності закладів вищої освіти, розширення його можливостей та виведення їх на новий рівень [5].

Аналіз проведено на основі відповідей на питання сформовано таким чином, що варіанту відповіді «Так» присвоєно значення «1», відповіді «Ні» – «0». В результаті отримано 2 кластери за рівнем участі респондентів у впізнаваності університету (Рисунок 1).

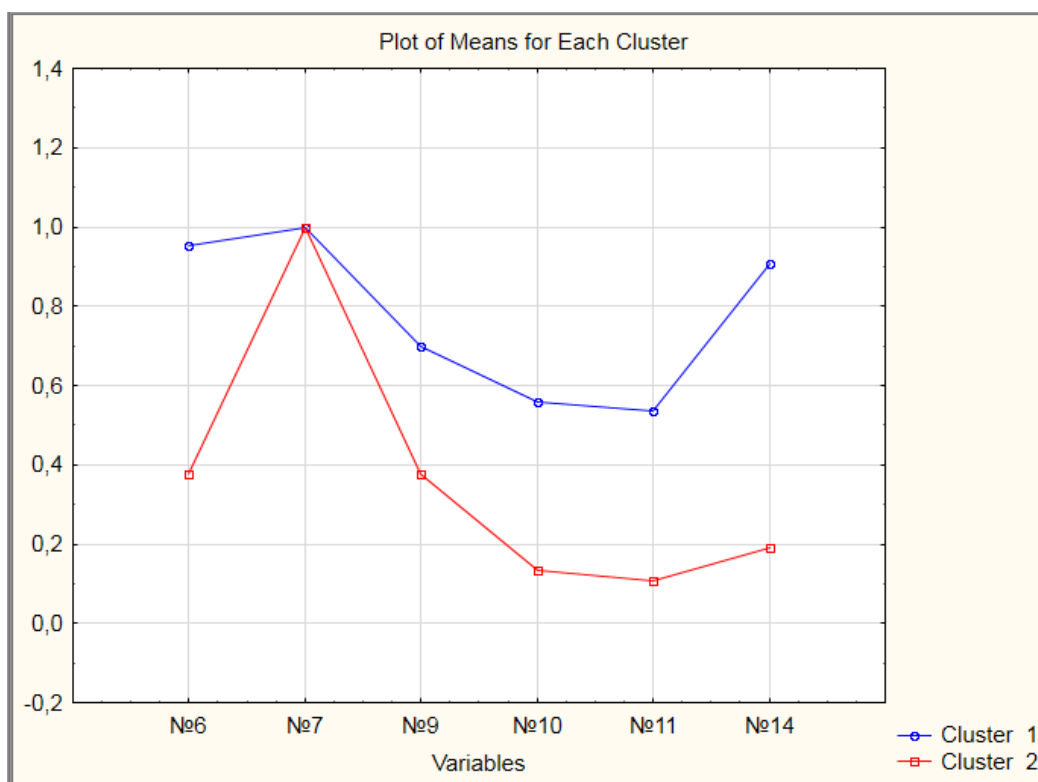
Графік середніх значень змінних кластеризації, отриманий за допомогою програмного пакету Statistica, наведено на Рисунку 2.

З Рисунку 2 видно, що 1-й кластер характеризується вищими значеннями всіх показників, окрім відповіді на запитання № 7 («Чи заходили ви коли-небудь на офіційний сайт університету?»). Це означає, що представники обох кластерів користуються сайтом університету, але це ніяк не впливає на ступінь їхньої залученості до життя університету.

Джерело: Виконано авторами.

Рисунок 1. Дендрограма кластеризації студентів, випускників, працівників університету та роботодавців за рівнем участі в житті університету, виконана за допомогою програмного пакету Statistica

Джерело: Виконано авторами.

Рисунок 2. Графік середніх значень змінних кластеризації, отриманий за допомогою програмного пакету Statistica

Значення інших параметрів демонструє, що респонденти, які увійшли до 1-го кластера, приймають активну участь в житті університету, обізнані з його символікою. Студенти, випускники, працівники та роботодавці, які увійшли до 2-го кластеру, в житті університету беруть пасивну участь або зовсім не беруть участі.

У Таблиці 3 продемонстровані результати кластерного аналізу.

Таблиця 3. Результати кластерного аналізу активності суб'єктів навчального процесу в пізнаваності іміджу ЗВО

Джерело: Складено авторами.

Кількість респондентів з активною участю	Кількість респондентів з пасивною участю	Загальна кількість респондентів
Студенти		
5	15	20
Випускники		
11	9	20
Працівники ЗВО		
20	0	20
Роботодавці		
7	13	20

Отже, в результаті проведення кластерного аналізу ми визначили, що 54% респондентів беруть активну участь в житті університету і 46% – пасивну участь в житті університету.

Вищевикладене дозволило систематизувати та сформувані основні напрямки впливу іміджу на підвищення популяризації та посилення його конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг (Таблиця 4).

Таблиця 4. Вплив іміджу на підвищення популяризації та посилення конкурентоспроможності ЗВО

Джерело: Складено авторами.

Фактори	Зміст основних напрямків впливу	Результат впливу
Фактори внутрішнього впливу	Забезпечення позитивного морально-психологічного клімату і підвищення згуртованості	Підвищення продуктивності праці та якості роботи
	Формування у працівників чіткого розуміння, які дії потрібні для створення формальних правил	Підвищення якості комунікацій
	Підвищення якості процесу управління й спрощення реалізації управлінських рішень. Оптимізація процесу прийняття рішень, їх якості	Сприяння прийняттю рішень творчого характеру й умінню працювати в команді. Розвиток навичок командної роботи, ініціативи робітників
Фактори зовнішнього впливу	Формування позитивного іміджу підприємства в бізнес- середовищі	Спрощення комунікацій з бізнес- партнерами
	Сприяння згуртованості споживачів, постачальників, партнерів, інвесторів	Формування престижу і авторитету управлінського апарату в ділових колах і серед споживачів
	Сприйняття партнерів як колег й скорочення трансакційних витрат	Збільшення гудвілу, ріст іміджу (репутації) компанії

Щороку конкуренція між вільними економічними регіонами сприяє якійсь освіті, науковому розвитку та прикладним дослідженням, підвищує кваліфікацію викладачів. Бренди є невід'ємною частиною конкурсу. Вони це відображають і якість заохочують. Бренд визнаний частиною вищої освіти і виступає як спосіб надання інформації студентам та самому університету [18].

Дані Таблиці 3 свідчать про те, що розподіл активності між студентами, випускниками, викладачами та роботодавцями в обізнаності іміджу ЗВО не пропорційний. Виявилась досить значна частка недостатньо активних суб'єктів. Це виступає підґрунтям для розробки та впровадженню певних заходів щодо популяризації ЗВО.

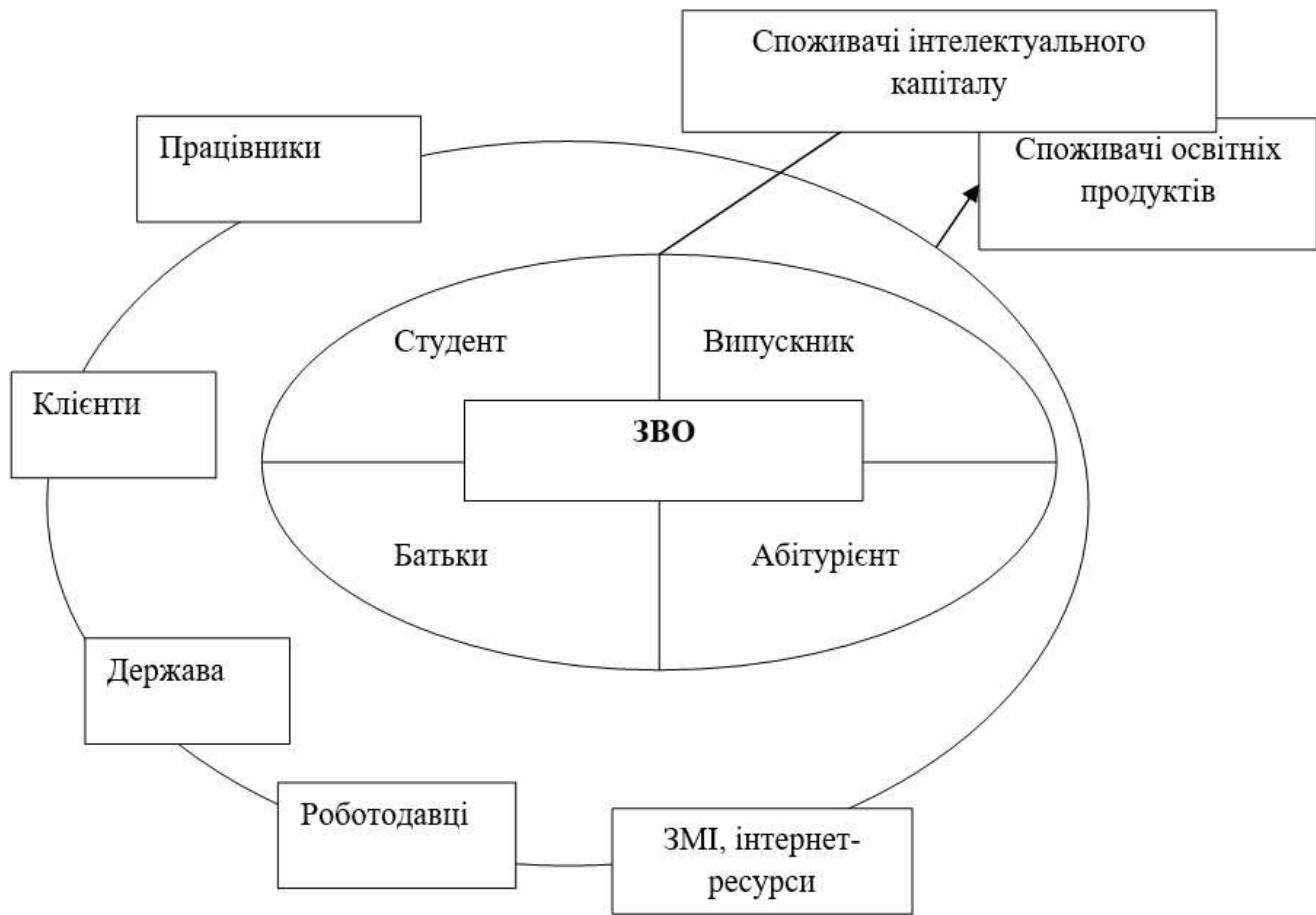
Всі ключові суб'єкти навчального процесу є безпосередніми учасниками процесу виробництва та споживання освітніх продуктів у ЗВО, що відображено в моделі взаємовідносин, представлений на Рисунку 3.

Особливе значення для будь-якого кластеру має клієнтурний ринок, який складається з потенційних та реальних споживачів його продуктів чи послуг. У сфері вищої освіти потенційними споживачами освітніх продуктів є абітурієнти. Саме вони є найбільш пріоритетними стейкхолдерами для ЗВО на даному етапі, оскільки головною метою в умовах зниження потенційної місткості ринку продуктів вищої освіти, яка нині досягла мінімального за останні роки значення, є формування контингенту студентів, а саме збереження їх кількості і недопущення її скорочення.

ЗВО намагається заявити про себе нестандартними і оригінальними способами, це викликає інтерес у цільової аудиторії, притягує і дозволяє утримувати увагу громадськості до ЗВО, що, в свою чергу, сприяє підвищенню довіри до ЗВО і веде до формування його позитивного іміджу. Це буде ініціювати бажання і стимулювати потенційних споживачів до здійснення вибору саме на користь ЗВО.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у даному дослідженні для визначення оцінки активності участі студентів, випускників, працівників, роботодавців в житті університету, їх обізнаності в символіці університету використано кластерний аналіз. Це надало можливість виявити, що 54% респондентів беруть активну участь в житті університету і 46% – пасивну. Отже, розподіл активності між студентами, випускниками, викладачами та роботодавцями в обізнаності іміджу ЗВО не пропорційний. Виявилась досить значна частка недостатньо активних суб'єктів.

Джерело: Розроблено авторами.

Рисунок 3. Модель взаємовідносин суб'єктів навчального процесу ЗВО

В результаті оцінки активності суб'єктів навчального процесу в пізнаваності іміджу ЗВО встановлено, що питома вага респондентів для отримання інформації використовують тільки офіційний сайт закладу. Така ситуація доводить необхідність поширити кількість напрямів популяризації та впізнаваності бренду ЗВО.

Отже, в статті авторами систематизовано напрями формування іміджу для популяризації закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг шляхом розміщення реклами ЗМІ. Для цього рекомендовано використання наступних напрямів просування ЗВО на ринку освітніх послуг: розміщення реклами ЗМІ - як найбільш ефективним є розміщення іміджевих роликів в теле- і радіоефірі, інтерв'ю з керівництвом ЗВО, проте все це повинно бути спрямовано на чітко визначену цільову аудиторію; проведення Дня відкритих дверей. Цей захід проводиться з метою надання абітурієнтам повної інформації про історію становлення та розвитку навчального закладу, про правила вступу та особливості навчання студентів у ЗВО, в ході презентації можна прорекламувати також і бренд університету, організувати екскурсію по університету; видавництво літератури - Це можуть бути довідники для абітурієнтів, чи певна продукція університету з відповідно зазначеним брендом; спеціалізовані виставки освітніх послуг – участь в таких виставках надає змогу університетам прорекламувати свої послуги на рівні «прямого спілкування». Завдяки таким виставкам можна познайомити з культурою ЗВО; внутрішні ЗМІ - демонстраційні версії програм навчання, навчально-методичні матеріали для ознайомлення на сайті університету; Event Marketing - ряд заходів, спрямованих на просування марки або продукту за допомогою яскравих подій.

Отже, в сучасних умовах в Україні необхідне запроваджувати принципово нові підходи щодо системи вищої освіти, а саме розробки заходів для формування позитивного іміджу ЗВО. Потрібна орієнтація на трансформацію іміджу в умовах інтеграції та глобалізації, кооперування освітніх систем, науки і бізнесу,

що забезпечить у майбутньому конкурентоспроможність українських закладів вищої освіти та їхнє гідне місце у світових рейтингах.

Напрямом подальших досліджень може стати розроблення заходів щодо підвищення впізнаваності бренду університету поміж інших ЗВО.

AUTHORS CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Olga Maystrenko.
 Data curation: Iryna Kinas.
 Formal Analysis: Olga Maystrenko.
 Investigation: Iryna Kinas.
 Methodology: Olga Maystrenko.
 Project administration: Olga Maystrenko.
 Resources: Iryna Kinas.
 Software: Olga Maystrenko.
 Supervision: Iryna Kinas.
 Validation: Olga Maystrenko.
 Visualization: Iryna Kinas.
 Writing – original draft: Olga Maystrenko.
 Writing – review & editing: Iryna Kinas.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Aaker, D. (2003). *Sozdaniye silnykh brendov [Building strong brands]* (304 p.). Moskva: Grebennikov. (In Russian)
2. American Marketing Association (n.d.). *Definitions of Marketing*. Retrieved from <https://www.ama.org/the-definition-of-marketing-what-is-marketing>
3. Berns, R. (2016). Chto takoye YA-kontseptsiya [What is self-concept], In *Razvitiye YA-kontseptsii i vospitaniye [Self-concept development and education]* (pp. 30-66). Moscow: Progress. (In Russian)
4. Drori, G. (2013). Brending universitetov: tendentsii i strategii [Universities branding: trends and strategies]. *International higher education*. Retrieved from <http://ihe.iqaa.kz/archive/306/2554/>
5. Galumov, E. (2015). *Imidzh protiv imidzha [Image vs. image]* (551 p.). Moskva: Izvestiya. (In Russian)
6. Gtmarket (n.d.). *Reyting luchshikh universitetov mira po versii Times Higher Education (The World University Rankings) [Times Higher Education Ranking of the Best Universities in the World (THE World University Rankings)]*. (In Russian). Retrieved from <http://gtmarket.ru/ratings/the-world-university-rankings/info>
7. Hell, L. (2015). *Imidzh i teoriya lichnosti [Image and theory of personality]*. Sankt-Peterburg: Piter Press. (In Russian)
8. Kinas, I. (2020). Tekhnologii ivent -menedzhmentu v rozvytku suchasnoi nauky [Event management technologies in the development of modern science]. *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia ta praktyka [Modern problems of enterprise management: theory and practice]* (pp. 23-225). Harkiv: FOP Panov A. (In Ukrainian)
9. Korolko, V. (1997). *Osnovy publik rileyshnz [Basics of public relations]*. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. (In Russian)
10. Language travel (n.d.). *Shankhayskiy reyting universitetov mira (ARWU) 2015 [Shanghai Ranking of World Universities (ARWU) 2015]*. (In Russian). Retrieved from <http://www.language-travel.ru/01.01.04.01/698.aspx>
11. Maistrenko, O. (2019). Modern problems of the branding: basic concepts, essence. *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia ta praktyka [Modern problems of enterprise management: theory and practice]* (pp. 29-32). Harkiv: FOP Panov A.
12. Maistrenko, O. (2020). Pidhody ryzyk-menedzhmentu v ivent-zahodah. *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia ta praktyka [Modern problems of enterprise management: theory and practice]* (pp. 229-231). Harkiv: FOP Panov A. (In Ukrainian)
13. Maistrenko, O., & Kyselov, S. (2020). Upravlinnia brendom zakladu vyshchoi osvity v umovakh suchasnoi konkurentsii [Brand management of a higher education institution in the conditions of modern competition]. *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia ta praktyka [Modern problems of enterprise management: theory and practice]* (pp. 209-211). Harkiv: FOP Panov A. (In Ukrainian)
14. Panasjuk, A. (2015). *Vam nuzhen imidzhmeyker? Ili o tom, kak sozdavat svoj imidzh [Do you need an image maker? Or how to create your image]*. Moskva: Delo. (In Russian)
15. Panfilova, A. (2014). *Imidzh delovogo cheloveka [The image of a business person]*. Spb: IVESEP. (In Russian)
16. Panteleichuk, I. (2011). *Formuvannia pozytyvnoho imidzhu orhaniv derzhavnoi vlady: teoriia, metodolohiia, praktyka [Creating a positive image of government: theory, methodology, practice]* (316 p.). Kyiv: Alterpres. (In Ukrainian)
17. Pearman, I. (2013). Universities are brands whether they like it or not. *Times Higher Education*. Retrieved from <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013/reputation-ranking/analysis/universities-are-brands>

18. Pedahohichna presa (2015). *TOP-10 ekonomichnykh VNZ svitu v 2015 rotsi* [TOP-10 economic universities in the world in 2015]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://pedpresa.ua/140971-top-10-ekonomichnyh-vnz-svitu-v-2015-rotsi.html>
19. Perelygina, E. (2003). *Imidzh kak fenomen intersub'yektnogo vzaimodeystviya: Soderzhaniye i puti razvitiya* [Image as a Phenomenon of Intersubject Interaction: Content and Development Paths]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Moscow. (In Russian)
20. Petrova, E. (2003). *Imidzhelogiya: Sovremennoye sostoyaniye i perspektivy razvitiya* [Imageology: Current state and development prospects] (pp. 27-31). Moscow: Alfa. (In Russian)
21. Pocheptsov, G. (1998). *Imidzhelogiya: teoriya i praktika* [Imageology: theory and practice] (392 p.). Kyiv: ADEF-Ukraina. (In Russian)
22. Rotter, J. (2013). *Social Learning and Clinical Psychology*. NJ: Prentice-Hall.
23. Serohin, S. (Ed.) (2009). *Formuvannia pozytyvnoho imidzhu orhaniv vlady cherez pidvyshchennia yakosti nadannia administratyvnykh ta sotsialnykh posluh* [Formation of a positive image of the authorities through improving the quality of administrative and social services services]. Kyiv: National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. (In Ukrainian). Retrieved from <https://cutt.ly/6fSAYl6>
24. Shepel, V. (2012). *Imidzhelogiya. Kak nravit'sya lyudyam* [Imageology. How to please people]. Moscow: Narodnoe obrazovanie. (In Russian)
25. Tatarinov, I., & Gerasymov, O. (2013). International experience in universities ratings formation: most objective criteria and assessing indicators determination. *Ukrainian society*, 1(44), 110-116. (In Ukrainian). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2013_1_9
26. Veleshhuk, S. (2008). *Brend-menedzhment v stratehichnomu rozvytku pidpriemstv* [Brand management in the strategic development of enterprises]. (Extended abstract of Doctor's thesis) (20 p.). Kyiv: Ternopil National Economic University. (In Ukrainian)
27. Webometrics (n.d.). *Ranking Web of Universities-2017*.

“Legal support of innovative activity of small and medium enterprises in Ukraine”

Viktoriia Tyshchenko <https://orcid.org/0000-0002-2530-185x>

 <http://www.researcherid.com/rid/T-8954-2018>

AUTHORS

Viktoriia Ostapenko <http://orcid.org/0000-0002-4077-5738>

 <http://www.researcherid.com/rid/C-1539-2017>

Alina Shapovalova <https://orcid.org/0000-0003-2015-3787>

ARTICLE INFO

Viktoriia Tyshchenko, Viktoriia Ostapenko and Alina Shapovalova (2020). Legal support of innovative activity of small and medium enterprises in Ukraine. *Development Management*, 18(3), 28-36. doi:[10.21511/dm.18\(3\).2020.03](https://doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.03)

DOI

[http://dx.doi.org/10.21511/dm.18\(3\).2020.03](http://dx.doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.03)

RELEASED ON

Monday, 16 November 2020

RECEIVED ON

Wednesday, 02 September 2020

ACCEPTED ON

Thursday, 17 September 2020

LICENSE

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

JOURNAL

"Development Management"

ISSN PRINT

2413-9610

ISSN ONLINE

2663-2365

FOUNDER

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

22

NUMBER OF FIGURES

2

NUMBER OF TABLES

3

Viktoriia Tyshchenko (Ukraine), Viktoriia Ostapenko (Ukraine),
Alina Shapovalova (Ukraine)

LEGAL SUPPORT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE

Abstract

In the context of European integration, the importance of state policy in the field of innovation of enterprises, especially small and medium-sized businesses, is growing. Therefore, the state of the regulatory framework should promote the development of Ukraine's innovation system, which will increase the amount of foreign investment and increase the welfare of the population. All this requires effective coordination between legislative institutions. The dynamic formation of the legal basis for the development of innovation activities of small and medium enterprises shows positive trends, but attempts to intensify innovation activities have not been implemented in full.

The article generalizes the Ukrainian legislative and regulatory support to support the innovation activities of small and medium enterprises. The structure of the institutional basis for supporting the innovation activities of small and medium enterprises was drawn up. Problems of functioning of the national innovation system are revealed. In the process of research the following methods were used: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, graphical and tabular method, system method.

The state of the innovation system of Ukraine in relation to the world level is determined on the basis of international indices. The directions of solving the revealed problems of innovative activity of small and average enterprises are proposed, which should be solved by means of state policy tools.

Keywords

innovative activity, innovative development, state policy, legal support, SME, innovative processes

JEL Classification

L20, L53, O31, O38

В. Ф. Тищенко (Україна), **В. М. Остапенко** (Україна),
А. О. Шаповалова (Україна)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Анотація

В умовах євроінтеграції зростає важливість державної політики у сфері інноваційної діяльності підприємств, особливо малого та середнього бізнесу. Тому стан нормативно-правової бази має сприяти розвитку інноваційної системи України, що забезпечить збільшення кількості іноземних інвестицій та зростання добробуту населення. Все це вимагає ефективної координації між законодавчими інститутами. Динамічне формування правових основ розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств демонструє позитивні тенденції, однак спроби активізації інноваційної діяльності не було реалізовано у повному обсязі.

У роботі проведено узагальнення українського законодавчо-нормативне забезпечення підтримки інноваційної діяльності малих та середніх підприємств. Було складено структуру інституційного базису підтримки інноваційної діяльності малих та середніх підприємств. Виявлено проблеми функціонування національної інноваційної системи. В процесі дослідження використовувались такі методи, як: аналіз та синтез, індукція та дедукція, порівняння, графічний та табличний метод, системний метод. Визначено стан інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів. Запропоновано напрями вирішення виявлених проблем інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, які повинні бути розв'язані за допомогою інструментів державної політики.

Ключові слова

інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, державна політика, правове забезпечення, МСП, інноваційні процеси

Класифікація JEL

L20, L53, O31, O38

S. KUZNETS KHNUE

Founder

Simon Kusnets Kharkiv National
University of Economics, Nauky
avenue, 9-A, Kharkiv, 61166,
Ukraine

<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 2nd of
September, 2020

Accepted on: 17th of
September, 2020

Published on: 16th of
November, 2020

© Viktoriia Tyshchenko,
Viktoriia Ostapenko,
Alina Shapovalova, 2020

Viktoriia Tyshchenko, Doctor
of Economic Sciences, Associate
Professor, Simon Kusnets Kharkiv
National University of Economics,
Ukraine.

Viktoriia Ostapenko, Ph.D.
(Economics), Associate Professor,
Simon Kusnets Kharkiv National
University of Economics, Ukraine.

Alina Shapovalova, Postgraduate
Student at the Department of
Custom and Taxation, Simon
Kusnets Kharkiv National
University of Economics, Ukraine.

This is an Open Access article,
distributed under the terms of the
[Creative Commons Attribution 4.0
International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits
unrestricted re-use, distribution,
and reproduction in any medium,
provided the original work is
properly cited.

INTRODUCTION

The current state of innovation is a consequence of the lack of strategic vision and consistent state policy to transfer Ukraine for an innovative path of development, the formation of a national innovation ecosystem (set of institutions, relations, and various types of resources involved in creating and applying scientific knowledge and technologies, ensuring the development of innovative activity), which would ensure its implementation and increase the development of innovative culture in the state, using, in addition to financial, other mechanisms for the development of innovative activity. Despite the presence of certain elements, there is no holistic national innovation system, the purpose of which is to create innovative products (processes) and their rapid introduction to the market (implementation).

The existing structural elements of the national innovation ecosystem and the regulatory field of their functioning are not built into a single structure. So the results of these elements are isolated and do not have a synergistic effect, which should be to increase the efficiency of national production of goods (services) and strengthen their competitiveness due to large-scale implementation of the results of scientific research and scientific and technical (experimental) developments. Thus, for the sustainable development of the state it is necessary to provide favorable conditions for the formation and operation of innovative enterprises, the development of the national innovation ecosystem, attracting domestic and foreign investors.

1. LITERATURE REVIEW

State regulation of innovation activities of small and medium enterprises in Ukraine is based on the Commercial Code of Ukraine, Laws of Ukraine “On Development and State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine”, “On the National Program for Small Business Development in Ukraine”, “On Innovation”, “On scientific and scientific-technical activity”, “On higher education”, “On science parks”, “On the special regime of innovation activity of technology parks”, “On industrial parks”, “On priority areas of innovation activity in Ukraine”, “About the State budget” etc.

The issue of legal support for innovation of small and medium enterprises has been repeatedly emphasized in the works of many scientists. Degtyar and Kryukov (2011) focuses on the peculiarities of innovation legislation in Ukraine. The author explores the legal mechanism of support for innovation processes. The author concludes that a number of basic laws do not apply in Ukraine due to the lack of bylaws necessary for their implementation.

Thus, Palka (2019) considers foreign practice of innovation management. The author identifies that government support is essential to achieve effective implementation of new technologies in innovation. The legal basis for supporting the development of innovative entrepreneurship in the United States, Japan, Canada, France, and the United Kingdom has been identified. Kolisnichenko (2017) also reveals the ineffectiveness of the existing regulatory and legal support for innovation of small and medium enterprises. The author identifies the main ways to create a favourable innovation climate for businesses, including the creation of local and regional infrastructure. The most effective innovation structures, in particular techno parks, are singled out. Liguzova (2017) proves the importance of stimulating the development of small and medium-sized businesses through effective public innovation policy. It is substantiated that the state of legal support of innovative activity of small and medium enterprises primarily affects the economic well-being of both enterprises and the country.

2. AIMS

The purpose of the work is to generalize regulations and develop recommendations for legal support of innovative activities of small and medium enterprises in Ukraine, which adapts to European standards.

3. METHODS

The theoretical and methodological basis of the study is the provisions of regulations on innovation and development of small and medium enterprises, scientific works of domestic and foreign scientists. In the process of research, a systematic approach was used to generalize the world experience of managing innovative activities of entrepreneurship and legal support of innovative legislation of Ukraine.

4. RESULTS

Currently, the Ukrainian legislative and regulatory support for SME consists of two levels and an institutional basis (Figure 1).

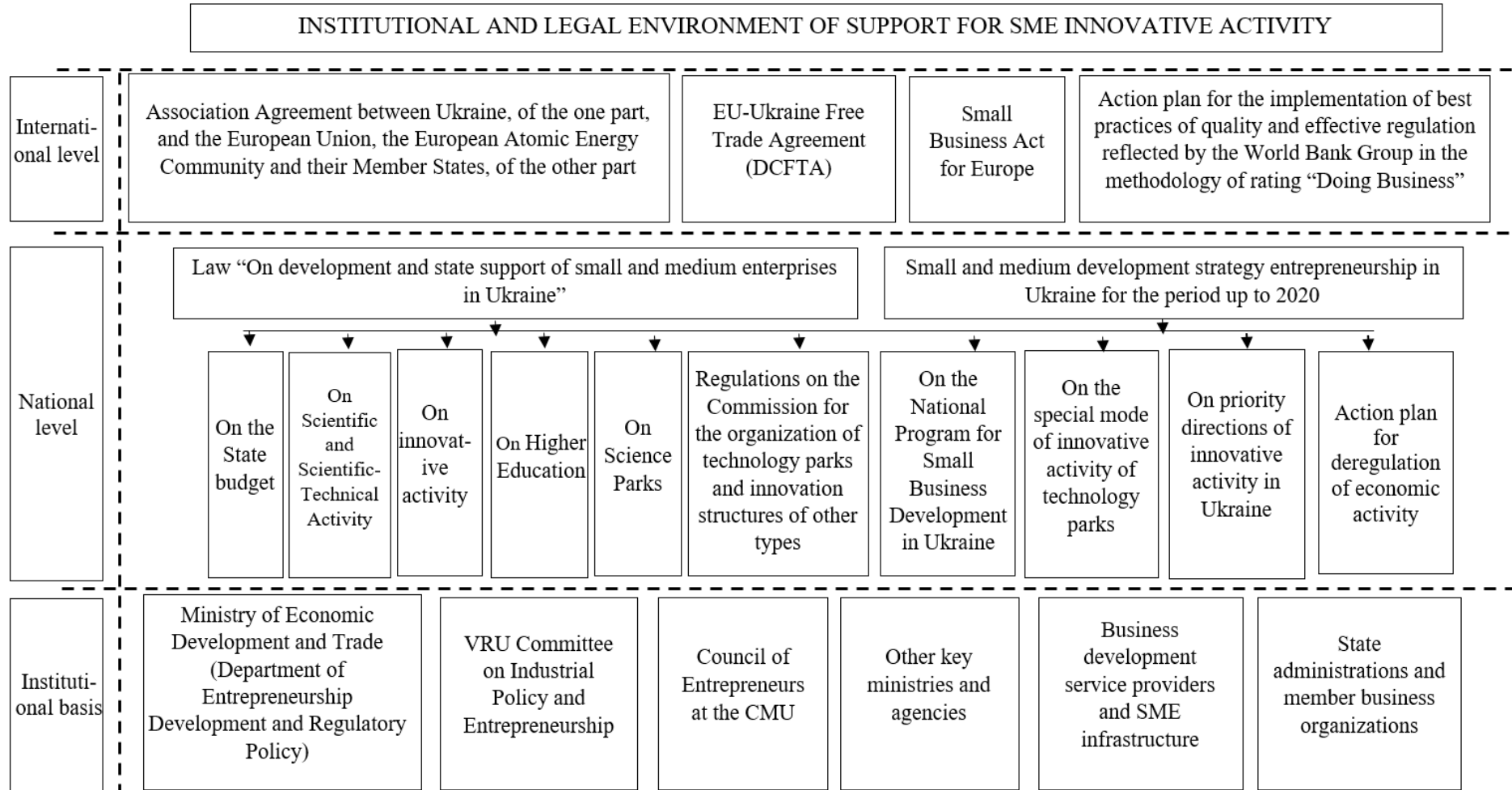
In more detail the structure of the institutional basis for supporting innovation activities of SME is presented in Table 1.

Table 1. The structure of the institutional support base innovation activities of SME

Source: Systematized on (Government portal, n.d., The Verkhovna Rada of Ukraine, n.d.).

Institutional body	Its components	Functions and goals
Ministry of Economic Development and Trade	The Department of Entrepreneurship Development and Regulatory Policy has 4 departments	Functional powers in the field of formation and implementation of state policy
Other key ministries	Ministry of Finance of Ukraine	Indirectly affect the development of SMEs
State administrations	Ministry of Regional Development	Creation of regional development programs, financing from regional and local budgets
Verkhovna Rada Committee on Industrial Policy and Entrepreneurship	Ministry of Education and Science of Ukraine and others	Formation and implementation of policy in the field of entrepreneurship
Other key institutions	Local governments	Responsible for the implementation of regulatory policy
	–	Carries out inventory of regulatory acts, development of criteria for their evaluation
	State Regulatory Service of Ukraine	Responsible for protecting businesses from illegal actions and helping to fight corruption
	Office of effective regulation Business Ombudsman Board	Promotes the development and promotion of exports It does not currently provide new funding to SME
Membership business organizations	Export Promotion Office	–
Business development service providers	Ukrainian Fund for Entrepreneurship Support	–
Other infrastructure	Chamber of Commerce and Industry, regional chambers of commerce and industry, industry associations, bilateral organizations / chambers	–

It should be noted that despite attempts to intensify innovation, they were not implemented in full (Table 2).

Source: Systematized on (The Verkhovna Rada of Ukraine, n.d.).

Figure 1. Institutional and legal environment to support SME innovation

Table 2. Changes and implementation of government regulations in the legislative support of SME innovation

Source: Systematized on (Government portal, n.d., The Verkhovna Rada of Ukraine, n.d.).

Normative act	Changes
Law of Ukraine "On Innovation"	Starting in 2002, provisions on support for innovation were suspended and then they were removed
Tax Code of Ukraine	It does not contain provisions on state support of elements of innovation infrastructure or economic entities engaged in innovation activities
State target economic program "Creation of innovation infrastructure in Ukraine" for 2009–2013	It was not financed from the state budget, as a result of which the measures envisaged by the Program were not implemented
State target program for the development of information and analytical support for the implementation of state innovation policy and monitoring of the state of innovative economic development	Tasks and activities are partially funded
Action plan for the implementation of the Concept of reforming public policy in the innovation sphere for 2015–2019	Measures were not implemented due to their lack of system and disregard for the need to involve a wide range of stakeholders - business, civil society, the scientific community
Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation at the national level for 2012–2016	In accordance with the monitoring of the implementation of priority areas of innovation, funds from the state budget and other sources for the development of innovation infrastructure were not allocated
Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation at the national level for 2017–2021	

At different stages of the innovation process problems have been identified that need to be addressed through public policy instruments (Table 3).

Table 3. Problems of functioning of the national innovation system

Source: Systematized on (Government portal, n.d.).

Stage of the life cycle	Problem	Directions for solution
At the stage of creating innovations	<ul style="list-style-type: none"> - lack of funding, including public; - lack of established communication between scientists and business representatives who are interested in the development of innovation, both to the needs of business in innovation, and data on new and improved technological solutions that can be used in production; - lack of reliable forecasting of trends and research on the impact of instruments of state regulation of innovative economic development. 	<ul style="list-style-type: none"> - increase funding for research on a competitive basis, focusing on the transition of results obtained in basic research in the field of applied research and scientific and technical developments, which are involved in the financing of business; - creation of settlements within settlements, intended primarily for the development of intellectual, creative activity, innovation movement, development of creative industries (including the allocation of territories, the creation of appropriate infrastructure, providing information-analytical and methodological support for innovation culture); - improving the quality of education by bringing it closer to the needs of the global market and the need for professionals capable of creating, adapting and using technological innovations, supporting the introduction of disciplines in entrepreneurship, financial literacy and intellectual property protection.
At the stage of innovation transfer	<ul style="list-style-type: none"> - disagreements on the regulation of relations in the field of intellectual property between the Civil Code of Ukraine and acts of special legislation of Ukraine governing this area of relations; - lack of a mechanism enshrined in the law for the transfer of technologies created or purchased with budget funds abroad; - the difficulty of assessing the value of intellectual property rights and the lack of specialists to implement it. 	<ul style="list-style-type: none"> - to address the gaps that exist in the legislation on the creation and operation of elements of innovation infrastructure, and to develop methodological documents on the creation and operation of such infrastructure; - increase the number of information events and their audience to spread the positive experience of successful start ups, innovative projects, introduce regular national and international events with the participation of representatives of science, education and business to establish relationships between them; - to provide methodological and consulting assistance on various aspects of innovation; - to develop methodical materials for institutions of higher education and scientific institutions on the activities of managers in the organization of innovation, to organize information campaigns on the feasibility of introducing such a position, which will be held by a specialist with experience in the field of innovative business.

Table 3 (cont.). Problems of functioning of the national innovation system

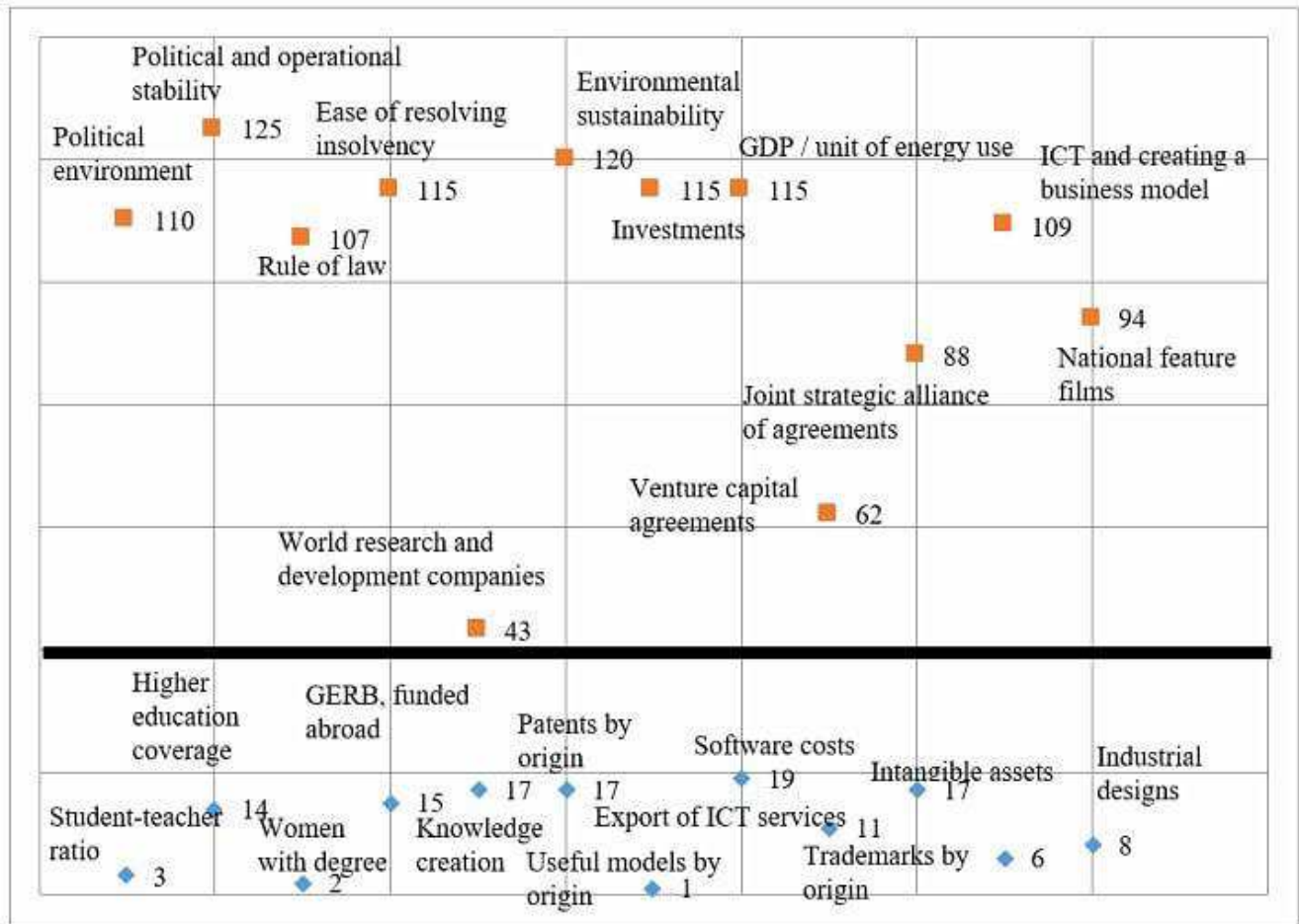
<p>At the stage of innovation implementation by creating a specialized small innovative enterprise - a startup</p>	<ul style="list-style-type: none"> - burdensome regulation, in particular complicated access to the labour market of foreigners and excessively complicated process of liquidation of the enterprise; - high level of taxes; - high costs for the newly formed enterprise for the lease of premises and equipment, payment for third-party services (primarily accounting); - insufficient development of venture financing in Ukraine and problems of legal protection of property of foreign investors; - lack or limited efficiency of innovation infrastructure, which should promote the development of innovative entrepreneurship. 	<p>To create favourable conditions for bringing innovations to commercial use, in particular through the development of start-ups, it is necessary to ensure:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stimulating venture business activities; - effective operation of the simplified system of taxation and reporting for the newly formed small innovative business; - legislative regulation of measures for state support of small innovative businesses subject to co-financing from other sources; - raising the level of knowledge on academic entrepreneurship and creating new forms of innovation infrastructure. <p>For the development of start-ups it is necessary:</p> <ul style="list-style-type: none"> - to simplify participation in the venture fund of an investor - an individual by reducing the amount of funds required for the purchase of securities of such a fund; - to promote the creation of elements of innovation infrastructure that will provide financial assistance to inventors and start-ups.
<p>At the stage of introduction of innovations at the already existing enterprise, entry into serial production</p>	<ul style="list-style-type: none"> - insufficient level of interest of business entities in the implementation of the results of domestic research and scientific and technical (experimental) developments, which require additional time and financial resources for their full application; - lack of independent assessment of the technological level of scientific and technical (experimental) development and the ability to technically implement it; - lack of «common language» of business and science; - low level of awareness of innovators in the field of legal protection and protection of intellectual property. 	<p>In order to establish links between Ukrainian innovators and partners (business and government representatives) potentially interested in the commercialization of their innovations, it is important to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - introduction of monitoring of business demand for innovative solutions to existing problems; - promoting awareness of scientists and entrepreneurs about the various stages and participants in the innovation process. <p>In order to establish links between domestic innovators and partners, it is also necessary to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identify regional priorities based on smart specialization approaches and launch pilot projects aimed at creating a system of relationships and mutual support for regions with different levels of industrial development; - on the basis of this Strategy to form strategies of regional innovative development taking into account needs and potential of the region; - to ensure the expansion of participation in international specialized exhibition events in order to promote Ukrainian innovative products.
<p>At all stages of transformation of the idea into innovative products</p>	<ul style="list-style-type: none"> - The problem of going abroad by qualified personnel, scientists, inventors, entrepreneurs, the main reasons for which are: - higher quality of life (security and rule of law, education and health care, social protection if necessary, infrastructure, environment, etc.); - creative and entrepreneurial environment created in the world's best centers of innovation. 	<p>According to the specified directions it is necessary:</p> <ul style="list-style-type: none"> - revision of priority directions of development of science and technology in order to bring them closer to the directions defined in the developed countries of the world, on the basis of modern world technological trends; - creation of settlements within settlements, intended primarily for the development of intellectual, creative activity, innovation movement, development of creative industries (including the allocation of territories, the creation of appropriate infrastructure, providing information-analytical and methodological support for innovation culture). <p>In order to intensify the creation of innovations it is also necessary:</p> <ul style="list-style-type: none"> - to work out the possibility of stimulating enterprises to scientific research and scientific and technical (experimental) developments and innovation activities; - to develop methodical materials on involvement in implementation of joint innovative projects of students of various specialties and institutions of higher education.

The position of the national innovation system of Ukraine according to the “Global Innovation Index” is 47th. The distribution by sub-criteria of the “Global Innovation Index” by opportunities and threats is presented in Figure 2.

A comparative analysis of the state of Ukraine’s innovation system relative to the world level on the basis of international indices shows that Ukraine has a high educational and scientific potential, able to produce various innovations in the form of ideas, research, patents (Government portal, 2019).

5. DISCUSSION

Despite the developed network of institutional environment to support SME innovation, there is currently no clear coordination between institutions.

Source: Systematized on (Global Innovation Index, 2019).

Figure 2. Opportunities and threats to the innovative development of Ukraine for “Global Innovation Index”

The Government considered a number of promising draft laws, in particular, draft laws of Ukraine: “On Support and Development of Innovation”, “On Amendments to the Tax Code of Ukraine to Establish a Special Tax Regime” and others, which partially provided various means and proposals to improve the investment climate, creating more favorable conditions for the development of SME and start-ups in Ukraine and its cities, but they were rejected.

The adoption of the CMU Orders “On approval of the action plan for the implementation of the Strategy for the development of small and medium enterprises in Ukraine until 2020” and “On approval of the Strategy for the development of high-tech industries until 2025 and approval of the action plan for its implementation”, “On approval of the Strategy development of innovation in the period up to 2030”, “On approval of the National Export Strategy”, “On approval of the Strategy for the development of the industrial complex of Ukraine until 2025” etc., which will increase the share of enterprises engaged in invention, applied research and scientific and technical developments, in particular, small, first of all - outside the public sector and increase revenues from the sale and use (primarily, export) of intellectual property, science-intensive products. During 2013–2018, Ukraine approved almost 40 strategic documents at the industry level related to the development of innovation in one area or another. Their analysis shows that all documents contain measures to support innovation in each area.

Priority areas of innovation at the national level for 2012–2016 were determined by Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 294 of March 12, 2012, No. 397 of May 17, 2012 and Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1056 of December 28, 2016. Information on state - target programs on the website of the Ministry of Education and Science has not been updated since 2012.

One of the reasons for this is that the Law on Scientific and Scientific-Technical Expertise has significant bureaucratic barriers and does not take into account the European experience. Thus, according to Article 6 of this law, the grounds for conducting scientific and scientific-technical expertise are the decisions of the executive and local governments, adopted within their powers, which is contrary to the European approaches. Execution of the audit of the methodology of state examination of innovative projects, approved in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers No. 1474 of September 17, 2003. Is not possible due to the lack of open access to this technique.

CONCLUSION

The legal provision of support for small and medium-sized enterprises is generalized. It consists of two levels and an institutional basis. It is determined that there is no effective coordination between institutions, there are significant bureaucratic barriers and the experience of the European Union is not taken into account. International documents and programs need to be adapted to national conditions.

Analysis of the structure of the institutional basis for supporting the innovation activities of small and medium-sized enterprises showed that despite attempts to intensify innovation activities, they were not fully implemented. It is necessary to strengthen the institutional capacity of small and medium enterprises, institutions to support the innovation activities of small and medium enterprises need a basis for development and coordination, infrastructure needs to be expanded.

The problems at different stages of the innovation process are considered and the directions of innovative development of small and medium enterprises are formed, which consist of:

- increase funding for research;
- creation within the settlements of the places intended first of all for development of intellectual, creative activity, innovation movement, development of creative industries;
- improving the quality of education;
- settlement of differences on the settlement of relations in the field of intellectual property between the Civil Code of Ukraine and acts of special legislation of Ukraine governing this area of relations;
- enshrining in the legislation a mechanism for the transfer of technologies created or purchased for budget funds abroad;
- simplification of valuation of intellectual property rights and increase of specialists for its implementation;
- establishing links between Ukrainian innovators and partners (representatives of business and the state), potentially interested in the commercialization of their innovations.

A comparative analysis of the state of Ukraine's innovation system relative to the world level on the basis of international indices shows that Ukraine has a high educational and scientific potential.

AUTHOR CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Viktoriia Tyshchenko, Viktoriia Ostapenko, Alina Shapovalova.

Data curation: Alina Shapovalova.

Formal analysis: Viktoriia Ostapenko, Alina Shapovalova.

Funding acquisition: Viktoriia Tyshchenko, Viktoriia Ostapenko.

Investigation: Viktoriia Tyshchenko.

Methodology: Viktoriia Tyshchenko, Viktoriia Ostapenko.

Project administration: Viktoriia Tyshchenko.

Resources: Alina Shapovalova.
Software: Alina Shapovalova, Viktoriia Ostapenko.
Supervision: Viktoriia Tyshchenko.
Validation: Viktoriia Tyshchenko, Viktoriia Ostapenko.
Visualization: Alina Shapovalova.
Writing – original draft: Alina Shapovalova, Viktoriia Ostapenko.
Writing – review & editing: Alina Shapovalova, Viktoriia Tyshchenko.

REFERENCES

1. Denysenko, M., & Kolisnichenko, P. (2017). Normative legal support for small and medium business management. *The problems of innovation and investment - driven development*, 11, 4–12. (In Ukrainian). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_11_3
2. Diehtiar, A., & Kriukov, O. (2011). Legal provision of government regulation of innovations in Ukraine. *State Formation*, 2. (In Ukrainian). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_2_3
3. Global innovation index (2019). *Global innovation index 2019*. Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2019.pdf>
4. Government portal (2008). *Derzhavna tsilova prohrama rozvytku systemy informatsiino-analitychnoho zabezpechennia realizatsii derzhavnoi innovatsiinoi polityky ta monitorynhu stanu innovatsiinoho rozvytku ekonomiky* [State Central Program for the development of the system and information-analytical security of the implementation of the state innovation policy and monitoring of the state innovation development of the economy]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/131574665>
5. Government portal (2008). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi ekonomichnoi prohramy "Stvorennia v Ukraini innovatsiinoi infrastruktury" na 2009-2013 roky* [About the statement of the State target economic program "Creation in Ukraine of an innovative infrastructure for 2009-2013"]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/132469384>
6. Government portal (2012). *Deiaki pytannia vyznachennia serednostrokovykh priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti zahalnodержavnogo rivnia na 2012–2016 roky* [Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation at the national level for 2012–2016]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/245127147>
7. Government portal (2015). *Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Kontseptsii reformuvannia derzhavnoi polityky v innovatsiinoi sferi na 2015–2019 roky* [About approval of the plan of measures for realization Concepts of public policy reform innovation sphere for 2015–2019]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/248224202>
8. Government portal (2016). *Deiaki pytannia vyznachennia serednostrokovykh priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti zahalnodержavnogo rivnia na 2017 - 2021 roky* [Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation at the national level for 2017 - 2021]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249657691>
9. Government portal (2019). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku* [On approval of the Strategy for the development of innovation for the period up to 2030]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-strategiyyi-rozvytku-sfery-innovatsiinoi-diialnosti-na-period-do-2030-roku>
10. Lihuzova, V. (2017). The world experience of state support for innovation. *Global and National Problems of Economy*, 10, 36-41. (In Ukrainian). Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/10.pdf>
11. Palka, I. (2019). Foreign practice of investment- innovation management. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 22, 29-33. (In Ukrainian). <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.22.29>
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). *Hospodarskyi kodeks Ukrainy* [The Commercial Code of Ukraine]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15>
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010). *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999). *Pro spetsialnyi rezhym innovatsiinoi diialnosti tekhnolohichnykh parkiv* [About the special mode of innovative activity of technology parks]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/991-14>
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000). *Pro Natsionalnu prohramu spriannia rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [About the National Program for Small Business Development in Ukraine]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002). *Pro innovatsiino diialnist* [About innovative activity]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012). *Pro industrialni parky* [About industrial parks]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5018-17>
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012). *Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini* [On the development and state support of small and medium enterprises in Ukraine]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014). *Pro vyshchu osvitu* [About higher education]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). *Pro naukovu i naukovo-tekhnicnu diialnist* [About scientific and scientific and technical activity]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). *Pro naukovi parky* [About science parks]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1563-17>
22. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). *Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2020 rik* [About the State Budget of Ukraine for 2020]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>

“Simulation of the impact of economic development on social development of the country”

AUTHORS

Olena Rayevnyeva <https://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

 <http://www.researcherid.com/rid/L-7688-2016>

Iryna Aksonova <https://orcid.org/0000-0003-2605-0455>

 <http://www.researcherid.com/rid/U-7199-2018>

Olha Brovko <https://orcid.org/0000-0003-0136-9355>

Stanislav Filip

ARTICLE INFO

Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko and Stanislav Filip (2020). Simulation of the impact of economic development on social development of the country. *Development Management*, 18(3), 37-54. doi:[10.21511/dm.18\(3\).2020.04](https://doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.04)

DOI

[http://dx.doi.org/10.21511/dm.18\(3\).2020.04](http://dx.doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.04)

RELEASED ON

Tuesday, 01 December 2020

RECEIVED ON

Wednesday, 20 May 2020

ACCEPTED ON

Monday, 14 September 2020

LICENSE

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

JOURNAL

"Development Management"

ISSN PRINT

2413-9610

ISSN ONLINE

2663-2365

FOUNDER

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

37

NUMBER OF FIGURES

6

NUMBER OF TABLES

8

Olena Rayevnyeva (Ukraine), Iryna Aksonova (Ukraine),
Olha Brovko (Ukraine), Stanislav Filip (Slovak Republic)

SIMULATION OF THE IMPACT OF ECONOMIC DEVELOPMENT ON SOCIAL DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Abstract

In the current conditions of development of the international and national economy, an important task of statistical research is to conduct an objective and timely assessment and modeling of the relationship between indicators of economic and social development. Based on the results of these studies, reasonable management influences of the state on the adjustment and regulation of the country's development are accepted. The article is devoted to the study of the relationship between the main components of economic and social development of the country and the construction of a set of models for forecasting the prospects of the country. The object of the study is the socio-economic condition of the country. The article proposes an algorithmic model for assessing the impact of economic development on society, which allows to identify key economic indicators that influence and shape the social development of the country. The practical value of the algorithmic model is to develop a system of evaluation and selection as a result of modeling the most significant factors that shape the social development of the country. The study confirmed the hypothesis of the dominant impact of economic development on society and determined that the main economic factors are the level of competencies that satisfy the modern labour market, technical development of businesses and their competitiveness in markets.

Keywords

socio-economic development, integrated indicator, country competitiveness index, human development index, regression model, development trend

JEL Classification

C15, C82, O11, O15

О. В. Раєвнева (Україна), І. В. Аксьонова (Україна),
О. І. Бровко (Україна), С. Філіп (Словаччина)

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Анотація

В сучасних умовах розвитку міжнародної та національної економіки важливим завданням статистичних досліджень є проведення об'єктивного та своєчасного оцінювання й моделювання взаємозв'язків між індикаторами економічного та соціального розвитку. На підставі результатів даних досліджень приймаються обґрунтовані управлінські впливи держави на коректування та регулювання розвитку країни. Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку між основними складовими економічного та соціального розвитку країни та побудові комплексу моделей прогнозування перспектив розвитку країни. Об'єктом дослідження виступає соціально-економічний стан країни. В статті запропоновано алгоритмічну модель оцінювання впливу економічного розвитку на соціум, що дозволяє виділити ключові економічні індикатори, які впливають й формують соціальний розвиток країни. Практична цінність алгоритмічної моделі полягає у розробці системи оцінювання й виділення в результаті моделювання найбільш значущих факторів, що формують соціальний розвиток країни. В результаті проведеного дослідження підтверджено гіпотезу про домінуючий вплив економічного розвитку на соціум та визначено, що основними економічними факторами впливу є рівень компетентностей, що задовольняють сучасному ринку праці, технічний розвиток бізнес-структур та їх конкурентоспроможність на ринках.

Ключові слова

соціально-економічний розвиток, інтегральний показник, індекс конкурентоспроможності країни, індекс людського розвитку, регресійна модель, тенденція розвитку

Класифікація JEL

C15, C82, O11, O15

S. KUZNETS KHNUe

Founder

Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Nauky
avenue, 9-A, Kharkiv, 61166,
Ukraine
<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 20th of May, 2020

Accepted on: 14th of September, 2020

Published on: 1st of December, 2020

© Olena Rayevnyeva,
Iryna Aksonova, Olha Brovko,
Stanislav Filip, 2020

Olena Rayevnyeva, Doctor of
Economics, Professor, Simon
Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Ukraine.

Iryna Aksonova, Ph.D.
(Economics), Associate professor,
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Ukraine.

Olha Brovko, Ph.D. (Economics),
Associate professor, Simon Kuznets
Kharkiv National University of
Economics, Ukraine.

Stanislav Filip, Ph.D. (Economics),
Vice-Rector, School of Economics
and Management in Public
Administration in Bratislava,
Slovak Republic.

This is an Open Access article,
distributed under the terms of the
[Creative Commons Attribution 4.0
International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits
unrestricted re-use, distribution,
and reproduction in any medium,
provided the original work is
properly cited.

INTRODUCTION

At the beginning of the 21st century the determinants for the world community were the ideas of the Concept of Sustainable Development, introduced by the founders of the international public organization “Club of Rome”, whose activities are aimed at analyzing the development and prediction of the future of civilization. The main reasons for the development of this concept were the dominance of the philosophy of consumption, resource-intensive technologies and global environmental problems. The general principle of the Concept of Sustainable Development is the close interaction of environmental security, growth of social production and social stability. Supporters of the Concept believe that it is impossible to ensure sustainable economic development of society by destroying the natural environment and depletion of its resources, just as it is impossible for society to maintain the necessary quality of natural habitat and social development without a strong economy, i.e. growth is closely linked to the development which includes the concept of sustainable economic development and the environment (Plyuta, 1989).

The authors of the Concept of Sustainable Development identified the difference between the concepts of “growth” and “development” and proved that the purpose of development is not only quantitative changes in indicators, but also qualitative impacts on the socio-economic system. The formation of measures for stable and sustainable growth is based on the adoption of reasonable management decisions based on analytical studies of indicators of the country’s development.

Although the Concept of Sustainable Development is recommended, many governments develop their own development strategies based on a combination of four components of growth - the environment, the economy, society and the interests of future generations. Thus, in the strategy of economic growth “Economic strategy: growth through investment” proposed by the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine on February 17, 2020 (State Statistics Service of Ukraine, n.d.), the country’s development is proposed as a multifaceted process that includes economic growth, creation of the sector of investment and innovation economy, structural changes in the economy, increase of labor productivity, and growth of quality of life of the population. Growth and development are interrelated categories, but the primary is the development of the economy, which is the foundation for its growth and well-being in society in the long run. Therefore, determining the interconnection and modeling the impact of economic development of the country on its social development, which is a source of well-being and reduction of social tension in society, is a topical issue of scientific research.

1. LITERATURE REVIEW

The study of the relationship between social and economic development was devoted to the works of such representatives of classical economic theory as Smith and Ricardo (Jadgarov, 2009), who argued that the uneven distribution of material goods is an obstacle to economic growth. In their research, Smith, Ricardo, Malthus also mention the connection between economic growth and prosperity. Thus, Malthus believed that the growth rate of the population can exceed the growth rate of life benefits and cause an increase in poverty (Jadgarov, 2009). The representatives of marginalism (Walras, Wieser) substantiated the concept of income distribution based on marginal utility; Keynesians proved the need for state intervention in income regulation and the creation of effective public demand; Marxists believed that it was wages that provided a decent standard of living for the economy and society.

Many studies by both foreign and Ukrainian scientists have been devoted to understanding the essence of the definitions of “development” and “growth”. Thus, the modern understanding of economic growth was introduced into scientific circulation by the American economist, Nobel Prize winner Kuznets (Yitzhaki, & Lerman, 1991), who understood economic growth as a long-term increase in opportunities to meet the diverse needs of the population through economic performance. Akoff (1985) noted that growth is an increase in size or number, and development is a process in which the ability to satisfy their desires and the desires of others, which is determined by the internal characteristics of the object, its potential and abilities; Alexandrov (2000) defined

that the fundamental difference between development and growth is a qualitative change in the state, which occurs abruptly; Schumpeter (2008) noted that growth does not always determine development, because growth is associated with quantitative changes over time, and development is a positive innovation changes in production, products, services, management, economy and society as a whole.

The authors (Ponomarenko, Pushkar, & Trydid, 2002) note that the development of the organization occurs in the process of interaction of two mechanisms - the decision-making mechanism and the spontaneous mechanism of mass innovative behaviour. That is, development can be either planned and consciously directed, or regulated spontaneously.

According to the wording of Melnik (2013) the development of the system is considered as a result of the synergetic effect of such properties of the system as irreversibility, direction and regularity; Raievnjeva (2006) notes that development is a unique process of transformation of an open system in space and time, which is characterized by a permanent change in the global goals of its existence through the formation of a new dissipative structure and its transfer to a new attraction of functioning; Copa (2010) under the development understands the directed, natural change in the state of the object, which is characterized by the quality of preservation and growth of the quality of functioning above the safety threshold, the growth of the quality of functioning not lower than economic growth.

Problems of social development are also in the centre of attention of scientists. Among foreign researchers of this issue, attention is paid to the works of Lorenz (1905), Dalton (1920), Atkinson (1970), Cowell (1980), Yitzhaki (1991), Deaton (1996) and other scientists who substantiated the scientific and methodological foundations of the study of income differentiation as an economic factor that determines the foundations of further social development of society. The works of many national scientists are devoted to the analysis of the current state of living and its dependence on economic factors, methodological aspects of research and modeling of income differentiation. Thus, Libanova (2010), Sarioglu, Semenov (2008) in their studies consider the statistical trends of population stratification by income at the state and regional levels, the peculiarities of the formation of household income by sources, evaluate poverty and social differentiation of the population; Makotsoba (2012), Makarova, Gladun (2012) emphasize the methodological aspects of calculating the human development index.

Recently, an important aspect of social development of society is the state of migration. The work of many authors is devoted to the study of trends in the change in the number of emigrants and immigrants, the factors underlying migration processes. For example, Cattaneo (2008) and Kurunova (2013) study migration processes in terms of understanding human behaviour as rational subjects, Czaika (2015) links migration to the structure of the current and desired level of human well-being. The work of scientists (Žičkutė, & Kumpikaitė-Valiūnienė, 2015) proposed a model of human economic behaviour, based on the decision to migrate to another region or country. Developed on the basis of the application of behavioural economics, the model takes into account such factors as profit, loss, risk, the effect of accumulation and human needs, his personal characteristics.

Despite the wide range of research on the economic development of society, social factors and effects, the issue of determining the relationship and interdependence between economic and social factors is becoming more relevant and allows us to consider the development of the country on the basis of the Concept of Sustainable Development. Many modern studies of domestic scientists are devoted to the modeling of the impact of economic development on social. Thus, Babenko, Perevozova, Kravchenko, Krutko, Babenko (2020) consider the formation of modern processes of regional economic integration of Ukraine from the standpoint of sustainable development, ie taking into account the social and environmental components; the authors (Kuzkin, Cherkashyna, Nebaba, & Kuchmacz, 2019) propose to link the economic development of the country with the development of intellectual capital of the nation; Malyarets, Barannyk, Sabadash and Grunko (2019) consider economic stability as a dependent category on the influence of socio-economic factors and propose to model it depending on these factors for further management of economic stability. As an inclusive development of the Ukrainian economy, researchers (Hutorov, Lupenko, Zakharchuk, Hutorova, & Dorokhov, 2020) consider the processes of economic growth and development in relation to anthropogenic pressures on the ecosystem and the nature of socio-economic transformations in society; Scientists (Shcherbak etc., 2020) define indicative indicators for multidimensional modeling of sustainable development taking into account economic, socio-demographic, labor and environmental components, ie propose to build a monitoring system using key indicators of the concept of sustainable development.

2. AIMS

The aim of the article is to model the social development of the country in accordance with the interdependence and relationship with economic development trends on the basis of determining the dominant economic factors of influence and the application of the mechanism of integrated evaluation.

To achieve this goal it is necessary to solve the following tasks:

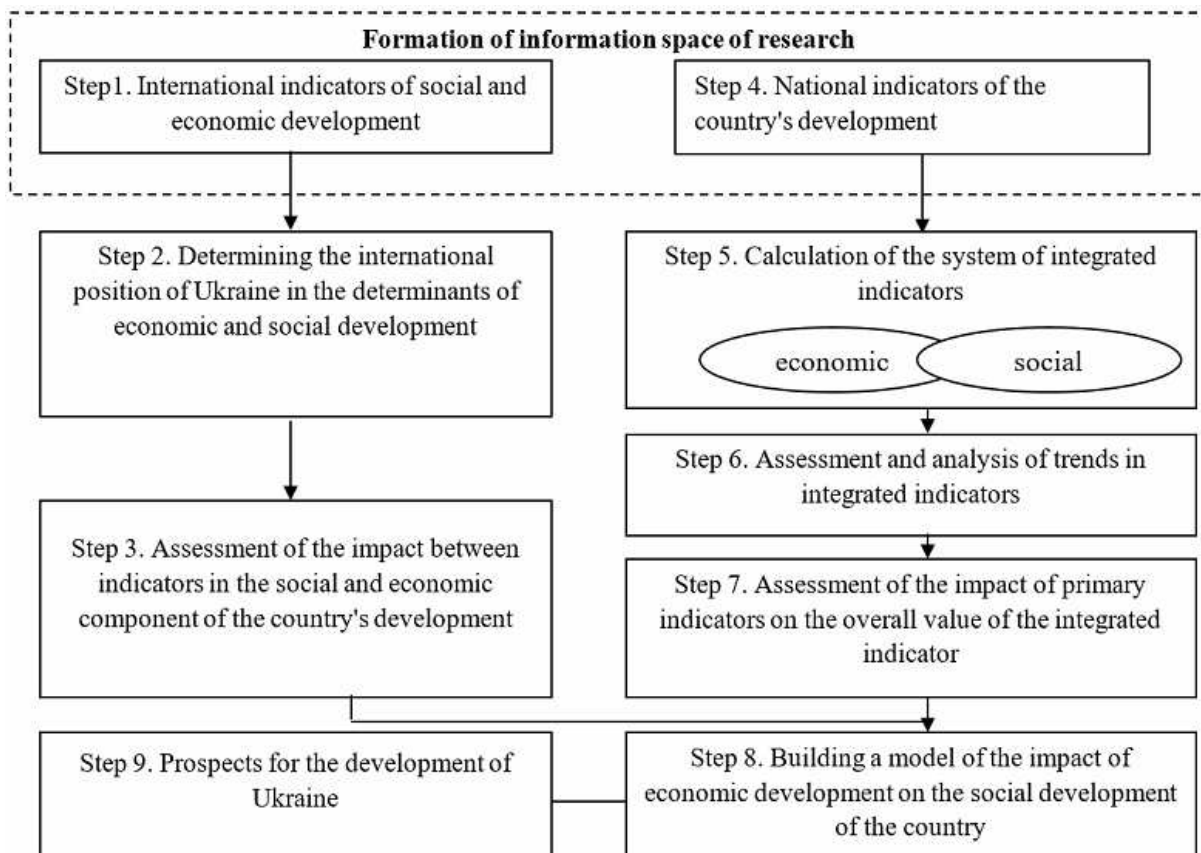
- substantiation of components of social and economic development of the state;
- choice of method to form integrated indicators of social and economic development of the state;
- building a model of the relationship between economic and social processes of national development.

3. METHODS

The methodological tool for identifying the impact of economic development on the social development of the country is the proposed algorithmic model, which consists of nine steps (Figure 1).

Let's consider the essence of each of the proposed steps of the algorithmic model.

Step 1. International indicators of social and economic development. The purpose of this step is to form a list of indicators that reflect the social and economic development of the country.

Source: Compiled by the authors on the basis of the study of of economic and social phenomena.

Figure 1. Algorithmic model for assessing the impact of economic development on the social development of the country

The characteristics of the tasks of the first step of the algorithmic model are given in Table A1 (Appendix A).

The choice of indicators in the study was based on the following statements:

- economic development of any state in the 21st century is associated with the introduction of scientific and technological progress;
- the social development of the state is a key component of the well-being and health of the nation;
- indicators of socio-economic development of the country are interconnected and mutually substantiate each other.

Step 2. Determining the international position of Ukraine in the determinants of economic and social development. The purpose of this step is to study the development trends of international indicators and determine the country's international position in the world ratings. The characteristics of the tasks of the second step of the algorithmic model are given in Table A1 (Appendix A).

Step 3. Assessment of the impact between indicators of social and economic components of the country's development. The purpose of this step is to assess the impact of the international indicator of economic and social development of the country. This step provides for the solution of tasks, the characteristics of which are given in Table A1 (Appendix A).

The result of the evaluation is the selection of indicators that most fully characterize the economic and social development of the country. The choice of indicators was made on the basis of coefficient and pairwise correlation, which characterizes the closeness of the relationship between the relevant variables, provided that others also change their values with them.

Based on selection criteria of product indicators, the closeness of the relationship (Plyuta, 1989; Raievniewa, 1969) between the indicators of economic and social development, respectively, is revealed.

In the study as influential are selected those indicators whose value of the pairwise correlation coefficient exceeds 0.7.

Step 4. National indicators of the country's development. The purpose of this step is to form a reasonable list of national indicators that reflect the economic and social development of the country. Within the framework of this step the tasks presented in Table A1 (Appendix A) are solved.

Step 5. Calculation of the system of integrated indicators. The purpose of this step is to build general indicators of national development of the country by economic and social components. Within the limits of this step the tasks which characteristic is presented in Table A1 (Appendix A) are solved.

The choice of the method of the level of development in the construction of an integrated indicator is made due to the following reasons: taxonomic indicator of the level of development is adapted for complex socio-economic research, calculated on the basis of comparing the relevant indicators with the reference ones with division of the indications into stimulators and destimulators (vector P_0), gives balanced and the most objective integrated assessment in comparison with other methods of reducing partial indicators to an integrated (Plyuta, 1989).

Step 6. Assessment and analysis of trends in integrated indicators. The purpose of this step is to identify stages of decline and increase in the dynamics of general economic and general social development of the country. The characteristics of the tasks of this step are presented in Table A1 (Appendix A).

Step 7. Assessment of the impact of primary indicators on the overall value of the integrated indicator. The purpose of this step is to determine the hierarchy of influence of each of the system of primary indicators on the overall value of the integrated indicator of economic and social development of the country, respectively. The Characteristics of the tasks to be solved in this step are presented in Table A1 (Appendix A).

Step 8. Development of economic and mathematical model of the impact of economic development on the social development of the country. The purpose of this step is to substantiate the appropriate type of function and build a mathematical model that reflects the impact of economic development on the social one. The characteristics of the tasks to be solved in this step are presented in Table A1 (Appendix A).

It should be noted that in this step, mathematical models are understood as a model of the form $y = f(x)$, which will describe the real process and identify the relationship between economic and social development in the country.

Step 9. Prospects for the development of Ukraine. The purpose of this step is to identify promising trends in Ukraine depending on the changes in trends of economic and social development. To achieve this, it is necessary to solve the problem, the characteristics of which are presented in Table A1 (Appendix A).

Thus, considering the interdependence and mutual influence of the social and economic spheres of the country's development, we must prove the hypothesis that the economic component in this pair is the source which determines the state of social development. The economic situation is the basis for the development of all other areas because in the absence of economic opportunities to meet basic physiological needs (food, a roof over your head, etc.) a person is not interested in and is unable to develop in other areas.

4. RESULTS

Step 1. International organizations assess the degree of social and economic development of countries on universal integrated indicators. The indicator of economic development is the Competitiveness index, the indicators of social development - the index of social progress (ISP) and the index of human development (HDI), respectively.

The Competitiveness Index is based on a combination of statistics and the results of a global survey of company executives. It determines national competitiveness by analyzing 113 indicators, which are grouped into 3 sub-indices: sub-index A - basic requirements; sub-index B - efficiency boosters; sub-index C - factors of the development and innovation capital (World Economic Forum, 2019).

The Human Development Index (HDI) combines three indicators, namely: the development of educational potential of society (adult literacy and average duration of study); the value of real GDP (GNI) per capita and life expectancy at birth (The world only, 2019). In HDI, human development and the growth of the quality of life of the population are considered as the main goal and the main indicator of economic development and social progress in general.

ISP is a combined indicator that measures the achievements of countries around the world in terms of their social development (Humanitarian portal, 2020). The index does not include the indicators of economic development of the world and is intended to assess the social welfare of a country. Its content consists of indicators of three groups, namely: basic human needs, the basics of human well-being, opportunities for human development. Thus, ISP can be characterized as a modification of the HDI.

Based on these thinkings, the current study will analyze the international position of Ukraine in social development according to HDI and ISP, and assess the impact between indicators in the social component of development according to HDI.

Step 2. In order to determine Ukraine's position in the international economic and social development, it is necessary to analyze the existing trends in changing the country's competitiveness index. Table 1 shows the dynamics of the competitiveness index of 137 countries for the period 1990–2018 (World Economic Forum, 2019).

Table 1. Competitiveness indices for the period from 1990 to 2018

Source: Compiled by authors based on of Global Competitiveness Report.

Country	Index in 2010	Index in 2013	Index in 2015	Index in 2018	Ranking of countries in 1990 (among 58 countries)	Ranking of countries in 2018 (among 137 countries)	Change of the country's place according to the ISP for 1990–2018
Switzerland	5.6	5.67	5.76	5.86	6	1	5
The USA	5.59	5.48	5.61	5.85	2	2	-1
Singapore	5.55	5.61	5.68	5.71	1	3	-2
The Netherlands	5.32	5.42	5.5	5.66	9	4	5
⋮							
Brazil	4.23	4.33	4.08	4.14	–	80	–
Ukraine	3.95	4.05	4.03	4.11	58	81	-23
Butane	3.56	3.73	3.8	4.1	–	82	–
⋮							

Analyzing the dynamics of change in the index among the countries (Table 1) and research (Human Development Report, 2018), we can say that the countries with high economic development include Switzerland, the United States, Singapore and the Netherlands. Ukraine ranks the 81st between Brazil and Bhutan. In addition, from 1990 to 2018, Ukraine lowered its rating by 23 positions. Among the most problematic factors influencing the decline in Ukraine's competitiveness index, experts noted corruption, political instability, inflation, inefficient government bureaucracy, and access to finance. In addition, the weak competitiveness of Ukraine is influenced by crime, poor public health and uneducated workers (World Economic Forum, 2019).

In order to identify similarities in economic and social development, it is advisable to analyze HDI. Table 2 shows trends in changing of the human development index for 189 countries. In each group of countries according to the HDI, is given the country with the maximum value of the index in 2018 (Human Development Report, 2018).

Table 2. Human development indices for the period 1990–2018

Source: Compiled by authors based on of Human Development Reports.

Country	Index in 1990	Index in 2010	Index in 2013	Index in 2015	Index in 2018	Country ranking in 2013 by HDI (among 189 countries)	Country ranking in 2018 by HDI (among 189 countries)	Change of the country's place for HDI in 2018 compared to 2013
Very high level of human development (0.800-1.000) - 62 countries								
Norway	0.850	0.942	0.946	0.948	0.954	1	1	0
High level of human development (0.700-0.799) - 54 countries								
Serbia	0.706	0.762	0.775	0.785	0.799	67	63	4
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
Ukraine	0.705	0.732	0.744	0.742	0.750	83	88	-5
The average level of human development (0.500-0.699) is 37 countries								
Vietnam	0.475	0.653	0.673	0.680	0.693	117	118	-1
Low level of human development (0.400-0.499) - 36 countries								
Syrian Arab Republic	0.558	0.644	0.572	0.540	0.549	140	154	-14

The considered tendencies in change of HDI on the countries (Table 2) show that the most prosperous country in the world, from the point of view of development of human potential, is Norway. Also, in the top five are countries such as Switzerland, Ireland, Germany and Hong Kong.

Ukraine ranks the 88th between Azerbaijan and the Dominican Republic. In addition, Ukraine has downgraded its position over the past 6 years - its rating has fallen by 5 positions. Despite this, in 2017 the country moved to a group of countries with a high level of human development.

The comparison of Ukraine and the countries that occupy the highest rank in each group for HDI on the components of this index in 2018 are given in Table 3 (The world only, 2019).

Table 3. Comparison of HDI components of Ukraine and the countries - representatives of each of the groups

Source: Compiled by the authors based on the analysis of the Human Development Index by country.

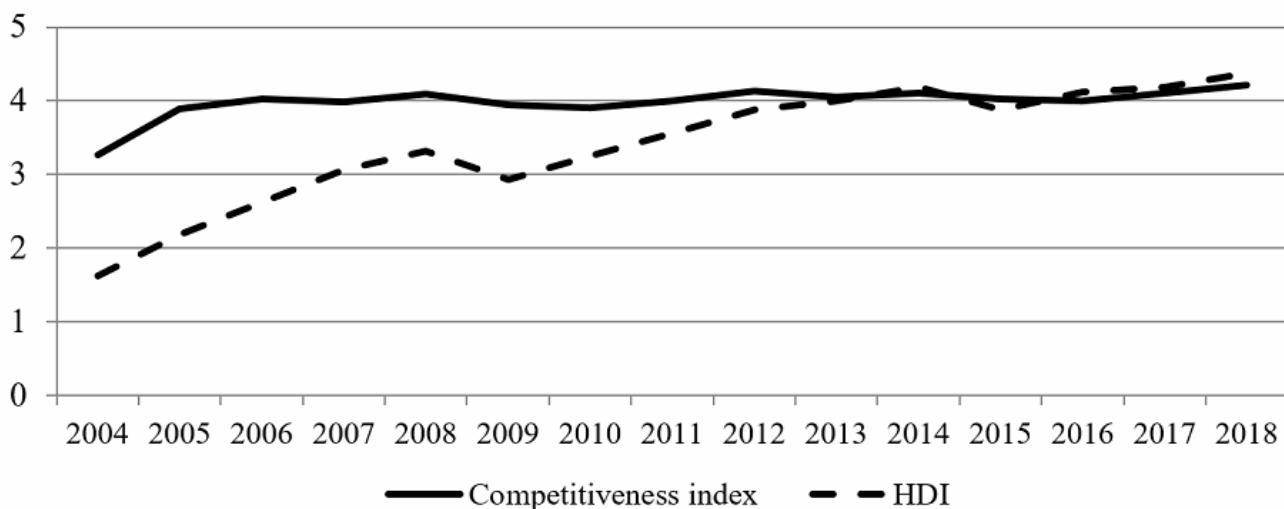
Components of HDI and their relationship to the socio-economic situation	Ukraine (0.750)	Norway (0.954)	Serbia (0.799)	Vietnam (0.693)	Syrian Arab Republic (0.549)
Life expectancy at birth (longevity and health)	72	82.3	75.8	75.3	71.8
Expected number of years of study (knowledge)	15.1	18.1	14.8	12.7	8.9
Average number of years of study (knowledge)	11.3	12.6	11.2	8.2	5.1
GNI per capita, USD USA (decent standard of living)	7.994	68.059	15.218	6.220	2.725

As HDI is the average indicator of the main achievements of human development in the country, which relate to longevity and health, education and acquired knowledge and a decent standard of living, it (HDI), like all average indicators, hides the inequality of human development among the population at the level countries. As you can see from the Table 3, the HDI of Ukraine in 2018 at the level of 0.750 is equal to the average value for the countries in the group of high human development and is lower than the average value for the countries with very high human development by 0.15 points. If we compare the components of HDI by country, we see that the largest gap between Ukraine and countries representing the groups of countries with very high (Norway) and high (Serbia) levels of HDI is observed in economic indicators - GNI per capita. In addition, based on 2018 data, people, who live in developed countries, can expect a 10 years longer life than in Ukraine. All this confirms the hypothesis of the impact of the economic situation on the social development of the country.

A comparison of trends in economic and social development in Ukraine on the basis of international indices is shown in Figure 2.

The analysis of economic and social development of Ukraine on the basis of international indicators shows that there is a direct relationship and mutual influence of the economic situation on the level of social development. As can be seen from Figure 2, the HDI for the period 2004–2012 was lower than the competitiveness index, but had a tendency to increase significantly. This testifies to the efforts of the state aimed at strengthening social well-being in society. In general, during the analyzed period, trends in competitiveness indices and HDI are closely correlated and unidirectional.

Step 3. To assess the impact between the components of HDI in Ukraine (life duration, life expectancy, average number of years of study and GNI per capita), a correlation matrix was constructed Figure B1 (Appendix B). According to the results of this matrix, the following rating of component impact was obtained: the strongest impact on HDI is exerted by the GNI per capita and the expected duration of study ($r = 0.97$); then the average number of years of study ($r = 0.9$) and life expectancy ($r = 0.87$).

Source: Built by authors on the basis of research.

Figure 2. Trends in Ukraine’s position on the competitiveness index and HDI

In Figure B2 (Appendix B) shows the correlation matrix between the 12 components of the competitiveness index. The greatest influence on the competitiveness index is exerted by the indicators of companies' competitiveness ($r = 0.72$), the level of technological development ($r = 0.69$) and higher education and training ($r = 0.59$). This confirms the fact that a country cannot be competitive if companies have low competitive advantages and knowledgeable staff.

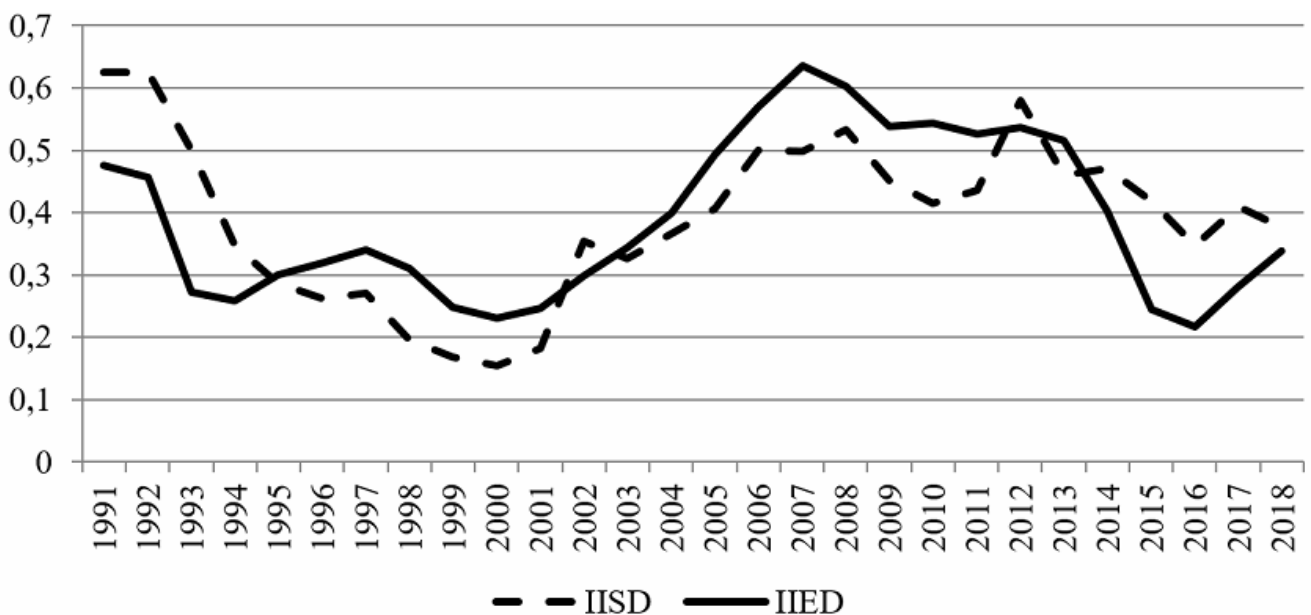
Analyzing the correlation matrices of the components of international indices, we can once again confirm the hypothesis of the impact of economic development on the social one. Thus, the correlation between GNI per capita and the duration of training is 0.95.

Step 4. Based on the statements formulated in this study, the indicators that characterize economic development are: innovation and investment, GDP per capita, indicators of export-import activity of the country, the profitability of the population as a share of wages in GDP.

The following indicators were selected as social indicators: the state of the demographic situation, and the birth rate itself (Kbirth r.); the level of life satisfaction and social tension, namely the migration growth rate (Kmigr. gr. r.) and the unemployment rate (Kunem. r); education and comfort of life, namely the number of graduates from universities (Number grad.) and the level of crime (Kcrime); health, namely, the primary morbidity rate (Kpr. morb. r.).

Step 5. Separately, according to economic and social indicators of development, using the method of the level of development, the integrated indicators of economic (IIED) and social (IISD) development of Ukraine for the period 1990–2018 were calculated (State Statistics Service of Ukraine, n.d.). Figure 4 shows the comparative dynamics of these integrated indicators.

Step 6. Analyzing the trends of change in IIED of Ukraine (Figure 3), we can identify the following stages: the decline in the level of economic development of the country was observed during the periods 1991–2000 and 2008–2016; and the stage of increase was in the period 2001–2007 and is observed from 2017 to the present.

Source: Built by authors on the basis of research.

Figure 3. Dynamics of integrated indicators of economic and social development of Ukraine for the period 1990–2018

The analysis of trends in the dynamics of the IISD (Figure 4) allows us to identify the following stages in the social development of Ukraine: the decline in the level of social development of the country occurred in the period 1991–2000, 2008–2010, and increase - in 2001–2008, 2011–2012, starting from 2013, unfortunately, there has been a tendency to reduce the welfare of the nation.

Comparing the trends of changing integrated indicators of economic and social development, we can speak of identical dynamics. The periods of decline in the integrated indicators of economic and social development of the country fall on the periods of restructuring of the national economy and global financial and economic crises, and the years when there was an increase in social development in the country are associated with improving the economic situation. At the same time, it can be noted that during the periods of the most stable economic development of the country (the trend after the collapse of the USSR (until 1994), 2002-2003, 2012), the level of social development was higher than economic one; that again confirms its dependence of the society development on economic factors.

Step 7. To assess the impact of primary indicators on the overall value of integrated indicators of economic and social development, the results of correlation analysis were used Table C1, Table C2 (Appendix C). Some statistical material (State Statistics Service of Ukraine, n.d.) for the period 1991–2018 was used for the analysis.

The analysis of correlations allowed to draw the following conclusions:

- 1) the closest direct relationship of IISD is observed with indicators of migration growth ($R = 0.895$), birth rate ($R = 0.861$) and feedback with the unemployment rate ($R = -0.709$), i.e. these indicators have the greatest impact on the level of the social development of the country;
- 2) there is a close connection between IIED and all the indicators, except for the number of organizations that perform research. Thus, the selected indicators have the most significant impact on the level of economic development of the country, and the greatest impact is exerted by the indicator of capital investment ($R = 0.851$).

Step 8. As the research has confirmed that economic development has an impact on social development, to form effective management decisions on government regulation of social development of society, it is proposed to analyze which of the partial economic indicators have the most significant impact on HDI. Analyzing the values of the correlation coefficients of the partial indicators of IIED Table C2 (Appendix C), the multicollinear relation of the GDP indicator with other indicators was determined. For these reasons, this indicator was removed from the list of exogenous factors of the model. The results of model construction are presented in Table C1 (Appendix C).

Thus, the economic-mathematical model of the influence of economic factors on the social development of the country has the form:

$$IISD = 0.533 + 0.008 \cdot X1 + 0.012 \cdot X3 - 0.014 \cdot X4 + 0.015 \cdot X5 - 0.0005 \cdot X6. \quad (1)$$

Checking the model for adequacy (coefficient of determination is 0.814) allows us to draw conclusions about the possibility of using the developed model to predict the development of social processes in society.

In order to analyze how the social development of the country will change in the future under the influence of economic factors, we will determine the future values of each of the analyzed indicators. The results of forecasting by economic factors and assessing the quality of models are presented in Table 4.

Table 4. Complex of models and forecast values of economic indicators

Source: Compiled by authors on the basis on models of econometric analysis.

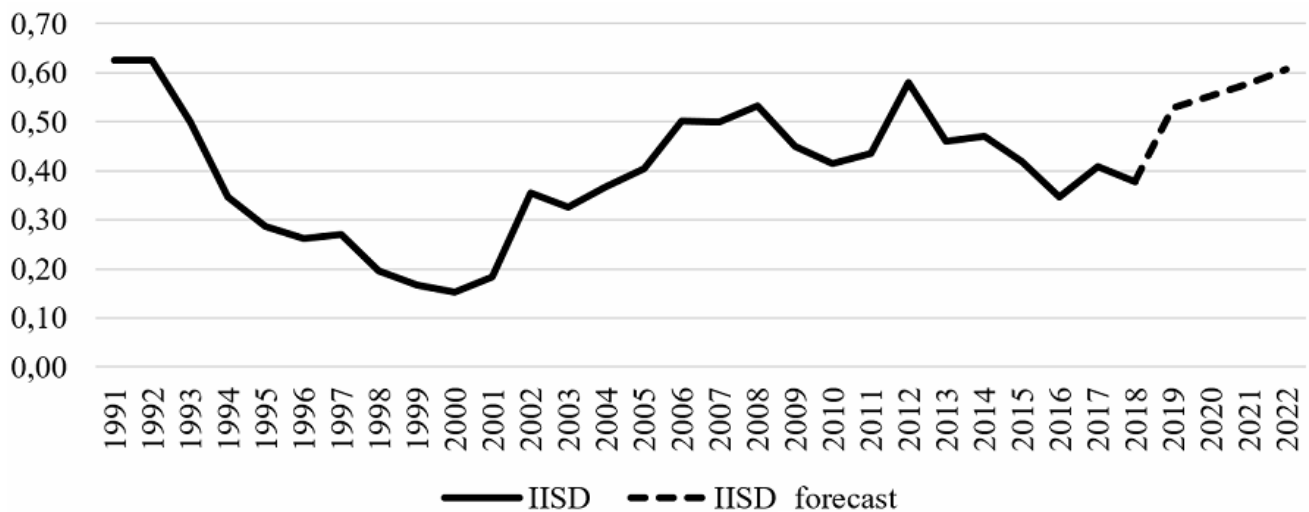
Indicator	Model type	Coefficient of determination	Predictive value			
			2019	2020	2021	2022
The share of wages in GDP (X1), %	$y = 2E-05x^6 - 0.0015x^5 + 0.0519x^4 - 0.8474x^3 + 6.9662x^2 - 26.407x + 78.758$	0.78	41.64	41.47	41.40	41.64
Export (X3), bln USA	$y = 3E-05x^6 - 0.0021x^5 + 0.0585x^4 - 0.7357x^3 + 4.3491x^2 - 11.327x + 29.498$	0.92	70.43	72.45	74.47	76.49
Imports (X4), bln USA	$y = 4E-05x^6 - 0.0029x^5 + 0.0833x^4 - 1.0493x^3 + 5.9958x^2 - 13.812x + 28.746$	0.90	80.75	83.25	85.74	88.24
Capital investments (X6), bln USA	$y = 6E-06x^6 - 0.0003x^5 + 0.0002x^4 + 0.1284x^3 - 1.6502x^2 + 4.4421x + 16.566$	0.74	24.06	24.43	24.79	25.16
Number of organizations performing research and development	$y = 0.0252x^3 - 3.0795x^2 + 52.442x + 1269$	0.96	814.56	751.11	686.04	619.49

Analyzing the obtained forecast values by economic indicators, it is seen that by 2022 there will be a positive trend in almost all indicators, except for the indicator - the number of organizations that perform research and development.

Under the influence of these economic indicators, the promising trend of the integrated indicator of social development of the country will also have a dynamic to increase (Figure 4).

Step 9. Based on the results of economic and mathematical modeling, we can conclude that in the economic and social spheres there are the same processes, i.e. they are interrelated. In order to maintain the trend of improving the social development in Ukraine, it is necessary to:

- increase the share of wages of workers because for Ukraine there is a low share of labour costs in the cost of production and wages in the structure of GDP;
- create an effective legal and regulatory environment to increase exports and reduce imports because the qualitative growth of exports or changes in commodity and geographical diversity determines the redistribution of resources between industries;
- develop and implement measures that motivate enterprises and organizations of various sectors of the economy to introduce new factors of production, including machinery and equipment, a new type of human capital, which is necessary for innovation and strengthening the competitive advantages of domestic producers in the international economic space;
- create effective migration management programs and increase the attractiveness of the national labour market for migrant workers.

Source: Built by authors on the basis of research.

Figure 4. Retrospective and perspective values of the general indicator of social development of the country

It should be noted that the obtained promising trends in the economic and social environment of the country are calculated without taking into account the consequences of the COVID-19 pandemic.

5. DISCUSSION

In modern conditions, the key goals of socio-economic development are the creation of an innovative type of economy, mainly based on strengthening the social components of quality of life. Current trends in socio-economic development of any country are characterized by global instability caused by crises, which are based on such factors as global changes in the ecological condition of the Earth, a significant reduction in natural resources which slows economic growth. In these conditions, the search for ways to reduce the negative effects of the economy on social development and ways to achieve positive dynamics of social indicators is an urgent task of governments of all countries. In this regard, a necessary condition for the development of scientifically reasonable state programs of socio-economic development of the country is to conduct economic and statistical research and modeling the impact of economic factors on the development of society.

The latter requires a reasonable identification of economic factors that most strongly influence the social development of the country. In this study, this problem is proposed to be solved by assessing the correlation between selected economic and social indicators. The further research in this direction, in our opinion, should be focused on the use of morphological and cognitive analysis to build maps of the relationship between indicators with the establishment of certain weights between them. This will strengthen the validity of decisions on the management of the social component of state development.

Further research is needed to justify the choice of the method of integral convolution. In addition, a careful research should be devoted to the choice of methods and models that should adequately approximate the behaviour of the socio-economic system in a stochastic environment caused by the effects on the economic development of the COVID-19 pandemic. But this requires reliable statistics which scientists can only get by the end of 2020.

CONCLUSION

Socio-economic development of the country is a process of purposeful influence on the factors that ensure the socialization of the economic system on the basis of innovative economic development. This involves identifying the dependence of social development on key indicators of economic development. The algorithmic model proposed in the study is an effective tool for identifying the impact of indicators of the integrated indicator of economic development on the integrated indicator of social development.

The study analyzes international indicators of social and economic development and identifies Ukraine's position at the international level, confirmed the hypothesis of the impact of the economic situation on the social development of the country.

To calculate the integrated indicators of economic and social development of the country at the national level, a system of indicators was formed on the basis of the statements formulated in the study and a comparative analysis of trends in the change of these integrated indicators was made. The conducted research allowed to draw a conclusion about the close correlation between the trends in the change of economic and social development during the last 28 years.

To determine the more detailed impact of indicators on the economic development of the country the method of correlation analysis was used, it resulted in the conclusion that the most significant impact on the economy have such factors as company competitiveness, technological development, higher education and training.

Based on the construction of an econometric model of the impact of reasonable economic factors on the integrated indicator of social development, a promising trend in the social sphere of the country's development is identified and recommendations for developing the state programs to support and strengthen social welfare.

Thus, ensuring sustainable development of the country should be based on achieving not only economic but also social development goals which are the key to the harmonious development of society.

AUTHORS CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Olena Rayevnyeva,
 Data curation: Iryna Aksonova, Olha Brovko, Stanislav Filip.
 Formal Analysis: Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko.
 Investigation: Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko, Stanislav Filip.
 Methodology: Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko.
 Project administration: Olena Rayevnyeva,
 Resources: Iryna Aksonova, Olha Brovko, Stanislav Filip.
 Software: Iryna Aksonova, Olha Brovko.
 Validation: Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko.
 Visualization: Iryna Aksonova, Olha Brovko.
 Writing – original draft: Olena Rayevnyeva, Iryna Aksonova, Olha Brovko.

REFERENCES

1. Akoff, R. (1985). *Creating mne coapoaame future. Plan oz be planned for* (327 p.). Moskva: Progress. (In Russian)
2. Aleksandrov, V. (2000). *Razvivajushhiesja sistemy v nauke, tehnike, obshhestve i kul'ture. Ch. 1. Teorija sistem i sistemnoe modelirovanie [Developing systems. In science, technology, society and culture. P. 1: Systems theory and systems modeling]* (243 p.). Sankt-Peterburg: SPbGTU. (In Russian)
3. Atkinson, A. (1970). On the Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*, 2, 244-263. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.521.849&rep=rep1&type=pdf>
4. Babenko, V., Perevozova, I., Kravchenko, M., Krutko, M., & Babenko, D. (2020). Modern processes of regional economic integration of Ukraine in the context of sustainable development. *E3S Web of Conferences* 166. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/340836604_Modern_processes_of_regional_economic_integration_of_Ukraine_in_the_context_of_sustainable_development
5. Cattaneo, C. (2008). The Determinants of Actual Migration and the Role of Wages and Unemployment in Albania: an Empirical Analysis. *The European Journal of Comparative Economics*, 5(1), 3-32. Retrieved from <http://ejce.liuc.it/Default.asp?tipo=articles&identificator=ejce:18242979/2008/01/01>
6. Copa, N. (2010). *Upravlenie razvitiem promyshlennykh predpriyatij: metodologija, modeli, metody [Industrial enterprise development management: methodology, models, methods]* (320 p.). Simferopol': Arial. (In Russian)
7. Cowell, F. (1980). On the Structure of Additive Inequality Measures. *Review of Economic Studies*, 47(3), 521-531. <http://dx.doi.org/10.2307/2297303>
8. Czaika, M. (2015). Migration and Economic Prospects. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), 58-82. <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2014.924848>
9. Dalton H. (1920). The Measurement of the Inequality of Incomes. *The Economic Journal*, 30(119), 348-361. <http://dx.doi.org/10.2307/2223525>
10. Deaton A. (1996). *The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy* (479 p.). Washington: World Bank.
11. Gumanitarnyy portal (2020). *Mirovyy reyting stran po urovnyu sotsialnogo progressa [World countries rating by social progress level]*. Retrieved from <https://gtmarket.ru/research/social-progress-index/info>
12. Human Development Report (2018). *Human Development Reports, 1990-2018*. Retrieved from <http://hdr.undp.org/en/content/table-2-human-development-index-trends-1990%E2%80%932018>
13. Hutorov, A., Lupenko, Y., Zakharchuk, O., Hutorova, O., & Dorokhov, O. (2020). A. Inclusive Development of the Ukrainian Economy. *TEM Journal*, 9(1), 296-303. Retrieved from http://www.temjournal.com/content/91/TEMJournalFebruary2020_296_303.pdf
14. Jadarov, Ja. (2009). *Istorija jekonomicheskikh uchenij [History of Economic Thought]* (480 p.). Moskva: Infra-M. (In Russian)
15. Kurunova, Y. (2013). Factors of international migration in EU-8. *International Journal of Academic Research*, 5, 275-278.
16. Kuzkin, Y., Cherkashyna, T., Nebaba, N., & Kuchmacz, B. (2019). Economic growth of the country and national intellectual capital (evidence from the postsocialist countries of the central and eastern Europe). *Problems and Perspectives in Management*, 17, 348-359. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(1\).2019.30](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(1).2019.30)
17. Libanova, E. (Ed.) (2010). *Yakist informatsiinoho zabezpechennia sotsialnoi polityky [Quality of information support of social policy]* (248 p.). Kyiv: Dukh i litera. (In Ukrainian)
18. Lorenz, M. (1905). Methods of Measuring the Concentration of Wealth. *Publications of the American Statistical Association*, 9(70), 209-219. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15225437.1905.10503443>

19. Makarova, O., & Ghladun, O. (2012). Rehionalnyi indeks liudskoho rozvytku: prychny ta napriamy vdoskonalennia metodyky rozrakhunku [Regional Human Development Index: reasons and directions of improvement of calculation methodology]. *Statystyka Ukrainy - Statistics of Ukraine, 1*, 10-15. (In Ukrainian). Retrieved from http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1012/1/10-15_1%272012%2856%29_Makarova_Gladun.pdf
20. Makotsoba, M. (2012). Liudskyy rozvytok, ekonomika znan i konkurentospromozhnist: vzaiemozviazok i vzaiemozalezhnist [Human development, knowledge economy and competitiveness: interconnectedness and interdependence]. *Theoretical and applied issues of economics, 27*(1), 368-374. (In Ukrainian). Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27\(1\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2012_27(1)_48)
21. Malyarets, L., Barannik, I., Sabadash, L., & Grynko, P. (2019). Modeling the Economic Sustainability of the Macro System (for Example Ukraine). *Montenegrin Journal of Economics, 14*(3), 23-35. <http://dx.doi.org/10.14254/1800-5845/2019.15-3.2>
22. Melnyk, L. (2013). *Fundamentalni osnovy rozvytku [Foundations of development]* (288 p.). Sumy: ITD «Universi-tetskaja kniga». (In Russian)
23. Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine (2020). *Ekonomichna strateghija: zrostannja cherez investyciji [Economic strategy: growth through investment]*. (In Ukrainian). Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1DmerrNq53rk4PixQRv-CTgatC08YgFMW/view>
24. Plyuta, V. (1989). *Sravnitelnyy mnogomernyy analiz v ekonometricheskom modelirovanii [Comparative Multivariate Analysis in Econometric Modeling]* (151 p.). Moskva: Finansy i statistika. (In Russian)
25. Ponomarenko, V., Pushkar, O., & Trydid, O. (2002). *Stratehichne upravlinnia rozvytkom pidpriemstva [Strategic management of enterprise development]* (640 p.). Kharkiv: KhDEU. (In Ukrainian)
26. Raievniewa, O. (2006). *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models]* (496 p.). Kharkiv: INZhEK. (In Ukrainian)
27. Semenov, V. (2008). *Ekonomiko-statystychni modeli ta metody doslidzhennia sotsialnykh protsesiv: nerivnist, bidnist, poliaryzatsiia. T. 1. Nerivnist [Economic and statistical models and methods of studying social processes: inequality, poverty, polarization. T. 1. Inequality]* (237 p.). Poltava: RVVPU-SKU. (In Ukrainian)
28. Shcherbak, V., Ganushchak-Yefimenko, L., Nifatova, O. etc. (2020). Use of key indicators to monitor sustainable development of rural areas. *Global Journal of Environmental Science and Management, 6*, 175-190. <https://dx.doi.org/10.22034/gjesm.2020.02.04>
29. Shumpeter, J. (2008). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Economic development theory]* (400 p.). Moskva: Direktmedia Publishing. (In Russian). Retrieved from <https://instituciones.com/download/books/1959-teoriya-ekonomicheskogo-razvitiya-shumpeter.html>
30. State Statistics Service of Ukraine (n.d.). *Official website*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
31. The world only (2019). *Indeks chelovecheskogo razvitiya po stranam (s 2014 po 2018, dannyye 2019 goda) [Human Development Indices by Country (2014 to 2018, 2019 data)]*. Retrieved from <https://theworldonly.org/indeks-chelovecheskogo-razvitiya-po-stranam/#%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB>
32. United Nations Development Programme (2018). *Indeksy ta pokaznyky ljuds'kogho rozvytku: Onovlena statystyka za 2018 rik [Indices and indicators of human development: Updated statistics for 2018]*. Retrieved from <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/annual-reports/hdr-2018-statistical-update.html>
33. Vestnik Universiteta imeni O. Kutafina (2017). Rimskij Klub: ideja ustojchivogo razvitiya [Club of Rome: the idea of sustainable development]. *Vestnik Universiteta imeni O. Kutafina - Bulletin of the O. Kutafina, 2*, 213-225. (In Russian)
34. World Economic Forum (2019). *Global Competitiveness Report 2019: How to end a lost decade of productivity growth*. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth>
35. Yitzhaki, S., & Lerman, R. (1991). Income Inequality Effects by Income Source: a New Approach and Applications to the United States. *The Review of Income and Wealth, 37*, 313-329.
36. Zaghorskiy, V. (2018). *Kontseptualni osnovy formuvannia systemy upravlinnia stalym rozvytkom ekoloho-ekonomichnykh system [Conceptual bases of formation of management system of sustainable development of ecological and economic systems]* (336 p.). Lviv: LRIDU NADU. (In Ukrainian). Retrieved from http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/monografii/zagorskii/Mon_Zag,Bor.pdf
37. Žičkutė, I. & Kumpikaitė-Valiūnienė, V. (2015). Theoretical insights on the migration process from economic behaviour's perspective. *Social and Behavioral Sciences, 213*, 873-878. Retrieved from <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S187704281505853X?token=CA5B153268DE2158EF144DAEA1F5FF22F63D3A72E17F38EAA4F6DE81FC538546A3DC08259871DDD512F8997B331B8668>

APPENDIX A

Table A1. Characteristics of the step of the algorithmic model

Source: Compiled by authors based on of research.

The name of the task	Economic content	Incoming data	Tools	The results of the solution
Characteristics of the first step of the algorithmic model				
T.1.1. Analysis of approaches to assessing the economic and social development of the country	Selection of indicators that reflect the economic and social development of the country	Modern approaches to the system assessment of economic and social development of the country	Monographic, comparative, content analysis	The list of indicators for the study of economic and social development of the country
T.1.2. Construction of a reasonable system of international indicators for assessing the economic and social development of the country	Formation of the list of indicators of social and economic development of the country	The result of a solution T.1.1.	Monographic, comparative, content analysis	The list of indicators of the international indicator space of research of economic and social development of the country is substantiated
Characteristics of the second step of the algorithmic model				
T.2.1. Study of trends in international indices that reflect the economic and social development of the country	Construction of trends of change of international indices of economic and social development of the country	Time series of world indices	Graphic method, logical and economic method	Determining trends in the indices of economic and social development of the country
T.2.2. Analysis of the world rating to assess the international position of the country	Estimation of the change of a rating place of the country on indices	Time series world ranking of countries	Logical and economic method	Determining the international position of the country
T.2.3. Comparative analysis of the trend of international indices of economic and social development of the country	Determining trends in international indices of economic and social development of the country	The result of the solution T.2.1.	Comparative analysis, logical and economic analysis, graphic analysis	Determining the interrelationship and mutual influence of economic development on social one
Characteristics of the third step of the algorithmic model				
T.3.1. Analyze the degree of influence of each component of the international indicator of economic development of the country	Determining the correlations between the components of the international index of economic development of the country	Components of the index of economic development of the country in dynamics	Correlation analysis	Identify the component that has the greatest impact on the country's international economic development index
T.3.2. Analyze the degree of influence of each component of the international indicator of social development of the country	Determining the correlations between the components of the international index of social development of the country	Components of the index of social development of the country in dynamics	Correlation analysis	Identify the component that has the greatest impact on the country's international social development index
Characteristics of the fourth step of the algorithmic model				
T.4.1. Analysis of approaches to assessing the economic and social development of the country at the national level	Forming a list of indicators that characterize the national economic and social development of the country	Macroeconomic indicators of the country's development	Monographic, comparative, content analysis	The primary list of indicators of the country's development at the national level
T.4.2. Building a reasonable system of indicators of economic and social development of the country	Formation of an appropriate list of national indicators of the country's development	The result of the solution T.4.1.	Logical and economic analysis	The list of national indicators that characterize the economic and social development of the country is substantiated

Table A1. (cont.) Characteristics of the step of the algorithmic model

Characteristics of the fifth step of the algorithmic model				
T.5.1. Comprehensive diagnosis of economic development of the country	Construction of an integrated indicator of economic development of the country	The result of the solution T.4.2.	Development level method	Determining the integrated indicator of economic development of the country and analysis of its trend
T.5.2. Comprehensive diagnosis of social development of the country	Construction of an integrated indicator of social development of the country	The result of the solution T.4.2.	Development level method	Determination of the integrated indicator of social development of the country and analysis of its tendency
Characteristics of the sixth step of the algorithmic model				
T.6.1. Analyze the dynamics of the overall economic development of the country	Analysis of trends in the integrated indicator of economic development of the country	The result of the solution T.5.1.	Graphic method, logical and economic analysis	Highlighting the stages of growth and decline in the economic development of the country
T.6.2. Analyze the dynamics of the overall social development of the country	Analysis of trends in the integrated indicator of social development of the country	The result of the solution T.5.2.	Graphic method, logical and economic analysis	Selection of stages of growth and decline in the social development of the country
T.6.3. Conduct a comparative analysis of international and national indicators of economic and social development of the country	Comparative analysis of international and national indicators of development	International indicator and integrated indicator of the country's development	Graphic method, comparative analysis, logical and economic analysis	Identifying the one-way direction between international and national indicators of economic and social development of the country
Characteristics of the seventh step of the algorithmic model				
T.7.1. Assess the impact of national indicators on the integrated indicator of economic development of the country	Assessment of the impact of primary indicators on the overall value of the integrated indicator of economic development of the country	The result of the solution T.4.2. and T.5.1.	Correlation analysis	Building a ranking of the values of correlation indicators in order to identify those that have the greatest impact on the economic development of the country
T.7.2. Assess the impact of national indicators on the integrated indicator of social development of the country	Assessment of the impact of primary indicators on the overall value of the integrated indicator of social development of the country	The result of the solution T.4.2. and T.5.2.	Correlation analysis	Building a ranking of the values of correlation indicators in order to identify those that have the greatest impact on the social development of the country
Characteristics of the eighth step of the algorithmic model				
T.8.1. Building a model of influence	Determining the dependence of social development on the economic development of the country	The result of the solution T.5.1. and T.5.2.	Models of econometric analysis	Determining the impact of economic development on the social development of the country
Characteristics of the ninth step of the algorithmic model				
T.9.1. Determining the prospects of the country's development depending on the economic and social development of the country	Modeling of perspective development of the country	The result of the solution T.8.1.	Logical and economic method	Forecasting the future trajectories of economic and social development of the country

APPENDIX B

	1 ILR	2 Triv.gut.	3 Triv.navch.	4 Ser.triv. navch.	5 VND
1995	0,664	67,9	12,2	10	4984
2000	0,671	67,3	13	10,7	4659
2005	0,715	67,4	14,6	11,2	7173
2010	0,732	69,5	14,8	11,3	7715
2015	0,742	71,8	15	11,3	7375
2016	0,746	72	15	11,3	7593
2017	0,751	72,1	15	11,3	8130
2018	0,75	72	15,1	11,3	7994

Correlations (Spreadsheet1)					
Marked correlations are significant at p < ,05000					
N=8 (Casewise deletion of missing data)					
Variable	ILR	Triv.gut.	Triv.navch.	Ser.triv.navch.	VND
ILR	1,000000	0,865624	0,970466	0,904541	0,970366
Triv.gut.	0,865624	1,000000	0,736776	0,629669	0,760712
Triv.navch.	0,970466	0,736776	1,000000	0,974048	0,952173
Ser.triv.navch.	0,904541	0,629669	0,974048	1,000000	0,875006
VND	0,970366	0,760712	0,952173	0,875006	1,000000

Source: Built by authors on the basis on models of econometric analysis.

Figure B1. Initial data and the final correlation matrix for the components of the HDI

Data: Spreadsheet1* (13v by 13c)													
	1 GCI	2 INS	3 INF	4 ME	5 HPE	6 HET	7 GME	8 LME	9 FMD	10 TR	11 MS	12 BS	13 INN
2006	3,89	3,14	3,30	4,27	5,88	4,35	3,96	2,71	3,84	3,11	4,50	2,97	3,12
2007	3,98	3,20	3,21	4,45	5,73	4,40	3,92	3,59	3,92	3,25	4,53	3,44	3,26
2008	4,09	3,26	3,13	4,62	5,59	4,46	3,87	4,47	4,00	3,38	4,56	3,91	3,40
2009	3,95	3,10	3,39	3,96	5,41	4,38	3,74	4,57	3,56	3,37	4,67	3,63	3,21
2010	3,9	2,96	3,83	3,20	5,70	4,61	3,53	4,54	3,31	3,37	4,53	3,48	3,11
2011	4	2,98	3,87	4,21	5,64	4,58	3,58	4,44	3,39	3,47	4,54	3,48	3,11
2012	4,13	3,13	4,10	4,40	5,78	4,70	3,82	4,44	3,52	3,60	4,60	3,70	3,16
2013	4,05	2,99	4,07	4,20	5,84	4,75	3,81	4,18	3,46	3,28	4,60	3,68	3,03
2014	4,1	2,99	4,07	4,20	5,84	4,75	3,81	4,18	3,46	3,28	4,60	3,68	3,03
2015	4,03	3,07	4,07	3,12	6,06	5,03	4,02	4,33	3,18	3,45	4,54	3,70	3,41
2016	4	3,05	3,93	3,17	5,95	5,08	3,98	4,23	2,95	3,58	4,40	3,62	3,44
2017	4,11	3,20	3,90	3,50	6,00	5,10	4,00	4,00	3,10	3,80	4,50	3,70	3,40
2018	4,22	3,21	3,90	3,51	6,01	5,12	3,98	4,00	3,11	3,83	4,51	3,75	3,45

Correlations (Spreadsheet1)													
Marked correlations are significant at p < ,05000													
N=13 (Casewise deletion of missing data)													
Variable	GCI	INS	INF	ME	HPE	HET	GME	LME	FMD	TR	MS	BS	INN
GCI	1,000000	0,386526	0,408011	0,054781	0,381045	0,594949	0,378177	0,253062	-0,277962	0,687825	0,061763	0,717416	0,374043
INS	0,386526	1,000000	-0,563478	0,265518	0,065230	-0,023899	0,618254	-0,312603	0,349802	0,294899	-0,121062	0,173418	0,642131
INF	0,408011	-0,563478	1,000000	-0,470671	0,539229	0,722511	-0,046725	0,374920	-0,768911	0,448688	-0,046436	0,311097	-0,127553
ME	0,054781	0,265518	-0,470671	1,000000	-0,517311	-0,701290	-0,152347	-0,210036	0,847477	-0,470904	0,485581	-0,097339	-0,447667
HPE	0,381045	0,065230	0,539229	-0,517311	1,000000	0,791969	0,675027	-0,352925	-0,575130	0,398653	-0,599078	-0,001060	0,378093
HET	0,594949	-0,023899	0,722511	-0,701290	0,791969	1,000000	0,466654	0,208702	-0,877056	0,769190	-0,467139	0,465370	0,540796
GME	0,378177	0,618254	-0,046725	-0,152347	0,675027	0,466654	1,000000	-0,475045	-0,126290	0,262861	-0,408270	0,090830	0,654190
LME	0,253062	-0,312603	0,374920	-0,210036	-0,352925	0,208702	-0,475045	1,000000	-0,323383	0,354174	0,356179	0,759330	0,069227
FMD	-0,277962	0,349802	-0,768911	0,847477	-0,575130	-0,877056	-0,126290	-0,323383	1,000000	-0,694396	0,413392	-0,268567	-0,334348
TR	0,687825	0,294899	0,448688	-0,470904	0,398653	0,769190	0,262861	0,354174	-0,694396	1,000000	-0,299128	0,542520	0,630218
MS	0,061763	-0,121062	-0,046436	0,485581	-0,599078	-0,467139	-0,408270	0,356179	0,413392	-0,299128	1,000000	0,239533	-0,519067
BS	0,717416	0,173418	0,311097	-0,097339	-0,001060	0,465370	0,090830	0,759330	-0,268567	0,542520	0,239533	1,000000	0,412081
INN	0,374043	0,642131	-0,127553	-0,447667	0,378093	0,540796	0,654190	0,069227	-0,334348	0,630218	-0,519067	0,412081	1,000000

Source: Built by authors on the basis on models of econometric analysis.

Figure B2. Initial data and the final correlation matrix for the components of the competitiveness index

APPENDIX C

Table C1. Correlation matrix for indicators of the integrated indicator social development

Source: Compiled by authors on the basis on models of econometric analysis.

	No. grad.	Kpr. morb. r.	Kmigr. gr. r.	Kbirth r.	Kcrime	Kunem. r.	IISD
Number grad.	1						
Kpr. morb. r.	0.696	1					
Kmigr. gr. r.	0.255	0.133	1				
Kbirth r.	0.276	0.045	0.728	1			
Kcrime	-0.021	-0.383	-0.384	-0.305	1		
Kunem. r.	0.135	0.087	-0.496	-0.665	0.426	1	
IISD	0.304	0.124	0.895	0.861	-0.529	-0.709	1

Table C2. Correlation matrix for indicators of the integrated indicator economic development

Source: Compiled by authors on the basis on models of econometric analysis.

	The share of wages in GDP (X1), %	GDP per capita (X2), US dollars	Export (X3), bln USA	Imports (X4), bln USA	Capital investments (X5), bln USA	No. of organizations performing research and development (X6)	IIED
The share of wages in GDP (X1), %	1						
GDP per capita (X2), US dollars	0.297	1					
Export (X3), bln USA	0.213	0.968	1				
Imports (X4), bln USA	0.191	0.973	0.994	1			
Capital investments (X5), bln USA	0.425	0.884	0.801	0.808	1		
No. of organizations performing research and development (X6)	0.295	-0.564	-0.561	-0.579	-0.230	1	
IIED	0.757	0.730	0.663	0.636	0.851	0.040	1

Table C3. The results of building an economic and mathematical model

Source: Created by authors on the basis on models of econometric analysis.

	b*	Std. Err. of b*	b	Std. Err. of b	p-value
Intercept			0.533027	0.153150	0.002121
X1	0.30233	0.16178	0.008086	0.003107	0.016262
X3	2.02942	0.902221	0.011480	0.005104	0.034830
X4	-2.97054	0.954425	-0.013738	0.004414	0.005076
X5	1.19889	0.189931	0.014910	0.002362	0.000002
X6	-0.72553	0.139654	-0.000490	0.000094	0.000033

“Implementation of state financial monitoring based on risk-oriented indicators in the activities of financial institutions”

AUTHORS

Zhanna Andriichenko <https://orcid.org/0000-0003-2061-0036>

 <https://publons.com/researcher/N-7899-2019/>

ARTICLE INFO

Zhanna Andriichenko (2020). Implementation of state financial monitoring based on risk-oriented indicators in the activities of financial institutions. *Development Management*, 18(3), 55-64. doi:[10.21511/dm.18\(3\).2020.05](https://doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.05)

DOI

[http://dx.doi.org/10.21511/dm.18\(3\).2020.05](http://dx.doi.org/10.21511/dm.18(3).2020.05)

RELEASED ON

Monday, 14 December 2020

RECEIVED ON

Thursday, 13 August 2020

ACCEPTED ON

Friday, 18 September 2020

LICENSE

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

JOURNAL

"Development Management"

ISSN PRINT

2413-9610

ISSN ONLINE

2663-2365

FOUNDER

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

22

NUMBER OF FIGURES

0

NUMBER OF TABLES

3

Zhanna Andriichenko (Ukraine)

IMPLEMENTATION OF STATE FINANCIAL MONITORING BASED ON RISK-ORIENTED INDICATORS IN THE ACTIVITIES OF FINANCIAL INSTITUTIONS

Abstract

The article examines the systems of risks of various types of financial institutions and focuses on the absence of the risk of legalization among them. This risk is considered separately within the framework of a special system of relations in the field of combating money laundering, financing of terrorism and financing the proliferation of weapons of mass destruction. The evolution of criteria for assessing the risk of a financial institution to be involved in legalization is analyzed, risk-oriented indicators of the activities of financial institutions used to assess their risk profile are generalized. It is established that one of the regulators in the financial services market, the National Securities and Stock Market Commission, uses outdated, formal, and ineffective criteria for assessing the risks of a financial institution to be involved in money laundering. However, the other regulator, the NBU, has already carried out the process of adapting state financial monitoring to the requirements of FATF and AMLD4 and developed risk-oriented indicators of financial institutions' activities, used to assess their risk profile. Strengthening the control by the subjects of state financial monitoring over the risk profile of a financial institution and its overall financial monitoring system will help to increase the efficiency of state financial monitoring.

It is proposed to unify risk-oriented features and introduce identical financial monitoring mechanisms for all participants in the financial services markets, considering the specifics of their activities, as well as including the risk of legalization in the risk system of a financial institution in order to improve the efficiency of the financial monitoring system.

Keywords

financial monitoring, risk-oriented approach, risk criteria, risk profile, anti-money laundering system, Ukraine

JEL Classification

F53, G10, G18, G28

S. KUZNETS KHNUe

Founder

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine
<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 13th of August, 2020

Accepted on: 18th of September, 2020

Published on: 14th of December, 2020

© Zhanna Andriichenko, 2020

Zhanna Andriichenko, Ph.D., Associate Professor, Banking and Financial Services Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine.

This is an Open Access article, distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Жанна Андрійченко (Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ОСНОВІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИХ ОЗНАК У ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Анотація

У статті розглянуто системи ризиків різних видів фінансових установ та акцентовано увагу на відсутності серед них ризику легалізації, який розглядається окремо, в межах спеціальної системи відносин у сфері протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Проаналізовано еволюцію критеріїв оцінки ризику фінансової установи бути залученою до легалізації доходів, узагальнено ризик-орієнтовані ознаки діяльності фінансових установ, які використовуються для оцінки їх ризик-профілю, встановлено, що одним з регуляторів на ринку фінансових послуг – НКЦПФР використовуються застарілі, формальні і неефективні критерії оцінки ризиків фінансової установи бути залученою до легалізації доходів. Натомість другим регулятором – НБУ вже проведено процес адаптації державного фінансового моніторингу до вимог FATF та AMLD4 і розроблено ризик-орієнтовані ознаки діяльності фінансових установ, які використовуються для оцінки їх ризик-профілю. Посилення контролю суб'єктами державного фінансового моніторингу за ризик-профілем фінансової установи і в цілому її системою фінансового моніторингу сприятиме підвищенню ефективності державного фінансового моніторингу.

Запропоновано уніфікувати ризик-орієнтовні ознаки і запровадити ідентичні механізми фінансового моніторингу для всіх учасників ринків фінансових послуг, з урахуванням специфіки їх діяльності, а також включити ризик легалізації до системи ризиків фінансової установи для сприяння підвищенню ефективності системи фінансового моніторингу.

Ключові слова

фінансовий моніторинг, ризик-орієнтований підхід, критерії ризику, ризик-профіль, система протидії легалізації злочинних доходів, Україна

Класифікація JEL

F53, G10, G18, G28

ВСТУП

У Директиві ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом (далі – AMLD4), Рекомендаціях FATF, а також інших міжнародних документах наголошено на необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу для підвищення ефективності проведення фінансового моніторингу. Згідно із Стратегією розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – ПВК/ФТ) на період до 2020 року (далі – Стратегія) передбачено удосконалення методичного забезпечення ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу задля зниження ризиків проведення через фінансову систему операцій з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [15]. Крім того, в Стратегії наголошено на необхідності підвищення результативності державного нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ), беручи до уваги політику та порядок проведення контролю, оцінки ризиків у сфері ПВК/ФТ, як одного з напрямів покращення системи регулювання та державного нагляду за СПФМ.

Проте на практиці існують проблеми щодо імплементації в українське законодавство ризик-орієнтованого підходу, пов'язані з неготовністю і нездатністю системи ПВК/ФТ швидко перебудуватися і переходити на нові стандарти здійснення діяльності. З огляду на це актуальності набувають питання підвищення ефективності системи ПВК/ФТ через посилення контролю за фінансовими установами – СПФМ з боку державних регуляторів – суб'єктів державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) на основі встановлення критеріїв оцінки ризику СПФМ бути використаним у ВК/ФТ.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Актуальними напрямками сучасних досліджень зарубіжних учених є питання пошуку додаткових критеріїв ризику для підвищення ефективності системи ПВК/ФТ [1], дослідження можливості оцінки системи ПВК/ФТРЗ без належних даних [5], адаптації національного законодавства з ПВК/ФТРЗ в умовах глобалізації до моделей ПВК/ФТ, що існують в світі [6].

Вітчизняні вчені також не залишаються осторонь цих нагальних питань. В останні роки простежується посиленна увага до проблем визначення впливу державного регулювання і нагляду на розвиток ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу України [10], імплементація ризик-орієнтованого підходу в діяльності державних органів – суб'єктів державного фінансового моніторингу [3], дослідження міжнародного досвіду використання ризик-орієнтованого підходу [22], визначення концептуальних засад формування ризик-орієнтованої системи ПВК/ФТ [21], оцінювання й управління ризиками відмивання коштів, фінансування тероризму та імплементації ризик-орієнтованого підходу [4].

Разом із цим, недостатньо розробленими є механізми адаптації міжнародних вимог у сфері ПВК/ФТ до вітчизняних умов функціонування системи фінансового моніторингу, зокрема встановлення ризик-орієнтованих ознак, що можуть вказувати на залучення фінансових установ – СПФМ до схем із ВК/ФТ.

2. МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є узагальнення переліку ризик-орієнтованих ознак у діяльності фінансових установ, які характеризують можливість її використання для цілей ВК/ФТ, та розроблення рекомендацій, які сприятимуть підвищенню ефективності української системи фінансового моніторингу.

3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використано такі методи: аналіз і синтез, індукція, дедукція, контент-аналіз – для визначення основних понять; методи логічного аналізу, порівняння та теоретичного узагальнення – для обґрунтування доцільності уніфікації критеріїв ризику професійних учасників ринку цінних паперів бути залученими до ВК/ФТ з ризик-орієнтованими ознаками для оцінки ризик-профілю банків і небанківських фінансових установ, шляхом імплементації розроблених НБУ механізмів у нормативні акти НКЦПФР, а також обґрунтування доцільності виокремлення ризику легалізації і включення його до загальної системи ризиків фінансових установ для побудови комплексної системи управління ризиками фінансових установ.

4. РЕЗУЛЬТАТИ

Для ґрунтовного дослідження ризик-орієнтованих ознак у діяльності фінансових установ перш за все слід визначитися з ризиками, з якими зустрічаються фінансові установи в процесі свого функціонування. Державні регулятори на ринках фінансових послуг України своїми нормативно-правовими актами виділяють приблизно однакові види ризиків, але набір їх різний для різних фінансових установ. В узагальненому виді ризики фінансових установ представлено у Таблиці 1.

Як видно з Таблиці 1 комбінація ризиків в межах різних видів фінансових установ різниться. Такий підхід був би прийнятний, якби мова йшла про спеціальні ризики, зумовлені специфікою діяльності фінансових установ.

Однак, відсутність згадування таких загальних ризиків як правовий, втрати ділової репутації, стратегічний, неплатоспроможності, форс-мажору та ризику управління при регулюванні діяльності небанківських фінансових установ, свідчить про відсутність системного підходу до державного регулювання управління ризиками фінансових установ та про фрагментарність і недосконалість чинного нормативно-правового забезпечення цієї сфери.

Таблиця 1. Ризики фінансових установ

Джерело: Авторська розробка.

Вид ризику	Ризики професійних учасників фондового ринку	Ризики банків	Ризики інших (небанківських) фінансових установ
Операційний	+		
Ринковий	+		
Кредитний	+		
Ліквідності	+		
Технічний	+		
Правовий	+		
Втрати ділової репутації	+		
Процентний		+	
Валютний		+	
Стратегічний		+	
Неплатоспроможності	+		
Форс-мажору	+		
Системний	+		
Страховий			+
Управління			+

Як свідчать данні дослідження, проведеного у 2013 року [2], і наведені в Таблиці 1, у жодному галузевому стандарті з визначення видів ризиків діяльності різних фінансових установ та управління ними не закріплено такий ризик, як ризик легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

І навіть у відносно новому Положенні НБУ про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах № 64 від 11.06.2018 р. [17] ризик легалізації, що спричиняє значні збитки в результаті протиправного виводу коштів при схемних операціях, сплати штрафних санкцій НБУ за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ, а також непрямі фінансові втрати, пов'язані із втратою репутації внаслідок його реалізації, не включено до системи управління ризиками, як самостійний ризик. Проте, хоч його і не названо ризиком, але включено в якості складової комплаєнс-ризикау, як невідповідність банку вимогам спеціального законодавства – законодавства у сфері ПВК/ФТ.

Щодо інших ризиків НБУ у своїх нормативно-правових документах [13, 17] навів перелік ризиків банків, встановив нормативи по ним, а також закріпив методичні підходи до їх обчислення, створивши цілу систему управління ризиками.

У Положенні НКЦПФР також встановлено перелік ризиків та пруденційні нормативи, що використовуються для вимірювання та оцінки ризиків діяльності професійних учасників ринку цінних паперів, проте про ризик легалізації не згадується [14].

Отже ризик легалізації не включений до системи управління ризиками ні НБУ, ні НКЦПФР і вже багато років поспіль розглядається осторонь від системи ризиків діяльності фінансових установ, у межах спеціального регулювання відносин, пов'язаних із ПВК/ФТ.

З одного боку, таке не включення ризику легалізації до загальної системи ризиків фінансових установ і управління ними можна пояснити тим, що цей ризик є новим і досить специфічним. Його можна розглядати як функцію трьох факторів: загроза, уразливість і наслідки. Загрозою може бути людина, або групи людей (злочинні, терористичні групи), об'єкт або діяльність, що мають потенціальну можливість заподіяти шкоду, наприклад, держава, суспільство, економіка тощо. Уразливість включає у себе ті фактори, на які може впливати загроза, чи такі, що сприяють її посиленню. Такими факторами можуть бути недоліки функціонування системи ПВК/ФТ, особливості країни, окремого сектору економіки, фінансової послуги, що робить їх привабливими для цілей ВК/ФТ. Наслідки – це шкода, спричинена ВК/ФТ, включаючи вплив кримінальної чи терористичної діяльності на фінансову систему, економіку та суспільство в цілому. За характером наслідки можуть бути короткотерміновими і довготерміновими і впливати на все суспільство, певні його верстви, бізнес-середовище, національні та міжнародні інтереси, а також на репутацію та привабливість фінансового сектору країни.

З урахуванням такої багатоаспектності ризику легалізації до нього можна підходити як до ризик-фактору, що спричиняє появу правових, фінансових, репутаційних та інших ризиків.

З іншого боку, з урахуванням того, що до ризику легалізації існують власні критерії оцінювання, методи управління, отже, він є самостійним ризиком, притаманним фінансовим установам [2].

Отже, існує потреба у виокремленні/визначенні і включенні ризику легалізації до системи ризиків фінансових установ, а також законодавчому закріпленні його ознак, показників вимірювання й оцінки, для забезпечення його встановлення, аналізу, оцінки й реалізації заходів з його мінімізації. Це забезпечить реалізацію системного підходу до управління ризиками фінансових установ, що, по-перше, дозволить поєднати діаметрально протилежні цілі бізнес-структур фінансових установ, орієнтованих на максимальне залучення будь-яких клієнтів і продаж фінансових послуг, і підрозділів фінансового моніторингу, які мають забезпечити дотримання фінансовою установою законодавства у сфері ПВК/ФТ, і які, відповідно, ініціюють припинення ділових відносин з високо ризикованими клієнтами; по-друге, сприятиме підвищенню ефективності функціонування системи ПВК/ФТ, як на макрорівні (рівні фінансових установ – СПФМ), так і на макрорівні (рівні держави – СДФМ).

На початку 2018 р. Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів з ПВК/ФТ (Moneyval) було оприлюднено результати п'ятого раунду оцінки України щодо ефективності національної системи ПВК/ФТ та її відповідності міжнародним вимогам, яка тривала з 2017 р. Загальний результат проведеного в рамках 5 раунду взаємного оцінювання системи фінансового моніторингу України був умовно позитивним. Україні було надано 1 рік для усунення недоліків, а потім ще 1 рік. У результаті, у 2020 р., Комітетом Moneyval було підвищено рейтинг України з «частково відповідає» до «високого ступеня відповідності», також було відзначено, що Україна здійснила прогрес по двом напрямам: вдосконалення кримінально-правових положень щодо злочинів з фінансування тероризму та посилення санкцій для фінансових установ та інших суб'єктів господарювання за невиконання законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [11]. Однак, через те, що велика кількість суттєвих недоліків ще залишилась не усуненою, Україна продовжує залишатися під подальшим наглядом Moneyval.

При цьому, підвищення рейтингу за рахунок досягнення технічної відповідності міжнародним рекомендаціям щодо посилення санкцій для фінансових установ та інших суб'єктів господарювання за невиконання законодавства у сфері ПВК/ФТ не є свідченням підвищення ефективності системи ПВК/ФТ. Санкції, самі по собі, виконують попереджувальну і карну функції, і безпосередньо не впливають на процес управління ризиками, під яким розуміють заходи щодо побудови та організації роботи системи управління ризиками. Система управління ризиками згідно із Законом України № 361 включає виявлення, оцінку та проведення моніторингу й контролю ризиків задля їх зниження [18].

Цікавими для аналізу поточного стану ефективності системи ПВК/ФТ є дані статистики щодо порушень вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ, наведені у Таблиці 2.

Таблиця 2. Узагальнені дані щодо кількості порушень вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ, виявлених державними регуляторами та сум призначених штрафів

Джерело: складено на основі річних звітів НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингу [7, 8, 9, 12].

Показник	Значення показника у звітному періоді		
	2017	2018	2019
НБУ			
Кількість банків, в діяльності яких були виявлені порушення	47	34	33
Кількість фінансових установ, до яких застосовані заходи впливу у формі штрафу	15	14	19
Загальна сума штрафів, тис грн	62.672	152.073	51.393
НКЦПФР			
Кількість професійних учасників фондового ринку, в діяльності яких були виявлені порушення	134	52	27
Кількість штрафних санкцій	125	102	24
Загальна сума штрафів, тис грн	431.29	299.999	87.72
Нацкомфінпослуг			
Кількість проведених перевірок	31*	30	-
Кількість небанківських фінансових установ, до яких застосовані заходи впливу у формі штрафу	30*	23	-
Загальна сума штрафів, тис грн	638.7	417.5	-

Примітки: * за результатами позапланових перевірок.

З Таблиці 2 видно, що кількість банків, до яких було застосовано штрафні санкції за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ зростає, тобто попереджувальна та карна функція штрафів за відсутності системного управління ризиком легалізації не спрацювала.

Щодо зменшення кількості професійних учасників фондового ринку, в діяльності яких були виявлені порушення, та зменшення кількості проведених перевірок по небанківським фінансовим установам, то це було спричинено не покращенням ситуації в сфері ПВК/ФТ, а, по-перше, дією мораторію на проведення планових перевірок державними регуляторами у 2018 р., по-друге, критеріями, за якими оцінюються ризики фінансової установи бути залученою до ВК/ФТ і встановлюються періоди планових перевірок [16].

Не включення ризику легалізації до системи управління ризиками фінансових установ призводить до неякісного та неефективного управління ними. Зокрема, критерії ризиків, за якими визначалися ризики фінансових установ бути залученими до схем легалізації доходів, були формальними і не давали реальної інформації для аналізу й оцінки ризику і, найголовніше, позбавляли можливості управляти ним [2].

Ці критерії оцінки ризиків використання фінансових установ з метою ПВК/ФТ, розробляються кожним СДФМ для своїх підвідомчих СПФМ, враховують особливості діяльності цих СПФМ і в деякій мірі різняться. Проте, методичний підхід, який до 2020 р. поєднував Критерії ризику різних СДФМ, передбачав використання, як правило, 3-х критеріїв оцінки ризику СПФМ бути залученим до ВК/ФТ:

- 1) строку здійснення СПФМ професійної діяльності;
- 2) наявності фактів порушень законодавства у сфері ПВК/ФТ;
- 3) наявності відокремлених підрозділів,

та єдиної 3-бальної шкали ризику для поділу СПФМ на групи, відповідно до якої вирізнялися:

- СПФМ з високим ризиком;
- СПФМ з середнім ризиком;
- СПФМ із незначним/низьким ризиком.

У рамках «спліту», що остаточно відбувся на ринку фінансових послуг України влітку 2020 р., Національний банк України перебрав на себе функції ліквідованої Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, і вступив у права державного регулятора щодо більшості небанківських фінансових установ. Своїм Положенням про здійснення установами фінансового моніторингу від 28.07.2020 р. № 107 [20] НБУ припинив дію розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, від 13 жовтня 2015 р. № 2481 і запровадив новий, ризик-орієнтований підхід до встановлення цих критеріїв, уніфікувавши вимоги до банків і небанківських фінансових установ.

Відтепер фінансові установи мають створювати належну систему управління ризиками ВК/ФТ з використанням на постійній основі ризик-орієнтованого підходу задля виявлення, ідентифікації, оцінки всього комплексу ризиків ВК/ФТ, як наявних, так і потенційно можливих, які є характерними для діяльності установи (ризик-профілю установи) та її клієнтів, а також своєчасного створення механізмів управління ризиками ВК/ФТ, спрямованих на їх зниження. Відповідно до вимог AMLD4, закріплених у Положенні НБУ, фінансова установа при використанні ризик-орієнтованого підходу має ухилятися від необґрунтованого застосування де-рискінгу, тобто відмови у встановленні чи підтриманні ділових відносин з клієнтами з метою уникнення ризиків, а не управління ними. Такі необґрунтовані відмови протирічать ризик-орієнтованому підходу та не забезпечують фінансову інклюзію.

Ризик-орієнтований підхід має базуватися на оцінці ризиків та містити у собі:

- 1) оцінку ризик-профілю установи:
 - визначення і оцінку ризиків ВК/ФТ, характерних для господарської діяльності фінансової установи;
 - аналіз заходів з управління ризиками ВК/ФТ, що вже вживаються установою;
 - виявлення ризик-апетиту установи у сфері ПВК/ФТ, тобто розрахунок такого рівня ризику ВК/ФТ, який був би припустимий для установи.
- 2) оцінку ризик-профілю клієнта:
 - визначення і оцінку ризику ділових відносин з клієнтом чи фінансової операції клієнта, яка проводилася без встановлення ділових відносин з ним;
 - аналіз заходів з управління ризиками ВК/ФТ, що вже вживаються установою для їх мінімізації до припустимого для неї рівня ризику ВК/ФТ, тобто приведення їх у відповідність до ризик-апетиту установи у сфері ПВК/ФТ [20].

Такий дворівневий підхід до реалізації ризик-орієнтованого регулювання є нововведенням в українському законодавстві. Раніше СПФМ запроваджували ризик-орієнтований підхід до управління ризиками своїх клієнтів, а СДФМ з урахуванням ризик-орієнтованого підходу контролювали діяльність підвідомчих СПФМ на підставі формальних критеріїв ризику СПФМ бути залученими до ВК/ФТ. Тепер сама фінансова установа – СПФМ має управляти і ризиками клієнтів, і своїми власними ризиками, створюючи власний ризик-профіль, що буде інформаційною базою для СДФМ – регулятора при реалізації ним наглядових та контрольних функцій.

Новий підхід дозволив СДФМ відійти від неефективних трьох критеріїв оцінки ризику СПФМ бути залученими до ВК/ФТ, наведених вище, та створити деталізований перелік ризик-орієнтованих ознак, які будуть самостійно оцінюватися фінансовою установою при формуванні її ризик-профілю. З урахуванням того, що тепер у банків і небанківських фінансових установ один регулятор – НБУ, цей перелік є уніфікованим і різниться лише по двох позиціях. Порівняння ризик-орієнтованих ознак для оцінки ризик-профілю банків і небанківських фінансових установ наведено у Таблиці 3.

Таблиця 3. Порівняння ризик-орієнтованих ознак для оцінки ризик-профілю банків і небанківських фінансових установ

Джерело: Складено на основі [19, 20].

Ризик-орієнтовані ознаки для банків	Ризик-орієнтовані ознаки для небанківських фінансових установ
характер та масштаб діяльності банку / установи	
продукти та послуги, що надаються банком / установою	
види клієнтів та їх ризик-профіль	
географічне розташування банку/ установи, географічне розташування держави реєстрації клієнтів або установ, через які банк/ установа здійснює передавання (отримання) активів	
канали/способи надання (отримання) послуг	
інші значущі фактори, пов'язані з діяльністю банку / установи	
–	контрагенти, за участю яких установа проводить дії з активами
–	джерела фінансування бізнесу (власні або залучені кошти)

Як видно з Таблиці 3, шість з восьми ознак є універсальними для банків і небанківських фінансових установ, і лише дві ознаки є спеціальними для небанківських фінансових установ через специфіку їх діяльності і відсутність у законодавчому регулюванні жорстких вимог до структури їх капіталу.

Крім наведених ризик-орієнтованих ознак, фінансові установи-СПФМ при формуванні власного ризик-профілю мають брати до уваги накладені на них санкції та їх характер.

Таким чином, якщо порівняти минулі (які ще продовжують діяти для фінансових установ – професійних учасників фондового ринку та інших СПФМ) та актуальні (які запроваджені у 2020 р. для банківських і небанківських фінансових установ) критерії ризику СПФМ бути залученими до ВК/ФТ, то видно, що критерії наявності відокремлених підрозділів і фактів порушень законодавства у сфері ПВК/ФТ, в них майже є тотожними, натомість критерій строку здійснення СПФМ професійної діяльності у нових ризик-орієнтованих ознаках відсутній. Виключення строку діяльності з переліку критеріїв ризику, є повністю доцільним, бо він є суб'єктивним і при оцінці впливу строку/досвіду діяльності на ризик СПФМ бути залученим до ВК/ФТ неможливо визначити, позитивну, чи негативну роль він відіграє (бо це залежить від наявності чи відсутності доброї волі у СПФМ). Також доцільним є додання інших 4-6 ризик-орієнтованих ознак, які дозволяють побудувати деталізований ризик-профіль установи/банку.

Наявність розширеного переліку ризик-орієнтованих ознак, що визначають ризик-профіль фінансової установи, є дуже важливим фактором формування належної системи управління ризиками у сфері ПВК/ФТ на рівні СПФМ.

Неналежне проведення та фіксування результатів комплексної оцінки ризиків ВК/ФТ установи, включно з характерними для установи та її діяльності ризиками (ризик-профілю установи), неналежне здійснення моніторингових заходів, ризик-контролю та актуалізації ризик-профілю установи для зменшення

користування її послугами для ВК/ФТ разом із фактом багаторазового проведення підозрілих фінансових операцій у великих обсягах, що стали наслідком невиконання заходів ПВК/ФТ, є підставою для визнання системи управління ризиками ВК/ФТ установи неналежною. В свою чергу факт відсутності належної системи управління ризиками ВК/ФТ установи спричиняє накладання найбільших санкцій з числа існуючих за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ – до 7.950 тис НПД або 135.15 млн грн [18, 20].

Отже, чинним законодавством шляхом встановлення певних механізмів:

- 1) передбачення деталізованих ризик-орієнтованих ознак для оцінки ризик-профілю фінансових установ;
- 2) покладання обов'язку оцінювання свого ризик-профілю на самого СПФМ;
- 3) встановлення факту неналежного проведення комплексної оцінки ризиків ВК/ФТ установи, уключно із властивими їй діяльності (ризик-профілю установи), як однієї з причин визнання системи управління ризиками у сфері ПВК/ФТ неналежною;
- 4) встановлення найвищих штрафних санкції при визнанні системи управління ризиками у сфері ПВК/ФТ неналежною, –

реалізовано імплементацію ризик-орієнтованого підходу на рівні СДФМ, який суттєво підвищує ефективність державного фінансового моніторингу.

З огляду на необхідність використання ризик-орієнтованого підходу при регулюванні діяльності професійних учасників фондового ринку для підвищення ефективності державного фінансового моніторингу доцільно уніфікувати критерії ризику професійних учасників ринку цінних паперів бути залученими до ВК/ФТ з ризик-орієнтованими ознаками для оцінки ризик-профілю банків і небанківських фінансових установ, шляхом імплементації розроблених НБУ механізмів у нормативні акти НКЦПФР.

Для поєднання цілей різних підрозділів фінансової установи і забезпечення ефективного управління ризиками фінансової установи доцільно ризик легалізації включити до загальної системи ризиків фінансових установ, попередньо уніфікувавши цю систему, але з урахуванням особливостей діяльності різних представників ринку фінансових послуг та побудувати комплексну систему управління ризиками фінансових установ.

Представляється, що реалізація цих заходів підвищить ефективність системи фінансового моніторингу, по-перше, за рахунок посилення контролю з боку СДФМ, а по-друге, за рахунок синергетичного ефекту, що буде досягатися при комплексному управлінні всіма ризиками СПФМ.

ВИСНОВКИ

Аналіз систем ризиків фінансових установ – представників різних сегментів ринку фінансових послуг показав відсутність у них ризику легалізації, що може бути наслідком відносної новизни цього ризику, або відсутності системного підходу до управління ризиками фінансових установ і розгляду цього ризику як окремого, що належить до спеціальної сфери відносин і, відповідно, регулюється спеціальними нормами.

Проведене узагальнення ризик-орієнтованих ознак, які використовуються для оцінки ризику СПФМ-фінансових установ бути використаними для ВК/ФТ, продемонструвало наявність різних підходів у СДФМ до їх встановлення: застарілого підходу НКЦПФР, який передбачає наявність трьох ознак: строк діяльності; кількість відокремлених підрозділів і кількість встановлених фактів порушень у сфері ПВК/ФТ і адаптованого до вимог AMLD4 підходу НБУ, що базується на ризик-орієнтованому підході і закріплює більш розгалужений перелік ознак для оцінки ризик-профілю фінансової установи, а також включає у себе ряд механізмів підвищення ефективності системи фінансового моніторингу, і її державного рівня зокрема.

Запропоновані рекомендації щодо уніфікації ризик-орієнтовних ознак і запровадження ідентичних механізмів для всіх учасників ринків фінансових послуг, з урахуванням специфіки їх діяльності, а також включення ризику легалізації до системи ризиків фінансової установи сприятимуть підвищенню ефективності системи фінансового моніторингу.

Перспективами подальших досліджень може бути розвиток науково-практичних засад для розробки пруденційних нормативів для вимірювання та оцінки ризику легалізації.

AUTHORS CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Zhanna Andriichenko.

Formal Analysis: Zhanna Andriichenko.

Investigation: Zhanna Andriichenko.

Writing – original draft: Zhanna Andriichenko.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Adebola, A. (2018). Slipping through the net: The financial conduct authority's approach in lessening the incidence of money laundering in the UK. *Journal of Money Laundering Control*, 21(2), 203-214. <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2017-0025>
2. Andriichenko, Zh. (2014). Finansovyi monitorynh u systemi upravlinnia ryzykamy rynkiv finansovykh posluh [Financial monitoring in the risk management system of financial services markets]. In N. Vnukova (Ed.), *Rozvytok systemy upravlinnia ryzykamy rynku finansovykh posluh [Development of risk management system of the market of financial services]* (pp. 140-150). Kharkiv: Ekskliuzyv. (In Ukrainian). Retrieved from <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23309>
3. Andriichenko, Zh., Chmutova, I., & Vnukova, N. (2019). Risk-based approach in the regulation of supervisory authorities in Ukraine. *Contemporary issues of sustainable development* (8-17). Opole: The Academy of Management and Administration in Opole.
4. Hlushchenko, O., & Semehen, I. (2014). *Antylegalizatsiyni finansovyi monitorynh: ryzyk-orientovanyi pidkhdid [Anti-legalization financial monitoring: a risk-oriented approach]* (386 p.). Kyjiv: UBS NBU. (In Ukraine). Retrieved from http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2016/06/afm_risk-oriented.pdf
5. Levi, M., Reuter, P., & Haliday, T. (2017). Can the AML system be evaluated without better data? *Crime, Law and Social Change*, 69, 307-328. <https://doi.org/10.1007/s10611-017-9757-4>
6. Narayan, S. (2018). Anti-Money Laundering Law in India: A "Globalization" Model. *Statute Law Review*, 40(3), 224-235. <https://doi.org/10.1093/slr/hmy005>
7. National Bank of Ukraine (n.d.). *Richni zvyty NBU [Annual reports of the NBU]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/about>
8. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine (n.d.). *Richni zvyty Natskomfinposluh [Annual reports of Natskomfinposluh]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvyty-Natskomfinposluh.html>
9. National Securities and Exchange Commission (n.d.). *Zvyty pro diialnist [Activity reports]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports>
10. Ponomarenko, V., Vnukova, N., Kolodiziev, O., & Achkasova, S. (2019). The influence of governmental regulation and supervision on the development of the risk-oriented system of financial monitoring of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(29), 419-429. (In Ukraine). <https://doi.org/10.18371/fcaptive.v2i29.171986>
11. The MONEYVAL Committee (2020). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures* (2nd Enhanced Follow-up Report & Technical Compliance Re-Rating) (16 p.). Retrieved from <https://rm.coe.int/moneyval-2020-9-sr-2nd-enhanced-fur-ua/1680a01d6a>
12. The State Financial Monitoring Service of Ukraine (n.d.). *Zvyty pro diialnist [Activity reports]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://fii.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-dijalnist>
13. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). *Pro skhvalennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta funktsionuvannia system ryzyk-menedzhmentu v bankakh Ukrainy [About approval of Methodical recommendations concerning the organization and functioning of risk management systems in banks of Ukraine]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>
14. Verkhovna Rada of Ukraine (2013). *Pro zatverdzhennia Polozhennia shchodo prudentsiinykh normatyviv profesiinoi diialnosti na fondovomu rynku - depozytarnoi diialnosti ta klirynhovo diialnosti ta vymoh do systemy upravlinnia ryzykamy [On approval of the Regulations on prudential standards of professional activity in the stock market - depository activity and clearing activity and requirements to the risk management system]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0216-13#Text>
15. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku systemy zapobihannia ta protydii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu terorizmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia na period do 2020 roku [About approval of Strategy of development of system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of the weapon of mass destruction for the period till 2020]*. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80#Text>

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro vyznachennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia ryzyk subiekta pervynmoho finansovoho monitorynhu - profesiinoho uchasyka fondovoho rynku (ryнку tsinnykh paperiv) buty vykorystanym dlia vidmyvannia dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvannia teroryzmu ta finansuvannia rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia* [On determining the criteria by which the risk of the subject of primary financial monitoring - a professional participant of the stock market (securities market) to be used for money laundering, terrorist financing and financing the proliferation of weapons of mass destruction]. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0871-16#Text>
17. Verkhovna Rada of Ukraine (2018). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu systemy upravlinnia ryzykamy v bankakh Ukrainy ta bankivskykh hrupakh* [On approval of the Regulations on the organization of the risk management system in banks of Ukraine and banking groups]. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
18. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). *Pro zapobihannia ta protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia* [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction]. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
19. Verkhovna Rada of Ukraine (2020). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia bankamy finansovoho monitorynhu* [On approval of the Regulation on financial monitoring by banks]. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
20. Verkhovna Rada of Ukraine (2020). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia ustanovamy finansovoho monitorynhu* [On approval of the Regulations on financial monitoring by institutions]. (In Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>
21. Vnukova, N., Andriichenko, Zh., & Hontar, D. (2018). The conceptual framework for the formation of a risk-based system for combating money laundering, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction. *The Problems of Economy*, 4(38), 201-215. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-201-215>
22. Vnukova, N., Kolodiziev, O., & Chmutova, I. (2017). Analysis of international experience of using a risk-based approach to combating money laundering, financing of terrorism and proliferation. *Global and National Problems of Economy*, 17, 610-617. (In Ukraine). Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/126.pdf>